

Opdrachtgever

UWV

Opdrachtnemer

UWV WERKbedrijf i.s.m. SEOR en
Bureau Louter

Onderzoek

Arbeidsmarktprognoses

Startdatum – 1 juni 2010

Einddatum – 1 juni 2010

Categorie

Arbeidsmarkt

Arbeidsmarktprognose 2010-2011

Doel en vraagstelling

Jaarlijks actueel overzicht van de belangrijkste ontwikkelingen op de arbeidsmarkt en verwachtingen voor de komende jaren

Conclusie

De missie van het UWV WERKbedrijf is "steeds meer mensen aan het werk", door het bij elkaar brengen van vraag en aanbod. Door de economische recessie groeit het arbeidsaanbod minder snel en daalt het aantal vacatures. Om de matching van vraag en aanbod zoveel mogelijk te ondersteunen is transparantie van de arbeidsmarkt noodzakelijk. Transparantie wordt op microniveau bereikt door aan werkzoekenden zoveel mogelijk concrete vacatures aan te bieden en hun inzicht te geven in de actuele kansen op werk. Werkgevers die personeel zoeken, kunnen inzicht krijgen in het actuele aanbod van werkzoekenden. Het arbeidsmarktbeleid wordt door het UWV WERKbedrijf ondersteund door actuele arbeidsmarktgegevens. Deze arbeidsmarktprognose legt evenwel de focus op de toekomst en kan daarmee een belangrijke rol spelen in het (regionale) arbeidsmarktbeleid van werkgevers, overheid en onderwijs. Het rapport biedt zowel landelijke als regionale prognoses (vraag en aanbod) als sectorale vooruitzichten (naar sector en beroepsgroep).

Link naar bestand

<http://www.onderzoekwerkeninkomen.nl/rapporten/w79tomhp>

UWV WERKbedrijf Arbeidsmarktprognose 2010 – 2011
Met een doorkijk naar 2015

Amsterdam, 3 juni 2010

Voorwoord

De economie bevindt zich, na het turbulente jaar 2009, thans in iets rustiger vaarwater. De economie groeit in 2010 weer voorzichtig. Maar daarmee is de economische achteruitgang van het voorgaande jaar nog niet goedge maakt.

De arbeidsmarkt reageert – deels met vertraging – op economische veranderingen. De werkloosheid is vorig jaar opgelopen, maar minder sterk dan velen hadden verwacht. In 2010 moet, ondanks een bescheiden economisch herstel, volgens deze arbeidsmarktprognose nog gerekend worden op een groei van de werkloosheid.

De arbeidsmarktprognose 2010-2011 is gebaseerd op onderzoek van SEOR, Bureau Louter, UWV WERKbedrijf en op recente cijfers over de verwachte economische groei van het Centraal Planbureau. Dit rapport geeft een overzicht van de verwachte vraag naar arbeid door werkgevers (werkgelegenheid), het verwachte aanbod van arbeid door werknemers (beroepsbevolking) en de discrepanties daartussen, namelijk het aantal vacatures en het aantal werkzoekenden. Naast de verwachte landelijke ontwikkelingen komen ook sectorale en regionale ontwikkelingen aan bod.

We kunnen voor het eerst een beeld schetsen van de verwachte ontwikkeling in de dertig arbeidsmarktregio's (de nieuwe regionale indeling). De regio's zijn belangrijk voor het lokale en regionale arbeidsmarktbeleid. Omdat de regionale samenwerking steeds meer in de schijnwerpers staat, is in deze editie van de arbeidsmarktprognose nog meer aandacht aan de regio besteed.

De berekeningen zijn 'beleidsneutraal'. Er is uitgegaan van de huidige wet- en regelgeving. Een belangrijk gegeven, nu de overheid staat voor heroverwegingen met forse ombuigingen en bezuinigingen. Maar hierop kan, vanwege de verkiezingen voor de Tweede Kamer op 9 juni 2010 en de daaropvolgende vorming van een nieuw kabinet, niet vooruitgelopen worden.

Met deze arbeidsmarktprognose dragen we bij aan het zo veel mogelijk transparant maken van de arbeidsmarkt. Vraag en aanbod op de arbeidsmarkt kunnen elkaar daardoor sneller vinden. Werkzoekenden zijn dan zo kort mogelijk werkloos, uitkeringskosten worden bespaard en verlies aan competenties wordt tegengegaan. Werkgevers kunnen door een maximale transparantie hun vacatures snel vervullen en productieverlies, door onnodig lang openstaan van vacatures, wordt zo veel mogelijk voorkomen.

UWV WERKbedrijf gebruikt de inzichten uit het rapport voor specifieke informatieproducten over de arbeidsmarkt en haar jaarplanning. Naast UWV WERKbedrijf kunnen onder meer gemeenten, onderwijsinstellingen en maatschappelijke organisaties van werkgevers en werknemers gebruik maken van deze prognoses voor hun regionale en sectorale beleid.

Wij bedanken het Centraal Bureau voor de Statistiek voor de data die het welwillend ter beschikking heeft gesteld.

André Timmermans,
Directeur UWV WERKbedrijf

Inhoud

Voorwoord	2
Samenvatting	5
1. Inleiding	8
2. Landelijke arbeidsmarktontwikkelingen 2010-2011	11
2.1. Inleiding	11
2.2. Veronderstellingen over economische ontwikkeling	11
2.3. De vraag naar arbeid	12
2.4. Het aanbod van arbeid	16
2.5. De niet-werkende werkzoekenden	23
2.6. Alternatieve scenario's	31
3. Sectorale arbeidsmarktontwikkelingen 2010-2011	34
3.1. Banen naar sector	34
3.2. Banen naar beroepsgroep en opleidingsniveau	42
3.3. Beroepsbevolking naar beroepsgroep en opleidingsniveau	47
3.4. Groepen werkzoekenden	50
4. Regionale arbeidsmarktontwikkelingen 2010-2011	55
4.1. Regionale werkgelegenheidsontwikkelingen	56
4.2. Regionale werkgelegenheidsontwikkelingen per sector	59
4.3. Regionale ontwikkelingen beroepsbevolking	66
4.4. Regionale ontwikkelingen werkzoekenden	69
5. Doorkijk arbeidsmarktontwikkelingen 2012–2015	72
5.1. Indicatie landelijke ontwikkelingen	72
5.2. Indicatie sectorale ontwikkelingen van de vraag	73
5.3. Indicatie regionale ontwikkelingen van de vraag	75
Bijlage 1 Verschillen met de voorgaande prognose	76
Bijlage 2 Gebruikte begrippen	77
Bijlage 3 Regionale indeling 30 UWV WERKbedrijf arbeidsmarktregio's	83
Bijlage 4 SBI codes gehanteerde sectoren	84

Overzicht intermezzo's

<i>1 Deeltijd-WW maakt krimp werkgelegenheid iets minder groot</i>	14
<i>2 Ondanks bereiken AOW-gerechtigde leeftijd van babyboom in 2011, blijft de omvang beroepsbevolking op peil</i>	22
<i>3 Waarom liep de werkloosheid in 2009 beperkt op?</i>	26
<i>4 Aansluiting arbeidsmarkt 2009 beter dan in 2002, maar minder goed dan in de jaren zeventig</i>	30
<i>5 Opeenvolgende schattingen van werkloosheid in crisisjaar 2009</i>	33
<i>6 Meting van krapte op de arbeidsmarkt</i>	50
<i>7 Ondanks laagconjunctuur blijven er beroepen met goede perspectieven</i>	53
<i>8 A Industrie oververtegenwoordigd in Zuidoost-Brabant</i>	60
<i>B De twee mainports zorgen voor veel werkgelegenheid</i>	61
<i>C Horeca en toerisme hebben het moeilijk in Zeeland</i>	62
<i>D Utrecht ontwikkelt zich steeds meer als ICT-stad</i>	63
<i>F Veel banen in de gezondheidszorg in Groningen</i>	64
<i>9 Bevolkingsgroei vooral in de Randstad, krimp in de periferie</i>	68

Samenvatting

De missie van UWV WERKbedrijf is 'steeds meer mensen aan het werk, door het bij elkaar brengen van vraag en aanbod'. Enerzijds groeit door de economische recessie het arbeidsaanbod minder snel, anderzijds krimpt de vraag naar arbeid door werkgevers. Per saldo loopt het aantal werkzoekenden op. Om de matching van werkzoekenden op vacatures zoveel mogelijk te ondersteunen is transparantie van de arbeidsmarkt noodzakelijk.

Transparantie wordt op microniveau bereikt door aan werkzoekenden zoveel mogelijk concrete vacatures aan te bieden (bijvoorbeeld via www.werk.nl) en hen inzicht te geven in de actuele kansen op werk. Werkgevers die personeel zoeken, kunnen inzicht krijgen in het actuele aanbod van werkzoekenden.

Transparantie van de arbeidsmarkt op meso-, regionaal en landelijk niveau is noodzakelijk om het beleid te kunnen ondersteunen. Het arbeidsmarktbeleid wordt met actuele gegevens over werkzoekenden van UWV WERKbedrijf ondersteund, bijvoorbeeld door de regionale basisset en de regionale arbeidsmarktschets. Daarbij ligt de nadruk op gerealiseerde cijfers. De arbeidsmarktprognose van UWV WERKbedrijf legt echter de focus op de toekomst en kan daarmee een belangrijke rol spelen in het regionale arbeidsmarktbeleid van werkgevers, overheid en onderwijs.

Beleidsneutrale prognose

De berekeningen die gepresenteerd worden in deze arbeidsmarktprognose zijn 'beleidsneutraal'. Dat wil zeggen dat uitgegaan is van de huidige wet- en regelgeving. Een belangrijk gegeven, nu de overheid voor heroverwegingen staat met forse ombuigingen en bezuinigingen. Maar hierop kan, gezien de Tweede Kamerverkiezingen op 9 juni 2010 en de daaropvolgende vorming van een nieuw kabinet, niet vooruitgelopen worden.

Licht economisch herstel 2010-2011

In 2009 heeft de Nederlandse economie een enorme dreun gehad. De economische activiteiten krompen met 4%. Een dergelijke krimp is zelfs niet in de jaren dertig voorgekomen. Het Centraal Planbureau (CPB) gaat in het Centraal Economisch Plan uit van een voorzichtig economisch herstel. Dit herstel wordt vooral gedragen door de groei van de wereldhandel: voor een exportgerichte economie als Nederland is dit van groot belang. De economie groeit in 2010 en 2011 met respectievelijk 1½% en 2%.

Werkgevers beschikken over reservecapaciteit

In 2009 is het aantal banen (uitgedrukt in fulltime eenheden) afgenomen met 1,4%, terwijl de economie kromp met 4%. Met andere woorden: de productiviteit van arbeid is gedaald met 2,6%. Een daling van de arbeidsproductiviteit is uitzonderlijk en vijftig jaar geleden voor het laatst voorgekomen. Dit betekent dat werkgevers intern over een forse arbeidsreserve beschikken. Het herstel van de economie is dus broos, zodat de werkgelegenheid voor werknemers eerst nog daalt met 120.000 banen. In 2011 is een voorzichtige groei voorzien van 30.000. Het aantal banen komt daarmee op het niveau van 2007.

De ontwikkeling van de werkgelegenheid is het gunstigst in collectieve sectoren die minder direct afhankelijk zijn van de conjunctuur, zoals zorg en welzijn en onderwijs. Daar is ook tijdens de economische crisis de werkgelegenheid blijven groeien. Aan de andere kant neemt de werkgelegenheid in de industrie en de bouw – ook in 2010-2011 – fors af.

Het aantal vacatures krabbelt, na de grote daling van 300.000 vacatures in 2009, weer op: er ontstaan ongeveer 845.000 vacatures in 2010. Het gaat vooral om vervangingsvacatures van personeel dat een nieuwe baan vindt, uittreedt wegens pensionering en zich terugtrekt van de arbeidsmarkt door bijvoorbeeld zorgtaken. Uitbreidingsvacatures zijn er relatief weinig. De meeste bedrijven breiden hun personeelsbestand nog niet uit. In 2011 trekken economie en arbeidsmarkt verder aan en is er ruimte voor verdere groei van het aantal vacatures.

Omvang beroepsbevolking stabiliseert

In 2010 groeit de bevolking (15-64 jaar) nauwelijks meer en in 2011 daalt de bevolking zelfs doordat de babyboomers (geboortjaar 1946) AOW-gerechtigd wordt. Groei van de beroepsbevolking moet dus komen uit een toename van de participatiegraad. De volgende ontwikkelingen zijn belangrijk voor de ontwikkeling van de participatiegraad:

- Ouderen en vrouwen participeren meer op de arbeidsmarkt.
- Door de recessie trekt een deel van beroepsbevolking zich terug van de arbeidsmarkt (discouraged-worker).
- De beroepsbevolking veroudert.

Per saldo krimpt de beroepsbevolking in 2010 met 14.000 en groeit weer in 2011 met 30.000. De groei in 2011 wordt mogelijk gemaakt doordat de participatiegraad, door de hernieuwde groei van het aantal banen, opwaarts wordt beïnvloed.

Werkgelegenheid trekt in 2011 in meeste arbeidsmarktregio's aan

Dit rapport bevat voor het eerst een prognose op het niveau van de dertig nieuwe arbeidsmarktregio's. Voor 2010 verwachten we een krimp van de werkgelegenheid in bijna alle arbeidsmarktregio's. In 2011 slaat de ontwikkeling om. De werkgelegenheid groeit dan in 25 van de 30 arbeidsmarktregio's. Over beide jaren gemeten laat Flevoland en Zuid-Gelderland de hoogste groei van de werkgelegenheid zien (respectievelijk 0,5% en 0,1% per jaar). Een ongunstige ontwikkeling van de werkgelegenheid is zichtbaar in Zaanstreek/Waterland en de Achterhoek: beide laten een krimp zien van de werkgelegenheid van 1,2% per jaar.

Aantal werkzoekenden blijft groeien in 2010-2011

De vraag- en aanbodontwikkelingen leiden tot een verdere groei van het aantal werkzoekenden in 2010 (tot 573.000) en een bescheiden stijging in 2011 (tot 603.000).

Als we kijken naar groepen werkzoekenden, dan zien we vooral het aantal mannen, jongeren en middelbaar opgeleiden groeien. Ook neemt het werkloosheidspercentage toe met de leeftijd. Naar opleidingsniveau zien we het werkloosheidspercentage afnemen, naar mate het opleidingsniveau hoger ligt.

De relatie tussen economische- en arbeidsmarktgrootheden ontwikkelt zich tijdens deze economische crisis anders dan eerder verwacht. Zo lijken werkgevers meer dan anders overtollig personeel vast te houden. Mogelijk doen zij dit vanwege het risico dat de krapte op de arbeidsmarkt van enige jaren geleden, na het economische herstel weer terugkomt. Zo is de werkloosheid in 2009 minder gestegen dan vooraf – op grond van de economische krimp – werd verwacht.

De ontwikkelingen van het aantal werkzoekenden in de nieuwe arbeidsmarktregio's zijn in dit rapport voor het eerst geprognosticeerd. De uitkomsten zijn onzeker omdat zij zijn gebaseerd op weinig historisch datamateriaal: de indeling in arbeidsmarktregio's is immers nieuw. Voor een betrekkelijk klein land als Nederland betekent 30 regio's een zeer fijnmazige indeling. Het gevolg is dat de betrouwbaarheid van de prognose van het aantal werkzoekenden per regio relatief laag is. Desondanks geeft het wel een indruk in welke richting ontwikkelingen op de arbeidsmarkt kunnen gaan.

Economische turbulentie neemt af, maar prognoses blijven onzeker

Toen de kredietcrisis in het najaar van 2008 losbarstte, werden economische voorspellingen in hoog tempo pessimistischer. Zo werd in het najaar van dat jaar nog uitgegaan van een economische groei van 1¼% in 2009. In juni 2009 werd een economische krimp in Nederland verwacht van 4¾% voor dat jaar. Uiteindelijk is de economische krimp uitgekomen op 4%. Deze uiteenlopende schattingen maken de onzekerheid die besloten ligt in ramingen nog eens pijnlijk duidelijk.

Medio 2010 lijkt de dynamiek in de prognoses wat teruggedrongen. Het economische herstel dat op dit moment wordt verwacht treedt eerder op dan vorig jaar werd voorzien. Daarmee wordt deze recessie vooralsnog gekarakteriseerd als kort maar hevig. Voor dit en volgend jaar zijn er forse onzekerheden: zowel internationale onzekerheden (denk aan de mogelijke problemen bij de financiering van grote overheidstekorten) maar ook nationale onzekerheden. Landelijk spelen de volgende factoren een rol:

- De economische groei kan mee- of tegenvallen.
- De plannen van het nieuwe kabinet zullen effecten hebben op de Nederlandse economie en arbeidsmarkt.

Om de gevolgen van de onzekerheden te verkennen wordt in deze arbeidsmarktprognose ook gekeken naar de gevolgen van een meevallende- en een tegenvallende economische groei¹. In het meevallend scenario zou het aantal werkzoekenden eind 2011 uitkomen op 520.000 en bij een tegenvallende economische groei op 697.000 (middenscenario 603.000).

Onder deze omstandigheden is verondersteld dat de economische dynamiek voldoende is om het personeel, dat tijdens de terugval in de vraag in 2009 toch is vastgehouden, ook in 2010-2011 aan het bedrijf verbonden blijft. Zo is er vanuit gegaan dat personeel dat gebruik maakt van de deeltijd-WW ook na afloop van de deeltijd-WW niet wordt ontslagen. In deze scenario's is bovendien uitgegaan van het huidige wettelijke kader. Echter ook wetswijzigingen – zoals een verkorting van de WW – zullen gevolgen hebben voor het aantal werkzoekenden. Minder mensen zijn dan verplicht zich in te schrijven bij UWV WERKbedrijf. Zij kunnen dan ook kiezen om op een andere wijze werk te zoeken.

Langzaam herstel op de middellange termijn

De economische ontwikkeling op de middellange termijn is zeer onzeker. Daarom gaan we hier uit van een gemiddelde economische groei van 1¾% in de periode 2012-2015. Bij deze economische groei past een verdere groei van het aantal banen. De bevolking met een leeftijd van 15-64 jaar krimpt in die periode. Omdat de arbeidsparticipatie in 2012-2015 trendmatig groeit, wordt per saldo toch een voorzichtige groei van de beroepsbevolking verwacht. Op de middellange termijn is de banengroei hoger dan de groei van de beroepsbevolking, waardoor er ruimte ontstaat voor een daling van de werkloosheid.

¹ Deze varianten vormen geen boven- en ondergrens, maar rekenen door wat de gevolgen zijn van een tegen- of meevallende economische ontwikkeling.

1 Inleiding

Leeswijzer

Deze arbeidsmarktprognose geeft een samenhangend beeld van de verwachtingen van UWV WERKbedrijf voor de Nederlandse arbeidsmarkt. Het doel is het vergroten van de transparantie van de arbeidsmarkt en zo bij te dragen aan een beter functionerende arbeidsmarkt. Met een transparante arbeidsmarkt kan de werkloosheids-groei beperkt worden en blijven vacatures zo kort mogelijk openstaan. De arbeidsmarktprognose biedt daarmee handvatten voor het opstellen en uitvoeren van het arbeidsmarktbeleid van UWV, gemeenten, onderwijsorganisaties, sociale partners en lokale organisaties.

De focus ligt op de jaren 2010 en 2011, maar er wordt ook een indicatie gegeven van arbeidsmarktontwikkelingen in de periode 2012-2015. De prognose is opgesteld door onderzoeksbureau SEOR, Bureau Louter en UWV WERKbedrijf. De redactie van dit rapport ligt bij UWV WERKbedrijf.

De arbeidsmarkt is sterk afhankelijk van de economische ontwikkelingen. De economische verwachtingen voor 2010-2011 zijn in overeenstemming met die uit het Centraal Economisch Plan 2010 van het Centraal Planbureau.

De uitkomsten van de prognoses hebben een voorwaardelijk karakter. Als economische veronderstellingen achteraf afwijken, zullen ook de arbeidsmarktprognoses afwijken van de werkelijkheid. De onzekerheid loopt op naarmate de prognosehorizon langer is. Om dit verschil in onzekerheid te onderstrepen beschrijven we de middellange termijnindicaties in een apart hoofdstuk. In plaats van exacte veronderstellingen per jaar wordt gewerkt met gemiddelde ontwikkelingen. Arbeidsmarktprognoses zijn dus onzeker². Ondanks deze handicap blijft, voor het maken van plannen en beleid, een arbeidsmarktprognose relevant. Immers elk plan zal gebaseerd zijn op een impliciet dan wel expliciet beeld van de verwachte ontwikkelingen. Dan is een expliciet beeld, gebaseerd op een model, een beter hulpmiddel dan dat het op subjectieve verwachtingen is gebaseerd.

Hierna wordt de samenhang tussen economie en vraag en aanbod van arbeid kort besproken en samengevat in een eenvoudig model. Hoofdstuk 2 beschrijft de arbeidsmarktprognose 2010-2011 op landelijk niveau. In hoofdstuk 3 gaan we in op prognoses voor de verschillende sectoren (zoals landbouw, industrie en dienstverlening). In hoofdstuk 4 ligt de focus op de regionale ontwikkelingen. Omdat de regionale samenwerking steeds meer in de schijnwerpers staat, is in deze editie van de arbeidsmarktprognose veel aandacht aan de regio besteed. Tenslotte geeft hoofdstuk 5 een indicatie van ontwikkelingen op de middellange termijn.

² Zie ook CPB, 'Economische ramingen kunnen nooit zekerheid bieden', persbericht 10 mei 2010.

De arbeidsmarkt in vogelvlucht

De vraag naar arbeid van werkgevers en het aanbod van arbeid door werknemers komt samen op de arbeidsmarkt. Om de complexe werkelijkheid inzichtelijk te maken worden hier in een arbeidsmarktmodel de belangrijkste relaties geschetst:

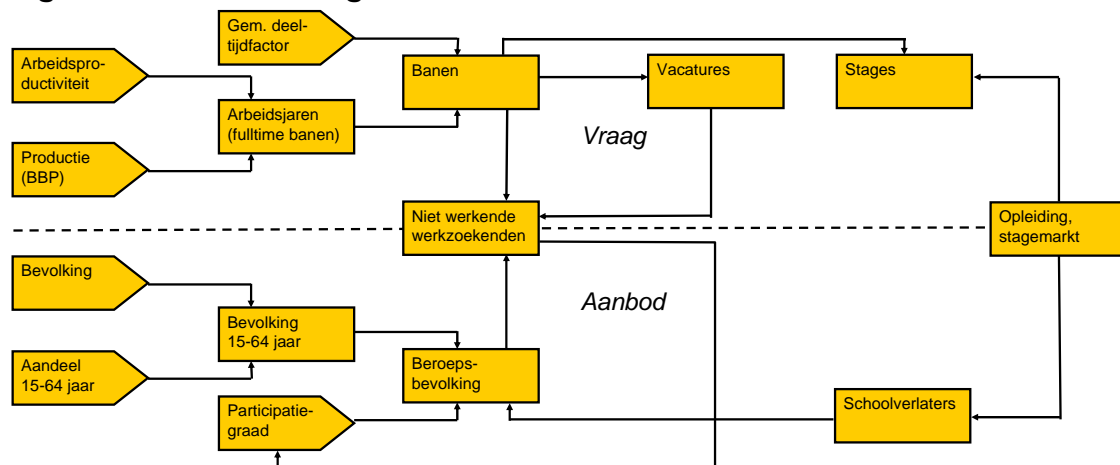
- 1 De Nederlandse economie produceert goederen en diensten – Bruto Binnenlands Product (BBP) – met behulp van het inzetten van arbeid, kapitaal, ondernemingszin, etc.
- 2 De inzet van arbeid wordt bepaald op de arbeidsmarkt waar vraag en aanbod elkaar ontmoeten:
 - a De vraag naar arbeid van werkgevers:
 - De vraag naar arbeid wordt gemeten in arbeidsjaren. Een arbeidsjaar komt overeen met het aantal arbeidsuren van een werknemer met een fulltime dienstverband gedurende een geheel jaar. Meer BBP leidt – bij overig gelijkblijvende omstandigheden – tot meer vraag naar arbeid.
 - Gewoonlijk neemt de arbeidsproductiviteit elk jaar toe. Een hogere arbeidsproductiviteit betekent dat het BBP met minder arbeid kan worden geproduceerd.
 - Het aantal banen is fors hoger dan het aantal arbeidsjaren door het hoge aandeel parttime-arbeid.
 - b Het aanbod van arbeid door werknemers wordt gemeten met de omvang van de beroepsbevolking. De beroepsbevolking omvat dat deel van de bevolking (met een leeftijd van 15-64 jaar) dat werkt of werk zoekt voor tenminste 12 uur per week. De rest participeert om verschillende redenen niet op de arbeidsmarkt.
 - c Vraag en aanbod van arbeid sluiten nooit volledig op elkaar aan. Daardoor zijn er openstaande vacatures (vraagoverschot) en is er werkloosheid (aanbodoverschot):
 - Als de vraag naar arbeid kleiner is dan het aanbod van arbeid, dan is er sprake van werkloosheid. UWV WERKbedrijf meet dit als niet-werkende werkzoekenden³.
 - Openstaande vacatures ontstaan doordat de vraag naar arbeid groter is dan het aanwezige arbeidsaanbod.
 - Maar openstaande vacatures en werkloosheid komen ook tegelijkertijd voor, vanwege regionale en kwalitatieve discrepanties en onvolledige informatie:
 - Regionaal zijn er discrepanties. Een vacature in Oost-Groningen wordt niet snel vervuld door een werkzoekende met de juiste kwalificaties in Zuid-Limburg. Hoe lager het opleidingsniveau van het arbeidsaanbod, hoe minder men bereid is tot woon-werkverkeer met een grote afstand.
 - Gevraagde en aangeboden kwalificaties sluiten niet op elkaar aan. Een tekort aan leraren basisonderwijs kan samengaan met een overschot aan docenten letteren.
 - De arbeidsmarkt is niet volledig transparant. Zowel werkgevers als werkzoekenden hebben geen compleet overzicht van de arbeidsmarkt. Daardoor kan juist gekwalificeerd aanbod en de vraag elkaar niet altijd vinden op de arbeidsmarkt.

³ Bij UWV WERKbedrijf ingeschreven niet-werkende werkzoekenden zijn een maatstaf voor het aanbodoverschot op de arbeidsmarkt. Het CBS hanteert een andere indicatie van het aanbodoverschot (werkloze beroepsbevolking). Opgemerkt wordt dat ontwikkelingen van beide indicatoren van jaar op jaar – ondanks definitieverschillen – op landelijk niveau een behoorlijke overeenkomst vertonen.

- d Vraag en aanbod op de arbeidsmarkt beïnvloeden elkaar.
- Bij een laagconjunctuur – hoge werkloosheid en weinig vacatures – schat men de kans op werk laag in. Een deel van de bevolking biedt zich niet meer aan op de arbeidsmarkt ('discouraged-worker effect'). Het gevolg is dat de participatiegraad daalt. Omgekeerd stimuleert een hoogconjunctuur dat mensen zich aanbieden op de arbeidsmarkt. De participatie op de arbeidsmarkt stijgt.
 - Indien er in een periode van hoogconjunctuur te weinig mensen toetreden tot de arbeidsmarkt (schoolverlaters en herintreders), kan een tekort aan personeel ontstaan. Dit tekort aan aanbod kan als een rem op de groei van de productie en arbeidsvraag (het aantal banen) werken.

Hierboven is aangegeven dat de arbeidsproductiviteit gewoonlijk groeit door technologische vooruitgang en organisatorische vernieuwing. De productie kan worden gerealiseerd door relatief minder inschakeling van arbeid. Deze relatie is echter niet een-op-een. Er zit namelijk een zekere vertraging tussen de wijziging van de conjuncturele omstandigheden en het aantal banen. Deze vertraging beïnvloedt veranderingen in de arbeidsproductiviteit. Zo bleef tijdens de recessie in 2009 het aantal banen aanvankelijk nog op peil. Bedrijven hielden, in het begin van de laagconjunctuur, hun personeel nog vast. Immers als de conjuncturele terugslag van korte duur zou blijken, kan het bedrijf met het vastgehouden personeel snel inspelen op de grotere vraag. Zo voorkomt een werkgever dat deze na het aantrekken van de economie wordt geconfronteerd met extra wervingskosten, inwerktijd en andere kosten. Dit mechanisme, het uitstellen van het verkleinen van het personeelsbestand tijdens laagconjunctuur, staat bekend als 'labour hoarding'. In 2009-2010 heeft de overheid labour hoarding gestimuleerd door deeltijd-WW. Met deeltijd-WW kan het aantal arbeidsuren van werknemers worden verminderd, terwijl de arbeidsrelatie in stand blijft. De werknemer werkt gedeeltelijk en komt in deeltijd in de WW. Door deeltijd-WW blijven banen behouden, maar komen meer mensen (gedeeltelijk) in de WW. De werkloosheid wordt in feite meer gespreid.

Figuur 1 Een eenvoudig model van de arbeidsmarkt

Om de discrepanties zo klein mogelijk te houden moeten de gevraagde kwalificaties zo veel mogelijk overeenkomen met de kwalificaties van het aanbod. Cruciaal is dat de verworven kwalificaties van nieuwe toetreders op de arbeidsmarkt (schoolverlaters) passen op de vraag. Niet alleen de opleiding van de schoolverlaters is belangrijk, maar ook de beschikbaarheid van relevante stages om werkervaring op te doen.

2 Landelijke arbeidsmarktontwikkelingen 2010-2011

2.1 Inleiding

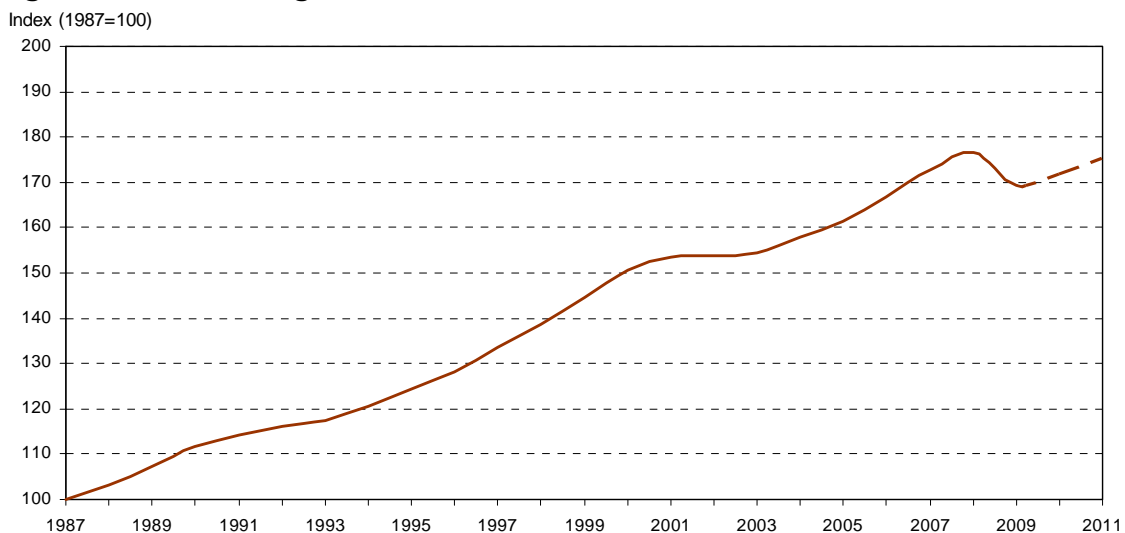
In dit hoofdstuk bespreken we de landelijke arbeidsmarktontwikkelingen. Economie en arbeidsmarkt beïnvloeden elkaar wederzijds. Aan de ene kant stimuleren meer economische activiteiten de vraag naar arbeid (banen) en lokt het extra aanbod van arbeid (beroepsbevolking) uit. Aan de andere kant wordt de economie beïnvloed als er meer mensen aan het werk zijn. Vraag en aanbod van arbeid komen bij elkaar op de arbeidsmarkt.

De economische veronderstellingen die bepalend zijn voor de arbeidsmarkt, bespreken we in paragraaf 2.2. De vraag van arbeid die volgt uit de economische ontwikkelingen komt in paragraaf 2.3 aan bod. Het aanbod van arbeid volgt in paragraaf 2.4. Vraag en aanbod op de arbeidsmarkt sluiten niet volledig op elkaar aan. Dit komt onder meer tot uiting in het aantal niet-werkende werkzoekenden (paragraaf 2.5). We besluiten dit hoofdstuk met een schets van de gevolgen van een mee- en tegenvallende ontwikkeling.

2.2 Veronderstellingen over economische ontwikkeling

Uit het model in de voorgaande paragraaf blijkt dat de Nederlandse productie (BBP) een cruciale factor is op de arbeidsmarkt. Deze arbeidsmarktprognose gaat uit van de economische verwachtingen van het Centraal Planbureau (CPB). In het Centraal Economisch Plan 2010 (CEP), gaat het CPB uit van een economische groei in 2010 van 1,5% en van 2% in 2011. Dit herstel wordt gedragen door de aantrekkende wereldhandel. Voor een exportgerichte economie als de Nederlandse is het aantrekken van de wereldhandel van groot belang. Met de toenemende export herstelt de Nederlandse economie zich enigszins van de recessie in 2009. Het niveau van economische activiteiten in 2011 blijft echter duidelijk lager dan in 2008.

Figuur 2.2.1 Omvang BBP

Prognoses van economische groei kennen een forse onzekerheidsmarge. Gerekend moet worden op een foutenmarge van 1 á 1,5%, zowel in gunstige als ongunstige zin. De onzekerheden voor 2011 zijn groter dan voor 2010. Om de bruikbaarheid van de arbeidsmarktprognose te vergroten is daarom aan de middenvariant een meevallende en een tegenvallende variant toegevoegd. We komen tot de volgende uitgangspunten:

- Als economische ontwikkelingen tegenvallen, zou de economische groei uit kunnen komen op 0,5% in beide jaren.
- In de meevallende variant is de economische groei in het lopende jaar 2,5% en volgend jaar 3,5%.

Tabel 2.2.1 Economische ontwikkeling in de drie scenario's

Scenario	Ontwikkeling BBP				
	2000-2004	2005-2009	2010	2011	2012-2015
Tegenvallende variant	1,77%	1,40%	0,50%	0,50%	
Middenvariant	1,77%	1,40%	1,50%	2,00%	1,75%
Meevallende variant	1,77%	1,40%	2,50%	3,50%	

In dit rapport gaan we steeds uit van de middenvariant. De gevolgen voor de arbeidsmarkt van een meevallende of een tegenvallende economische groei, komen aan de orde in paragraaf 2.6.

2.3 De vraag naar arbeid

Ondanks economische krimp is daling werkgelegenheid beperkt in 2009

De ontwikkeling van de economische activiteiten heeft met vertraging effect op de vraag naar arbeid. Groei van economische activiteiten gaat veelal samen met een groei van de werkgelegenheid en een groei van de arbeidsproductiviteit. Door technologische en organisatorische vernieuwingen kan men efficiënter werken: de productie per arbeidsjaar neemt toe.

In het recessiejaar 2009 was de situatie geheel anders. De krimp van de economische activiteiten is maar deels opgevangen door een lagere werkgelegenheid. Dit betekent dat de productie per werknemer achteruit gegaan is.

Een krimp van de werkgelegenheid komt in meer conjunctuurcycli voor. Een daling van de arbeidsproductiviteit – zoals in 2009 – is echter zeer bijzonder. De laatste keer dat dit gebeurde was in de jaren vijftig. In cijfers uitgedrukt krijgen we het volgende beeld. Tijdens het recessiejaar 2009 is de krimp van economische activiteiten van circa 4% opgevangen door een 1,4% lagere werkgelegenheid (gerekend in fulltime-eenheden en gemiddeld over het jaar). Dit betekent dat de arbeidsproductiviteit in 2009 is gedaald met 2,6%. Anders gezegd: werkgevers passen hun personeelsomvang met vertraging aan op de ontwikkelingen van de productie (labour hoarding).

In de voorgaande arbeidsmarktprognose (juni 2009) gingen we er vanuit dat labour hoarding op beperkte schaal zou voorkomen. De redenering was destijds dat werkgevers hun personeelsomvang snel zouden moeten aanpassen, gezien de ernst en de snelheid van intreden van de recessie. Uiteindelijk is deze aanname niet uitgekomen. Werkgevers blijken behoorlijk terughoudend om personeel te laten afvloeien. Daardoor is de economische krimp in het recessiejaar 2009 vooral tot uiting gekomen in een daling van de arbeidsproductiviteit. In het intermezzo *Waarom liep de werkloosheid in 2009 beperkt op?* gaan we in op de achtergronden.

Herstel economische groei zonder groei van banen 2010

De andere kant van de medaille is dat werkgevers in 2010 ruim in hun personeel zitten. De groei van economische activiteiten kan zelfs worden gerealiseerd met minder personeel waardoor de arbeidsproductiviteit weer op een normaler niveau komt. Omdat in Nederland steeds meer parttime wordt gewerkt, is de banenkrimp over meer mensen gespreid. De banenkrimp is daarom relatief iets minder groot dan de afname in arbeidsjaren. Tabel 2.3.1 geeft een overzicht van de ontwikkeling van het aantal banen dit en komend jaar.

Tabel 2.3.1 Ontwikkeling aantal banen

Item	Waarde					(Gemiddelde) groei				
		1999	2004	2009	2010	2011	00-04	05-09	10	11
BBP, prijsniveau 2000	€ mld	359	392	420	426	435	1,8%	1,4%	1,5%	2,00%
Arbeidsproductiviteit a)	€ dzd	56,0	60,5	62,6	64,6	65,8	1,6%	0,7%	3,3%	1,9%
Arbeidsjaren	dzd	6.414	6.481	6.717	6.600	6.609	0,2%	0,7%	-1,7%	0,1%
Waarvan zelfstandigen	dzd	787	781	786	784	791	-0,1%	0,1%	-0,3%	0,9%
Waarvan werknemers	dzd	5.628	5.699	5.931	5.817	5.818	0,3%	0,8%	-1,9%	0,0%
Gem. deeltijdfactor zelfst.		62,2%	62,4%	62,2%	62,3%	62,3%				
Gem. deeltijdfactor werkn.		77,9%	76,3%	75,2%	74,9%	74,6%				
Banen	dzd	8.492	8.721	9.151	9.029	9.072	0,5%	1,0%	-1,3%	0,5%
Waarvan zelfstandigen	dzd	1.265	1.252	1.263	1.259	1.270	-0,2%	0,2%	-0,3%	0,9%
Waarvan werknemers	dzd	7.227	7.469	7.889	7.770	7.803	0,7%	1,1%	-1,5%	0,4%

a) BBP per arbeidsjaar werknemers en zelfstandigen

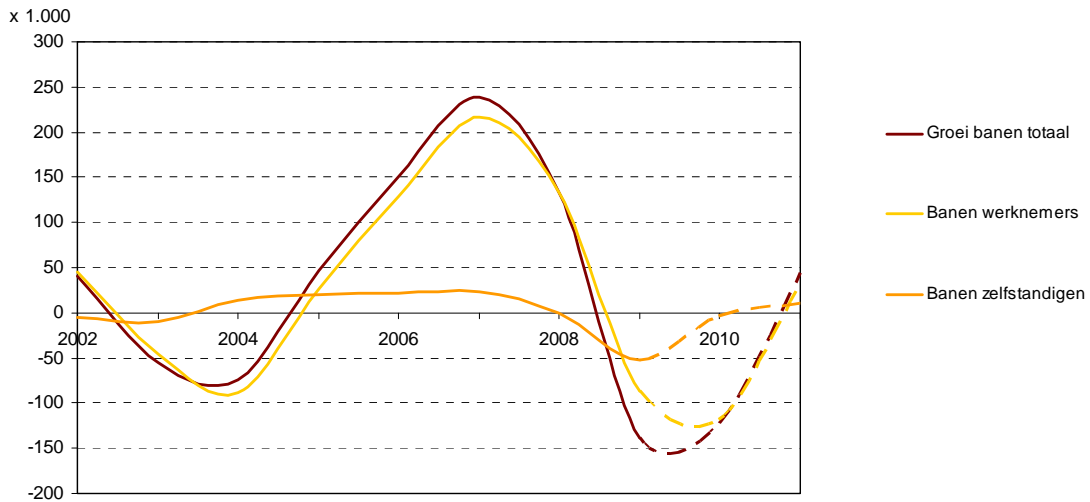
Tabel 2.3.2 deelt de banengroei op naar oorzaak: groei productie, toename arbeidsproductiviteit en vergroting aantal parttime-medewerkers.

Tabel 2.3.2 Opsplitsing jaarlijkse banenontwikkeling naar bepaalde factoren

Item	(Gemiddelde) groei per jaar (x 1.000)				
	2000-2004	2005-2009	2010	2011	
Banengroei zelfstandigen		-3	2	-4	11
Banengroei werknemers		48	84	-118	33
Groei totaal aantal banen		46	86	-123	44
Bron groei totaal aantal banen					
- Groei BBP		153	125	137	181
- Stijging arbeidsproductiviteit		-136	-61	-297	-169
- Toename deeltijdarbeid		29	22	37	33

Figuur 2.3.1 brengt de banenontwikkeling in beeld. De totale banenkrimp in 2009 was grofweg dubbel zo groot als in 2004. Destijds bleef de economie groeien, terwijl in 2009 sprake was van een ongekende economische krimp.

Figuur 2.3.1 Jaarlijkse groei aantal banen

Intermezzo Deeltijd-WW maakt krimp werkgelegenheid iets minder groot

In 2009 konden werkgevers gebruik maken van de regeling deeltijd-WW. Doelstelling van deeltijd-WW is om personeel tijdelijk minder te laten werken, zonder dat de werkgever ze hoeft te ontslaan. Op die wijze kan een werkgever – als het economisch tij keert – snel het personeel weer inzetten en blijft vakkennis binnen het bedrijf behouden. Bij deeltijd-WW vermindert het aantal arbeidsuren van een werknemer. De werkgever verlaagt daarmee zijn loonkosten en de werknemer krijgt een gedeeltelijke WW-uitkering. Het is de bedoeling dat alleen bedrijven met voldoende perspectief gebruik maken van de regeling. De regeling moet namelijk geen structurele veranderingen in de weg staan^{a)}.

De functie van deeltijd-WW is baanbehoud. Hoeveel banen worden behouden kan alleen worden berekend door het maken van verschillende aannames. Exacte cijfers ontbreken namelijk. Begin maart 2010 vallen 40.000 personen onder de deeltijd-WW. Het aantal toekenningen ligt op 62.000. Voor hoeveel mensen werkgevers nog deeltijd-WW zullen aanvragen is niet duidelijk. Als technische veronderstelling hanteren we dat dit aantal nog oploopt met 20.000. Stel bovendien dat deze mensen voor 1/3 in de deeltijd-WW zitten en dat de werkgever zonder deeltijd-WW tot ontslag was overgegaan. Dit betekent dat er 20 á 30.000 (full-time) banen behouden zijn gebleven^{b)}. Daarmee is – door de deeltijd-WW – de banenkrimp in 2009 dus ongeveer 0,3 procentpunt minder groot. Hierbij is geen rekening gehouden met onnodig gebruik van de regeling.

Naast het banenbehoud zijn er minder mensen volledig werkloos. Dat wil zeggen, mensen hebben een baan en zijn slechts gedeeltelijk werkloos. Zonder deeltijd-WW zal een deel van het ontslagen vakbekwaam personeel mogelijk verloren zijn voor de sector en het bedrijf. Zij zijn werkzaam in een andere sector of werkloos. Daardoor kunnen die bedrijven – bij economisch herstel – moeilijk vervulbare vacatures krijgen. Door deeltijd-WW kunnen die ondernemingen sneller reageren en hun productie aan de vraag aanpassen.

De effecten van deeltijd-WW zijn evenwel niet zonder discussie. Verschillende onderzoekers (onder meer van het CPB en De Nederlandse Bank (DNB)) hebben vraagtekens. Cruciaal is het onderscheid tussen tijdelijke en structurele vraaguitval. Zo benadrukt DNB het risico dat personeel alsnog moet worden ontslagen als de vraaguitval structureel blijkt. Deeltijd-WW stelt dan slechts structurele aanpassingen uit en heeft weinig toegevoegde waarde.

^{a)} Persbericht, Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid, 'Deeltijd-WW voor 62.000 werknemers', 27 april 2010.

^{b)} Dit cijfer ligt in lijn met de berekening in het rapport 'Deeltijd-WW en het behoud van werkgelegenheid' van Research voor Beleid (juni 2009). Daar wordt bij 25.000 aanvragen een behoud van werkgelegenheid van ruim 8.000 banen berekend. Bij hantering van dezelfde verhouding, zouden 60.000 aanvragen leiden tot 20.000 behouden banen.

Licht herstel in het aantal vacatures

De arbeidsmarkt volgt de ontwikkelingen in de economie. Niet alle arbeidsmarktindicatoren reageren met dezelfde snelheid. Werkgevers kunnen snel reageren op omzetreductie door minder uitzendmedewerkers aan te trekken.

Werkgevers kunnen bij teruglopen van economische activiteiten ook snel reageren door vertrekkend personeel niet te vervangen. Er ontstaan dan minder vervangingsvacatures. Daarnaast zijn werknemers meer honkvast geworden. Werknemers kiezen namelijk vaker voor de 'zekerheid' van de huidige baan en oriënteren zich minder snel op een nieuwe baan. Daarnaast zijn er minder uitbreidingsvacatures.

Vacatures worden gemeten door het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS). Twee meetpunten worden veel gebruikt:

1. Het aantal openstaande vacatures is aan het eind van het eerste kwartaal van 2010 (116.000) ruim een kwart lager dan het niveau van een jaar geleden (156.000).
2. Het aantal vacatures dat in een kwartaal ontstaat, is in het eerste kwartaal van 2010 173.000. Daarmee is het aantal ontstane vacatures in die periode 7% lager dan één jaar geleden.

In deze arbeidsmarktprognose richten we ons op het aantal vacatures dat ontstaat. In 2010 groeit de economie opnieuw. Omdat de arbeidsproductiviteit in 2010 zich enigszins herstelt van de klap van vorig jaar, zal de werkgelegenheid nog afnemen in 2010. Uitbreiding van personeel is – ondanks het voorzichtig economisch herstel – veelal nog niet aan de orde. De ondernemingen zitten door labour hoarding ruim in hun (personeels)jasje.

Wel zal de vervangingsvraag weer wat op gang komen. De vervangingsvraag heeft te maken met het opvullen van opengevallen arbeidsplaatsen doordat mensen met pensioen gaan, wisselen van baan, personeel dat uittreedt om zorgtaken op te nemen, mensen die zich volledig of gedeeltelijk richten op het volgen van onderwijs etcetera. Deze vervangingsvraag is ook in normale tijden kwantitatief veel omvangrijker dan uitbreidingsvraag. Door het economisch herstel durven meer mensen de overstap naar een nieuwe baan te maken. Omdat de economie weer groeit, herhaalt dit proces zich en worden veel opengevallen plaatsen ook weer opgevuld. Er ontstaat als het ware een sneeuwbaaleffect in het bezetten van arbeidsplaatsen. Omdat de vervangingsvraag – mede dus door het herstel van de economische groei – weer groeit, neemt het aantal vacatures dat ontstaat toe⁴.

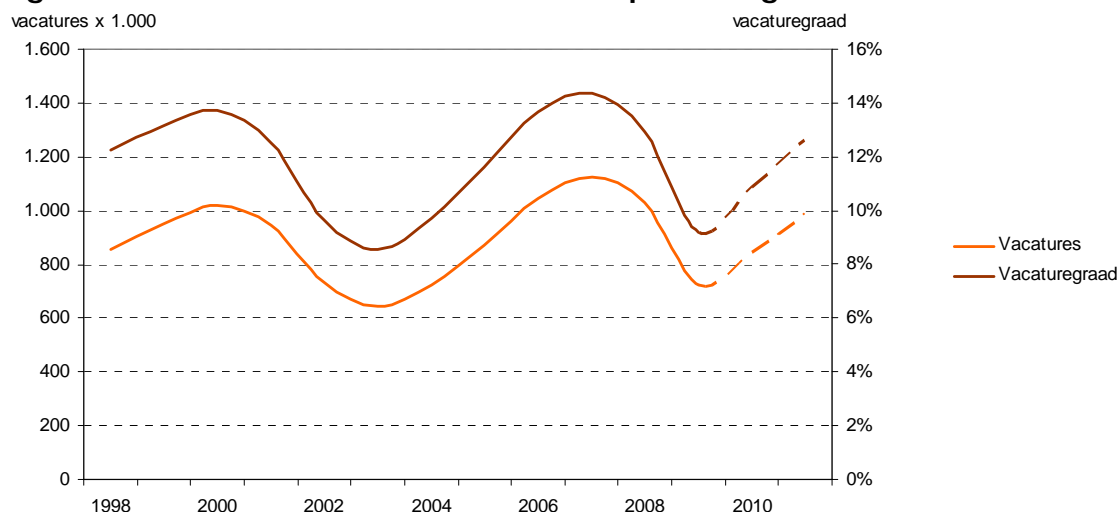
Tabel 2.3.3 Ontwikkeling in aantal banen en vacatures

Item		Waarde					(Gemiddelde) groei			
		1999	2004	2009	2010	2011	00-04	05-09	10	11
Banen werknemers	dzd	7.227	7.469	7.889	7.770	7.803	0,7%	1,1%	-1,5%	0,4%
Ontstane vacatures	dzd	952	725	725	845	987	-5,3%	0,0%	16,6%	16,7%
Vacatures / banen werknemers (= vacaturegraad)		13%	10%	9%	11%	13%				

⁴ Het aantal vacatures schatten voor de toekomst is een heikele kwestie en maar weinig instituten wagen zich er aan. Immers deze arbeidsmarktindicator is zeer dynamisch. In deze prognose gaan we, gezien het gematigd economisch herstel, uit van toename van het aantal ontstane vacatures. Onderzoeksbureau Ecorys heeft, in een (niet representatief) steekproefonderzoek, ruim 400 werkgevers gevraagd naar hun personeelsbeleid. Daarin verwachten de geënquêteerden een verdere daling van het aantal vacatures in 2010. Deze inschatting is evenwel niet zomaar te vertalen naar een landelijk beeld. Ecorys, 'Labour hoarding door bedrijven', maart 2010.

Door de krapte op de arbeidsmarkt was de vacaturegraad (ontstane vacatures gedeeld door het aantal banen van werknemers) in 2007 opgelopen tot 14½%. Tijdens de recessie liep dit percentage terug tot 9¼% in 2009. In 2010 komt de baanbaan-mobiliteit weer op gang en groeit de vacaturegraad.

Figuur 2.3.2 Aantal vacatures en vacaturepercentage

2.4 Het aanbod van arbeid

In het voorgaande is de verwachte vraag naar arbeid door werkgevers weergegeven. In deze paragraaf komt het aanbod van arbeid aan de orde: namelijk die mensen die zich aanbieden voor arbeid. Bepalende factoren zijn:

1. Structurele bevolkingsontwikkelingen
2. Conjuncturele ontwikkelingen
3. Institutionele en culturele ontwikkelingen

In tabel 2.4.1 is het gecombineerde kwalitatieve effect van de drie bepalende factoren voor het aanbod van arbeid weergegeven. We merken op dat het gecombineerde effect van de vergrijzing (babyboomgeneratie bereikt de AOW-gerechtigde leeftijd) geen dramatisch effect heeft op de omvang van de beroepsbevolking. Immers de babyboomgeneratie trekt zich al terug van de arbeidsmarkt vanaf 2006. Zie ook het intermezzo *Ondanks bereiken AOW-gerechtigde leeftijd van babyboom in 2011, blijft de omvang beroepsbevolking op peil.*

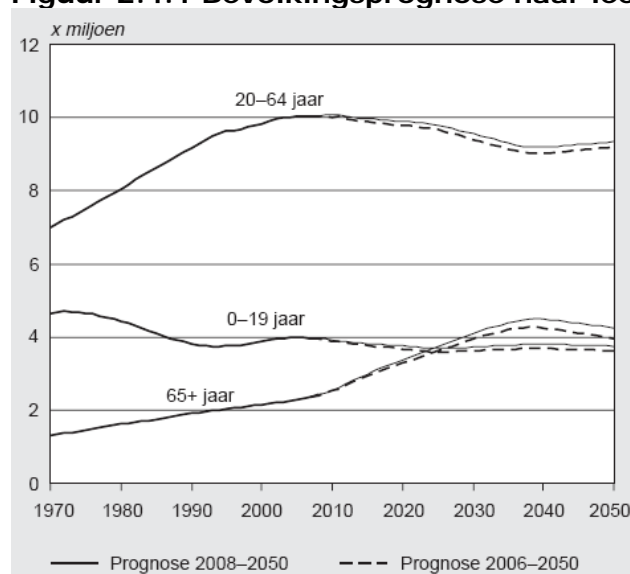
Tabel 2.4.1 Invloeden op de beroepsbevolking

	2010-2011
Structurele bevolkingsontwikkelingen	lichte afname
Culturele en institutionele ontwikkelingen	lichte groei
Conjuncturele ontwikkelingen	praktisch stabiel
Totaal	praktisch stabiel

Krimp bevolkingsomvang (van 15-64 jaar) zeer geleidelijk

De vergrijzing in de komende decennia en de gevolgen daarvan voor de beroepsbevolking staat in het middelpunt van de belangstelling. Bevolkingsontwikkelingen fungeren als een soort supertanker. De ontwikkelingen gaan langzaam en zijn zeer moeilijk bij te sturen, omdat de bevolkingsontwikkeling vooral bepaald wordt door geboorten uit het verleden. Het aantal geboorten vertoont – behoudens speciale omstandigheden als oorlogen – van jaar op jaar relatief weinig variatie. Omdat vanaf 2011 de babyboomgeneratie de AOW-leeftijd gaat bereiken, neemt het aantal 65-plussers scherp toe en slaat de groei van de bevolking (20-65 jaar) om in een lichte krimp (figuur 2.4.1).

Figuur 2.4.1 Bevolkingsprognose naar leeftijd tot 2050

Bron: CBS, 'Bevolkingsprognose 2008-2050', in Bevolkingstrends, 1e kwartaal 2009

Conjuncturele ontwikkelingen zijn beperkt van invloed

De beslissing om te participeren op de arbeidsmarkt is onder meer afhankelijk van de beloning van arbeid en het aantal banen:

- Een hogere beloning maakt het aanbieden van arbeid aantrekkelijker.
- Als door de conjunctuur het aantal banen groeit, kan nieuw aanbod makkelijker aan een baan komen. Dit lokt extra arbeidsparticipatie uit.

Gegeven de economische veronderstellingen worden de jaren 2010-2011 gekenmerkt door een licht economisch herstel, waarbij de loonstijging beperkt is en het aantal banen in 2010 nog krimpt. In 2011 is er een zeer beperkt herstel.

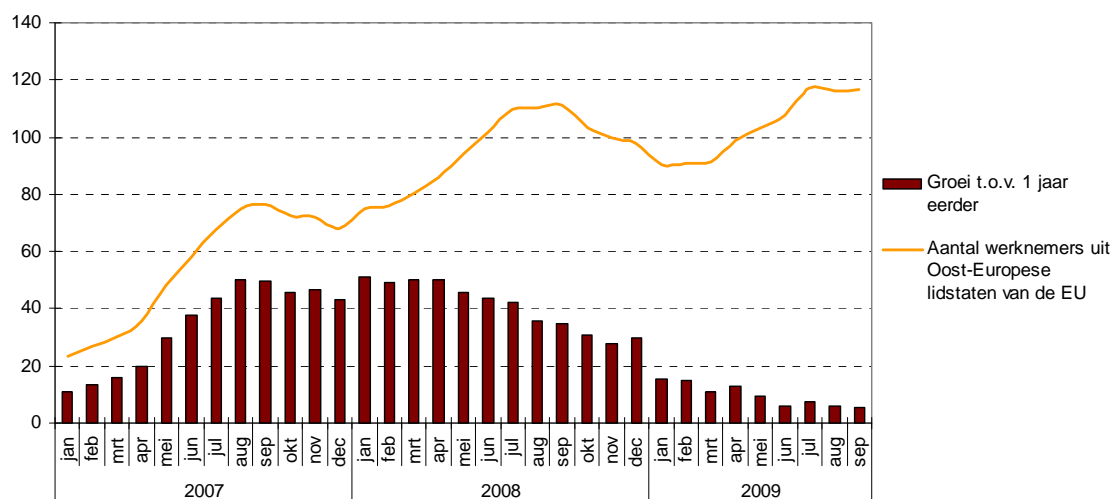
Institutionele en culturele ontwikkelingen zorgen voor hoger aanbod

Het aantal werkende vrouwen loopt al decennia lang op. Het aantal werkende ouderen (55-plus) neemt vanaf 1993 toe. Deze sociaal-culturele trends worden ondersteund door institutionele veranderingen. De overheid heeft wetgeving ingevoerd die de combinatie van werk en gezin vergemakkelijkt (bijvoorbeeld de kinderopvang, voor- tussen- en naschoolse opvang). Daarnaast ontmoedigt de overheid vervroegde pensionering en wordt de pensioenuitkering steeds meer afhankelijk van het tijdstip van pensionering.

De arbeidsparticipatie groeit doordat het opleidingsniveau van de bevolking langzaam maar zeker stijgt. Hoger opgeleiden participeren namelijk meer dan laagopgeleiden op de arbeidsmarkt.

Daarnaast is de gewijzigde wetgeving rond de arbeidsmigratie van belang. In 2007 en 2008 groeit het aantal werknemers uit Oost-Europa fors (vooral Polen). Inmiddels is van groei nauwelijks meer sprake. Volgens het CBS waren er in 2009 zo'n 120.000 werknemers uit Oost-Europa werkzaam in Nederland: ruim 1,5% van de totale beroepsbevolking. Hoe het aantal werknemers uit Oost-Europa zich zal ontwikkelen is moeilijk te voorspellen. Dit hangt onder meer af van de verschillen in de arbeidsmarktsituatie en het loonniveau tussen Nederland en Oost-Europa.

Figuur 2.4.2 Groei en aantal werknemers uit Oost-Europa (x 1.000)

CBS, 'Lichte groei aantal Oost-Europese werknemers', Webmagazine, 20 januari 2010

De tabellen 2.4.2 tot en met 2.4.4 geven meer in detail de prognose van de beroepsbevolking weer.

Tabel 2.4.2 Ontwikkeling bevolking en beroepsbevolking

Item		Waarde					(Gemiddelde) groei			
		1999	2004	2009	2010	2011	00-04	05-09	10	11
Bevolking Nederland	dzd	15.760	16.258	16.486	16.578	16.637	0,6%	0,3%	0,6%	0,4%
Aandeel 15-64 jarigen		67,7%	67,2%	66,5%	66,3%	66,0%	-0,1%	-0,2%	-0,3%	-0,5%
Bevolking 15-64 jaar	dzd	10.665	10.925	10.970	10.994	10.977	0,5%	0,1%	0,2%	-0,2%
Participatiegraad		66,3%	67,7%	70,7%	70,4%	70,8%	0,4%	0,9%	-0,4%	0,6%
Beroepsbevolking	dzd	7.069	7.398	7.753	7.739	7.769	0,9%	0,9%	-0,2%	0,4%

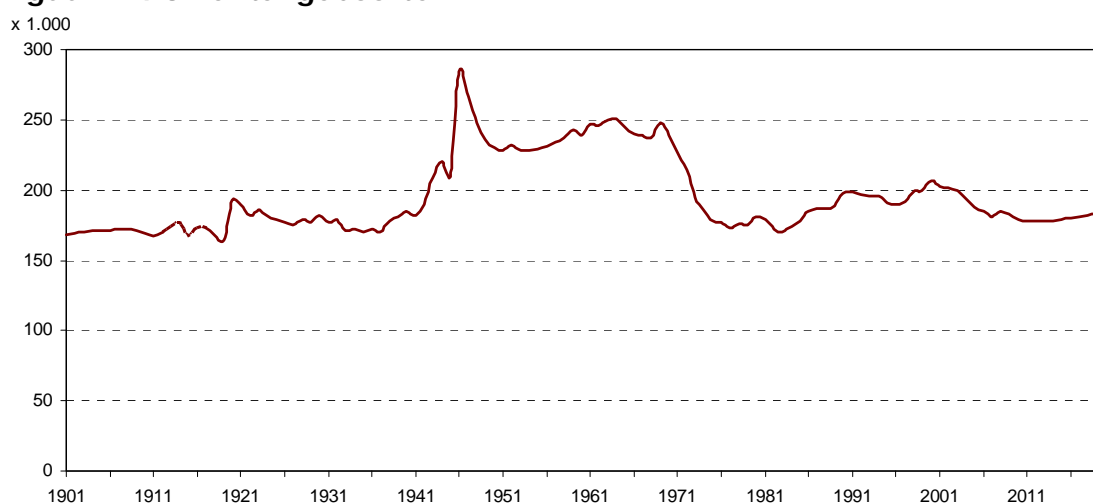
De arbeidsparticipatie van mannen ligt al op een hoog niveau. Een verdere verhoging is lastiger te realiseren dan bij vrouwen, waar de participatiegraad nog steeds aanmerkelijk lager is. Wel zijn vrouwen bezig met een inhaalrace. Het aandeel van mannen in de beroepsbevolking neemt van jaar op jaar langzaam maar zeker af. Dit wordt in een conjunctureel mager jaar als 2010 nog eens extra gestimuleerd omdat vrouwen – meer dan mannen – werken in minder conjunctureel gevoelige sectoren zoals zorg, welzijn en onderwijs. In 2011 komen er meer kansen op de arbeidsmarkt en neemt de participatiegraad van zowel mannen als vrouwen weer toe. Dat de participatie van vrouwen ook in het crisisjaar 2009 groeit, kan te maken hebben met het veiligstellen van het huishoudinkomen in het geval de partner werkloos is of dreigt te worden.

Tabel 2.4.3 Opbouw beroepsbevolking naar geslacht

Item	Aantal x 1.000					(Gemiddelde) groei			
	1999	2004	2009	2010	2011	00-04	05-09	10	11
Beroepsbevolking	7.069	7.398	7.753	7.739	7.769	0,9%	0,9%	-0,2%	0,4%
Mannen	4.233	4.315	4.309	4.291	4.296	0,4%	0,0%	-0,4%	0,1%
Vrouwen	2.836	3.084	3.443	3.448	3.473	1,7%	2,2%	0,1%	0,7%
Aandeel mannen	59,9%	58,3%	55,6%	55,4%	55,3%				
Aandeel vrouwen	40,1%	41,7%	44,4%	44,6%	44,7%				

De gecombineerde effecten van veroudering van de beroepsbevolking en de groeiende participatiegraad van ouderen zijn zichtbaar in de volgende tabel 2.4.4. De groei van de beroepsbevolking is het hoogst in de oudste twee leeftijdsgroepen. Daarentegen zien we de omvang van de jongere beroepsbevolking licht afnemen. Jongeren stellen hun arbeidsparticipatie uit door de ongunstige conjunctuur en kiezen vaker voor doorstuderen.

We zien vooral de beroepsbevolking met een leeftijd van 35-44 jaar afnemen. Oorzaak is de afname van het aantal geboorten in de jaren zeventig. Deze daling hangt samen met het lagere aantal kinderen per vrouw en het uitstellen van het moederschap⁵ (figuur 2.4.3). Vijfendertig jaar later (vanaf 2005) is de daling zichtbaar in de bevolking en beroepsbevolking met een leeftijd van 35-44 jaar (-2% in 2011).

Figuur 2.4.3 Aantal geboorten

⁵ Zie ook Rivm: www.nationaalkompas.nl

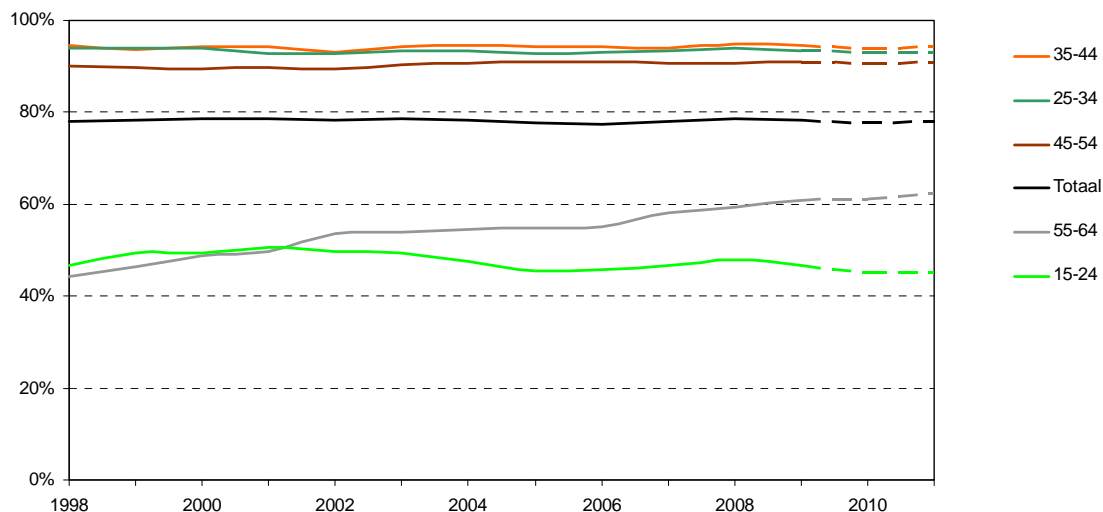
Tabel 2.4.4 Opbouw beroepsbevolking naar leeftijd

Item	Aantal x 1.000					(Gemiddelde) groei			
	1999	2004	2009	2010	2011	00-04	05-09	10	11
Beroepsbevolking	7.069	7.398	7.753	7.739	7.769	0,9%	0,9%	-0,2%	0,4%
15-24 jaar	892	876	884	863	861	-0,4%	0,2%	-2,3%	-0,3%
25-34 jaar	2.106	1.882	1.726	1.725	1.736	-2,2%	-1,7%	-0,1%	0,7%
35-44 jaar	1.961	2.137	2.129	2.079	2.039	1,7%	-0,1%	-2,3%	-2,0%
45-54 jaar	1.613	1.746	1.972	2.003	2.039	1,6%	2,5%	1,6%	1,8%
55-64 jaar	497	758	1.041	1.068	1.095	8,8%	6,6%	2,6%	2,5%
Aandeel 15-24 jaar	13%	12%	11%	11%	11%				
Aandeel 25-34 jaar	30%	25%	22%	22%	22%				
Aandeel 35-44 jaar	28%	29%	27%	27%	26%				
Aandeel 45-54 jaar	23%	24%	25%	26%	26%				
Aandeel 55-64 jaar	7%	10%	13%	14%	14%				

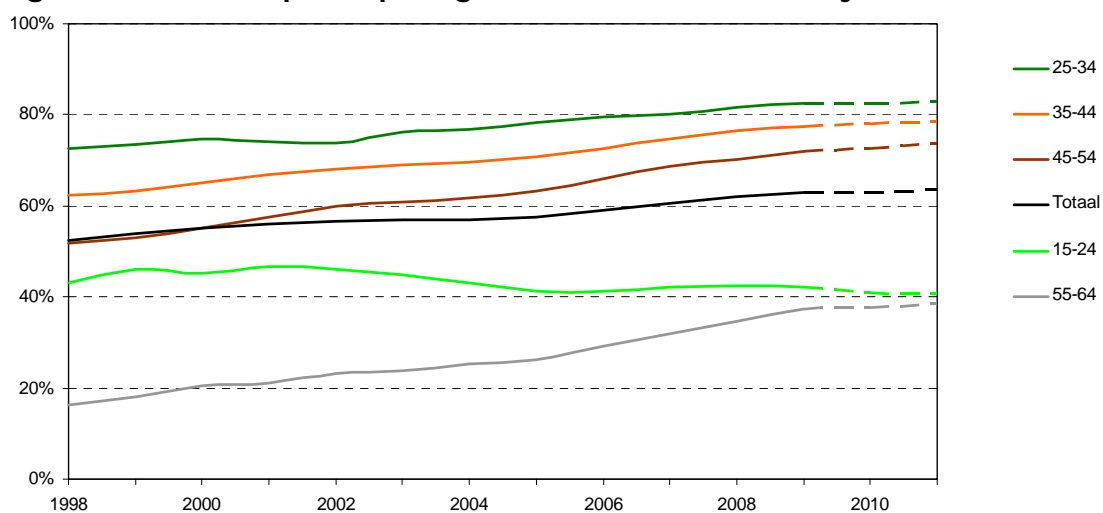
De arbeidsparticipatie geeft de verhouding weer tussen de beroepsbevolking en de bevolking. De figuren 2.4.4 en 2.4.5 geven per leeftijdsgroep de arbeidsparticipatie weer. De volgende ontwikkelingen spelen een rol:

1. Het arbeidsmarktbeleid stimuleert jongeren om hun onderwijsdeelname te verlengen en hun arbeidsdeelname uit te stellen. De participatiegraad van jongeren daalt.
2. De arbeidsparticipatiegraad van ouderen en vrouwen blijft groeien. De trends uit het verleden zijn zo sterk dat zij zich ook voortzetten in deze economisch mindere tijden:
 - a. Vrouwen (met een leeftijd van 25 jaar of hoger) laten al meer dan twintig jaar een stijging zien van de arbeidsparticipatie. Een belangrijke factor is het toegenomen opleidingsniveau van vrouwen. Hoger opgeleiden participeren namelijk vaker op de arbeidsmarkt. Daarnaast geldt een 'doorschuifeffect': vrouwen die na de geboorte van kinderen blijven werken, hebben ook op oudere leeftijd een hogere arbeidsparticipatie. De arbeidsparticipatie van de verschillende leeftijdsgroepen van vrouwen (25plus) komt steeds dichterbij elkaar te liggen.
 - b. De arbeidsparticipatie van ouderen maakt door het overheidsbeleid een spectaculaire groei door. De groei wisselt, maar de arbeidsparticipatie groeit de afgelopen tien jaar gemiddeld met 1,7-procentpunt per jaar.
3. De participatiegraad van vrouwen is nog steeds fors lager dan die van mannen. Daarmee lijkt de arbeidsparticipatie van vrouwen nog zeker een groeipotentie te hebben.
4. Bij mannen is nauwelijks sprake van een groei van de arbeidsparticipatie.

Figuur 2.4.4. Bruto participatiegraad mannen naar leeftijdsklasse

Figuur 2.4.5 Bruto participatiegraad vrouwen naar leeftijdsklasse

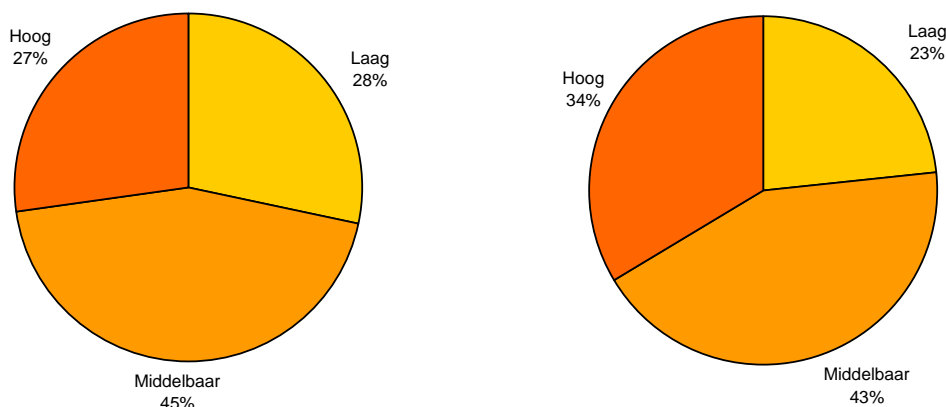
Opleidingsniveau van de beroepsbevolking neemt toe

In de Nederlandse economie is de afgelopen vijftig jaar het accent verlegd van de industrie naar de diensten. Er is behoefte aan een steeds hoger kennisniveau. Het opleidingsniveau is cruciaal voor een succesvol verblijf op de arbeidsmarkt. De afgelopen jaren steeg het aantal hoogopgeleiden en nam het aantal laagopgeleiden af. Vanaf 2002 zijn er meer hoog- dan laagopgeleiden. Voor de komende jaren wordt uitgegaan van een voortzetting van deze trends.

Figuur 2.4.6 Opleidingsstructuur van de beroepsbevolking

2000

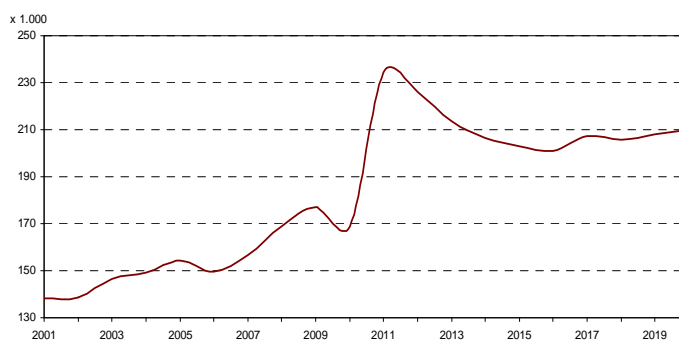
2010

Intermezzo Ondanks bereiken AOW-gerechtigde leeftijd van babyboom in 2011, blijft de omvang beroepsbevolking op peil

Na de Tweede Wereldoorlog nam het geboortecijfer in Nederland toe. Terwijl het aantal geboortes in de oorlogsjaren nog rond de 200.000 schommelde, explodeerde het aantal in 1946 naar 287.000. In de jaren daarna nam het aantal geboortes weer af. De geboortepiek is met een vertraging van 65 jaar zichtbaar in het aantal mensen dat AOW-gerechtigd wordt. Het aantal mensen dat voor het eerst AOW krijgt groeit dan van nog geen 170.000 in 2010 naar ruim 230.000 personen in 2011.

Het aantal nieuwe AOW-gerechtigden vertoont in 2011 een duidelijke piek. Vaak wordt dan in één adem gesteld dat de arbeidsmarkt een omgekeerde piek zal meemaken. Toch blijft de omvang van de beroepsbevolking in 2011 en daarna min of meer op peil. Wat zijn de oorzaken voor deze – op het oog – tegenstrijdige ontwikkeling?

Potentiële beroepsbevolking neemt in 2011 scherp af

De potentiële beroepsbevolking omvat de bevolking met een leeftijd van 15 tot en met 64 jaar. In 2011 bereiken de babyboomers (geboren in 1946) de AOW-gerechtigde leeftijd. Daardoor daalt de potentiële beroepsbevolking in 2011 met 60.000 personen fors.

De uitstroom van ouderen uit het arbeidsproces verloopt geleidelijk en is al veel langer aan de gang

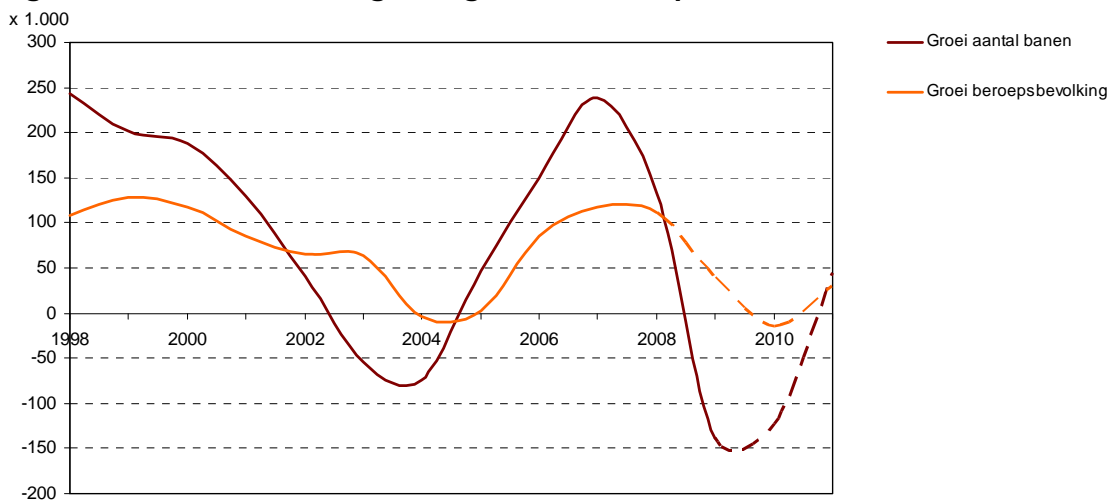
Ouderen nemen echter niet allen tegelijk abrupt afscheid van het arbeidsproces op 65-jarige leeftijd. Ouderen stromen namelijk al eerder uit het arbeidsproces, veelal vanaf 60 jaar. De gemiddelde participatiegraad van ouderen neemt namelijk snel af. Op 59-jarige leeftijd participeert nog ongeveer 50%. Elk jaar daarna daalt de participatiegraad. Van mensen met een leeftijd van 64 jaar is dat nog maar zo'n 15%. Het gevolg is dat de meeste ouderen die zijn geboren tijdens de babyboom van direct na de Tweede Wereldoorlog, al uit het arbeidsproces stromen vanaf 2006. Vooral in de jaren 2007-2008 stromen veel babyboomers uit het arbeidsproces. Daarnaast groeit de 'overall' participatiegraad van ouderen de laatste jaren fors door overheidsbeleid en pensioenbeleid.

2.5 De niet-werkende werkzoekenden

De ontwikkeling van het aantal niet-werkende werkzoekenden is afhankelijk van de vraag naar en het aanbod van arbeid. De economische groei is een belangrijke katalysator voor de groei van de vraag: het aantal vacatures en banen. Daarnaast speelt de ontwikkeling van de beroepsbevolking een rol. Als de beroepsbevolking sneller toeneemt dan het aantal banen, dan zal het aantal niet-werkende werkzoekenden normaal gesproken stijgen.

De volgende figuur 2.5.1 laat zien dat de arbeidsmarkt sinds 2008 verslechtert: het aantal banen ontwikkelt zich minder gunstig dan de beroepsbevolking.

Figuur 2.5.1 Ontwikkeling vraag en aanbod op de arbeidsmarkt

Naast deze kwantitatieve ontwikkelingen spelen ook kwalitatieve kenmerken van de niet-werkende werkzoekenden een grote rol. Een groei van de werkgelegenheid die de ontwikkeling van de beroepsbevolking overstijgt, hoeft niet automatisch te leiden tot een dalend aantal werkzoekenden. De werkzoekenden moeten immers ook geschikt zijn voor de opengevallen banen. Om meer inzicht te krijgen in deze kwalitatieve aspecten wordt het aantal werkzoekenden in deze paragraaf uitgesplitst naar verschillende kenmerken.

We hebben gezien dat in het afgelopen jaar de werkloosheid zich minder extreem heeft ontwikkeld dan eerder werd gevreesd; zie daarvoor ook het Intermezzo *Waarom liep de werkloosheid in 2009 beperkt op?*

Vraag en aanbod op de arbeidsmarkt

De omvang van het aantal niet-werkende werkzoekenden wordt bepaald door de in- en uitstroom. De instroom is modelmatig afhankelijk van de economische groei en het arbeidsvolume. Omdat de economische groei in 2010 en 2011 laag is en het arbeidsvolume in 2010 nog krimpt en in 2011 maar weinig groeit, moeten we rekenen op een verdere groei van de instroom in het bestand van niet-werkende werkzoekenden van UWV WERKbedrijf.

De uitstroom is afhankelijk van de kans op werkhervatting. We veronderstellen dat de kans op werkhervatting niet verder verslechterd. De hogere instroom leidt tot meer uitstroom. Dit resulteert in een groei van het aantal niet-werkende werkzoekenden in 2010 en 2011 (tabel 2.5.1).

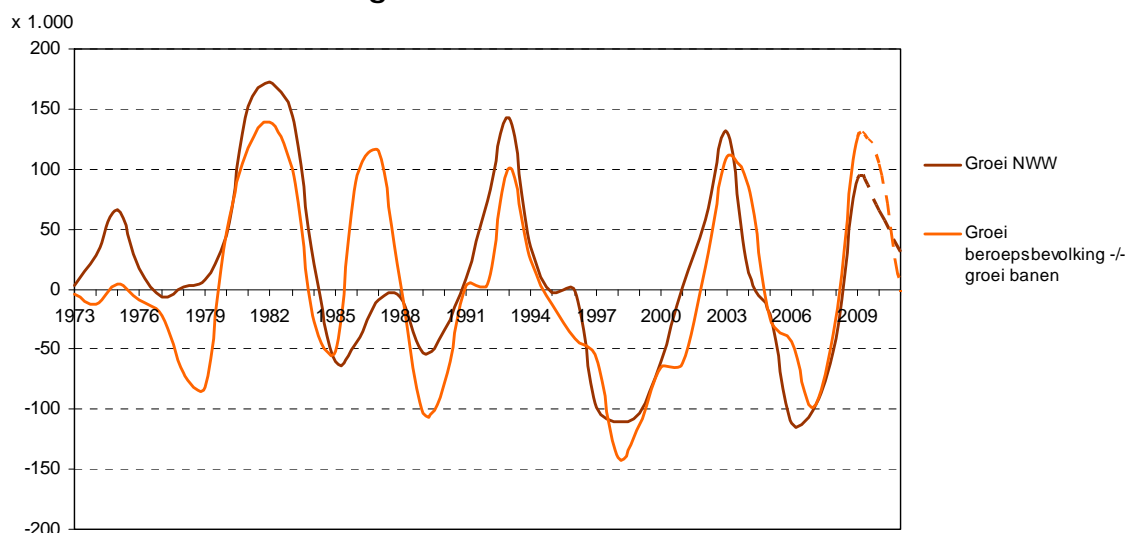
Tabel 2.5.1 Ontwikkeling vraag en aanbod op de arbeidsmarkt

Item	(Gemiddelde) groei per jaar (x 1.000)			
	2000-2004	2005-2009	2010	2011
Groei beroepsbevolking	66	71	-14	31
Groei aantal banen	46	86	-123	44
Groei beroepsbevolking -/- groei banen	20	-15	108	-13
Groei NWW	29	-37	65	31

We kunnen de groei van het aantal niet-werkende werkzoekenden ook relateren aan de groei van het aantal banen en beroepsbevolking. Zo treden tijdens conjunctuuromslagen de volgende mechanismen op:

1. In een laagconjunctuur zien we de volgende ontwikkelingen op de arbeidsmarkt:
 - a. Het arbeidsaanbod (beroepsbevolking) neemt minder snel toe en de arbeidsvraag (aantal banen) groeit langzamer of neemt zelfs af.
 - b. Per saldo neemt het arbeidsaanbod sneller toe dan de arbeidsvraag.
 - c. Het gevolg is dat de werkloosheid – hier gemeten als het aantal niet-werkende werkzoekenden – toeneemt.
2. In een hoogconjunctuur zijn de bewegingen tegengesteld.

Dit patroon is duidelijk zichtbaar in figuur 2.5.2. In de jaren rond 1982, 1993 en 2003 groeit de beroepsbevolking sneller dan het aantal banen en het aantal NWW groeit⁶. In 2010 blijft de banenontwikkeling achter bij de ontwikkeling van de beroepsbevolking. Men mag dus verwachten dat het aantal niet-werkende werkzoekenden in 2010 verder toeneemt.

Figuur 2.5.2 Verschil ontwikkeling arbeidsvraag en -aanbod versus Ontwikkeling NWW

⁶ Er is evenwel geen sprake van een 1-op-1 relatie. De periode 1985-1988 kent een atypisch verloop en ook eind jaren zeventig is er een iets ander patroon zichtbaar. Maar in zijn algemeenheid gaat een hogere groei van de beroepsbevolking (ten opzichte van de groei van het aantal banen) gelijk op met een groei van het aantal NWW.

Om meer inzicht te krijgen in de achterliggende mechanismen van de groei van het aantal werkzoekenden, gaan we hier in op de ontwikkelingen in de in- en uitstroom van werkzoekenden. De toe- of afname van het NWW-bestand is immers het eerst te zien in veranderingen in de instroom, die daarna (met vertraging) doorwerken in de uitstroom.

Uitstroom niet-werkende werkzoekenden ijlt na

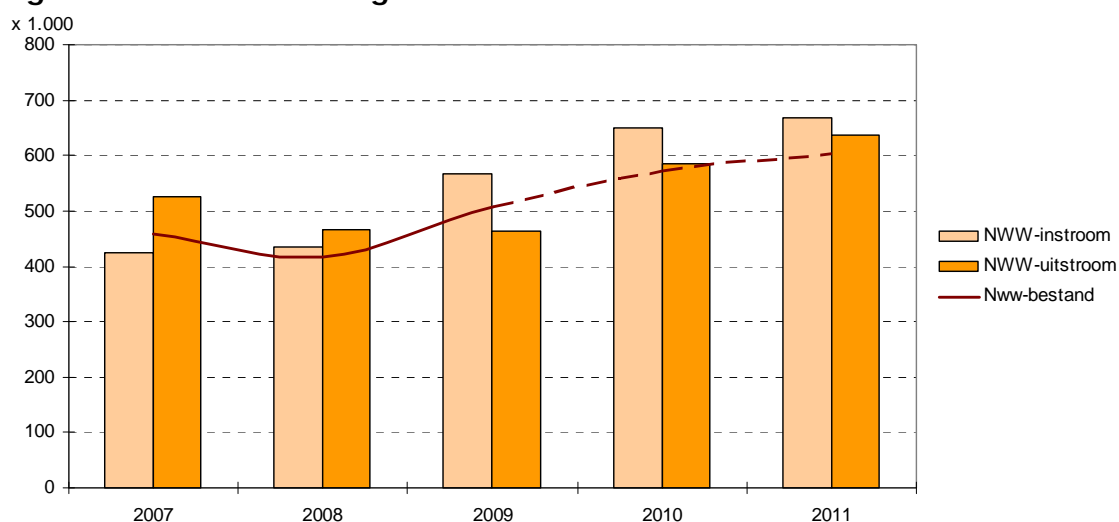
In figuur 2.5.3 zijn de bestandsontwikkelingen in het aantal niet-werkende werkzoekenden geschetst. De instroom loopt in 2010 en 2011 verder op door de matige economische groei. De uitstroom groeit in beide jaren. Omdat het niveau van de uitstroom achterblijft bij de instroom, groeit het aantal niet-werkende werkzoekenden. Bijvoorbeeld de uitstroom in 2009 blijft achter bij de instroom:

- Aanvankelijk leidt meer instroom ook tot meer werkherhvattingen en dus tot meer uitstroom.
- Echter door de laagconjunctuur nemen de kansen op werkherhvatting af, waardoor de uitstroom relatief lager wordt.
- De uitstroom van langdurig werklozen ijlt na. Immers de toenemende instroom in 2009 leidt pas in 2010 tot meer langdurig werklozen.

Als gevolg van deze ontwikkelingen neemt het bestand snel toe in 2009.

In 2010 en 2011 zal de uitstroom verder toenemen vanwege het na-ijleffect. De omvang van de uitstroom is echter niet groot genoeg om de toegenomen instroom te neutraliseren: het aantal niet-werkende werkzoekenden neemt in 2010 en 2011 toe met respectievelijk 13 procent en 5 procent. Eind 2010 is een aantal van 573.000 personen berekend. Ondanks het economisch herstel groeit het aantal NWW in 2011 verder tot 603.000 personen.

Figuur 2.5.3 Ontwikkeling aantal niet-werkende werkzoekenden

Tabel 2.5.2 Instroom, uitstroom en aantal niet-werkende werkzoekenden

Aantal niet-werkende werkzoekenden	Aantal x 1.000				(Gemiddelde) groei		
	2008	2009	2010	2011	09	10	11
instroom ^{a)}	435	567	650	668	30,1%	14,8%	2,8%
uitstroom ^{a)}	466	464	586	638	-0,5%	26,4%	8,8%
bestand	417	508	573	603	21,8%	12,8%	5,3%

a) het gaat hier om gecorrigeerde in- en uitstroom (correctie voor administratieve in- en uitschrijvingen)

Intermezzo Waaron liep de werkloosheid in 2009 beperkt op?

De werkloosheid liep door de recessie in 2009 op. De omvang van de werkloosheid wordt gedrukt doordat mensen zich terugtrekken van de arbeidsmarkt (*discouraged-worker effect*), doordat werkgevers het personeel deels vasthouden (*labour hoarding*) en doordat zelfstandigen een deel van de terugval van de vraag opvangen. Ook als we hier rekening mee houden dan is de groeispurt in de omvang van de werkloosheid minder dan velen verwachtten bij de forse economische krimp (-4%). Wat zijn de oorzaken daarvan?

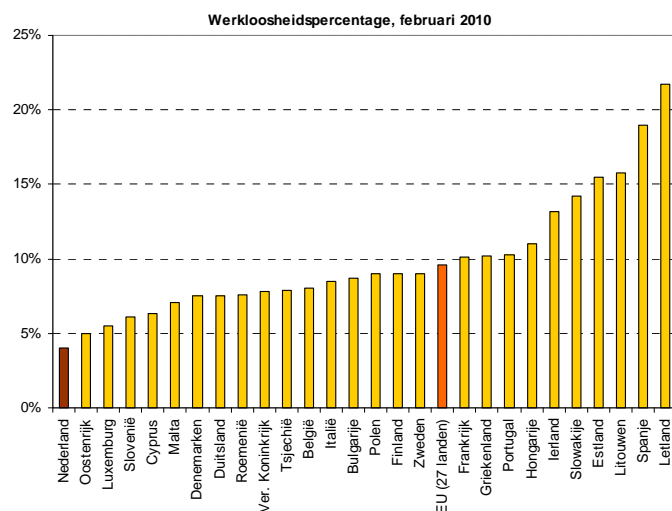
Het Centraal Planbureau noemt – naast de bovengenoemde gewone arbeidsmarktreacties – de volgende bijzondere ontwikkelingen ^{a)}:

1. *Werkgevers hebben relatief veel openstaande vacatures laten vervallen.*
Door de krapte op de arbeidsmarkt stonden aanvankelijk veel vacatures open. Het CPB geeft aan dat het aantal vervallen openstaande vacatures in deze crisis hoger ligt dan in een 'gewone' economische terugval.
2. *Zelfstandigen vangen een groter deel van de economische terugval op.*
Zelfstandigen dragen bij aan een flexibele reactie van de arbeidsmarkt. In goede tijden werken zij veel uren en in slechte tijden gelden zij formeel niet als werkzoekend. Als gekeken wordt naar de terugval in inkomen, dan komt het aantal netto productieve uren in beeld. De huidige crisis gaat gepaard met een grotere terugval in netto-uren dan gewoonlijk.
3. *Werknemers werken minder uren.*
In een laagconjunctuur is er minder behoefte meer aan overwerk. Ook worden stuwmeren aan vakantieverlof opgemaakt. In deze economische crisis is het aantal gewerkte uren extra afgenomen door de invoering van deeltijd-WW en hoeven werkgevers maar een deel van de tijd het loon te betalen. Deeltijd-WW wordt veelal toegepast voor een deel van het personeel. Het is denkbaar dat de rest van het personeel eveneens extra (over)werkuren inlevert.
4. *Werkgevers houden meer dan gewoonlijk overtollig personeel vast.*
De vraaguitval was in 2009 ongekend, maar de economie draaide in de jaren daarvoor uitzonderlijk goed. Als gevolg daarvan was de arbeidsmarkt zeer krap. Bovendien vergrijsst de beroepsbevolking en gaat de babyboomgeneratie met pensioen. Mogelijk aarzelen bedrijven om overtollig personeel te ontslaan en anticiperen zij op een mogelijk langdurig krappe arbeidsmarkt.

Voor het aantal niet-werkende werkzoekenden speelt daarnaast mogelijk nog een ander effect. De laatste jaren is de sociale zekerheid versoberd. Zo is in oktober 2006 de maximale duur van de WW-uitkering verkort van 60 maanden tot 38 maanden. Na afloop van de (verkorte) WW-duur hebben meer mensen de keuze om werk te zoeken zonder ingeschreven te zijn bij UWV WERKbedrijf.

Als we internationaal kijken valt het Nederlandse werkloosheidsniveau gunstig op. Daarbij speelt de Nederlandse sectorstructuur mee. Doordat het belang van de conjunctuurgevoelige industrie de afgelopen decennia ver terug is gelopen, is de landelijke doorwerking van de stijging van de werkloosheid in deze bedrijfstak eveneens beperkt.

Figuur Werkloosheidspercentage in de 27 EU-landen in februari 2010 ^{b)}.

^{a)} CPB, 'Centraal Economisch Plan 2010', maart 2010.

^{b)} <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/eurostat/home/>

Relatief meer mannen werkloos

In 2008 waren er meer vrouwen dan mannen werkzoekend (tabel 2.5.3). Met de economische crisis verandert het beeld. Het aantal werkzoekende mannen groeit veel sterker dan het aantal werkzoekende vrouwen. Voor 2010 en 2011 zijn naar verwachting de groeiverschillen kleiner. Wel krijgen we de bijzondere situatie dat het werkloosheidspercentage van mannen en vrouwen ongeveer gelijk is. Een situatie die zich ook in de jaren zeventig voordeed. Dit heeft te maken met het feit dat mannen vaker werken in sectoren die het meest getroffen worden door de economische crisis. Zo hebben de typische mannensectoren als de bouw en industrie in 2010 en 2010 te maken met een krimpende werkgelegenheid (paragraaf 3.1).

Tabel 2.5.3 NWW naar geslacht

Item	Aantal x 1.000					Jaarlijkse groei			
	2007	2008	2009	2010	2011	2008	2009	2010	2011
Aantal NWW totaal	458	417	508	573	603	-9%	22%	13%	5%
waarvan mannen	216	200	266	313	338	-8%	33%	18%	8%
waarvan vrouwen	242	217	242	260	265	-10%	11%	7%	2%
als percentage van de beroepsbevolking:									
totaal	6,0%	5,4%	6,6%	7,4%	7,8%				
mannen	5,0%	4,6%	6,2%	7,3%	7,9%				
vrouwen	7,3%	6,4%	7,0%	7,5%	7,6%				

Sterke toename middelbaar opgeleiden

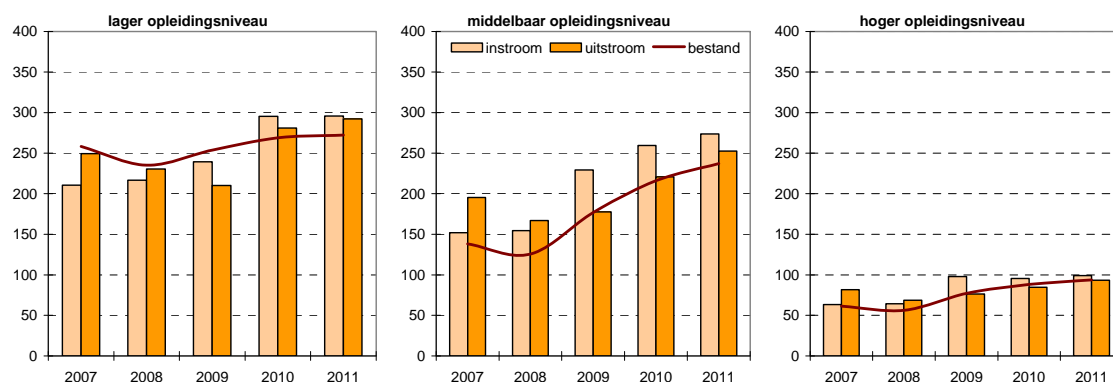
De cijfers over 2009 laten zien dat het aantal middelbaar opgeleide werkzoekenden sterk is toegenomen (tabel 2.5.4). Opmerkelijk is dat lager opgeleiden relatief gespaard bleven. De arbeidsmarktsituatie voor laagopgeleiden is echter nog zeker niet gunstig; het aantal NWW als percentage van de beroepsbevolking ligt veel hoger dan die van middelbaar en hoger opgeleiden.

Tabel 2.5.4 NWW naar opleidingsniveau

Item	Aantal x 1.000					Jaarlijkse groei			
	2007	2008	2009	2010	2011	2008	2009	2010	2011
Aantal NWW totaal	458	417	508	573	603	-9%	22%	13%	5%
per opleidingsniveau:									
vmbo of lager	258	235	254	269	272	-9%	8%	6%	1%
mbo/havo/vwo	138	125	177	216	237	-9%	41%	22%	10%
hbo	44	40	56	64	69	-9%	39%	15%	7%
wo	17	16	21	24	24	-7%	33%	12%	4%
als percentage van beroepsbevolking:									
totaal	6,0%	5,4%	6,6%	7,4%	7,8%				
vmbo of lager	14,4%	12,8%	13,8%	14,9%	15,3%				
mbo/havo/vwo	4,1%	3,7%	5,3%	6,5%	7,1%				
hbo	3,0%	2,6%	3,5%	4,0%	4,2%				
wo	1,9%	1,7%	2,2%	2,4%	2,5%				

In figuur 2.5.4 is te zien dat de instroom van het aantal niet-werkende werkzoekenden van middelbaar opgeleiden in 2009 al sterk toenam. In de jaren erna blijft het hoge niveau gehandhaafd. De uitstroom zal ook verder toenemen, maar blijft lager dan de instroom. De dynamiek onder lager en hoger opgeleiden (HBO en WO) is duidelijk lager. Deze groepen zijn minder gevoelig voor de conjunctuur. Hoger opgeleiden werken relatief vaak in de collectieve sector, die nauwelijks getroffen wordt door de conjunctuurverslechtering.

Figuur 2.5.4 NWW naar opleidingsniveau (x 1.000)

Grote instroom van jongeren

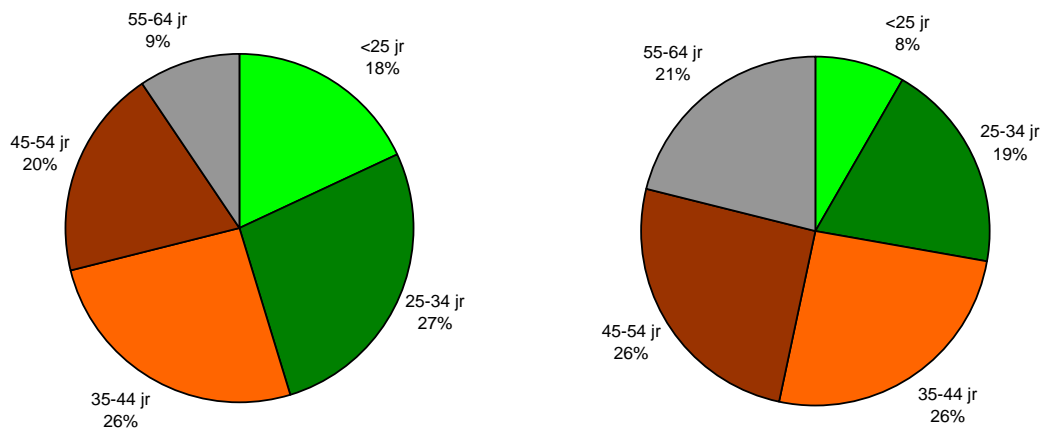
Uit tabel 2.5.5 blijkt dat het aantal jongere werkzoekenden in 2009 explosief is toegenomen met 54 procent (15 tot en met 24 jaar) en 44 procent (25 tot en met 34 jaar). De jongeren zijn daarmee de grootste verliezers in de huidige economische crisis. Van een uitzichtloze situatie is echter geen sprake. Jongeren vinden over het algemeen ook snel een baan als de economie weer aantrekt. Bovendien blijft het aantal werkzoekenden in verhouding tot de beroepsbevolking van dezelfde leeftijdsklasse relatief gunstig, ook in 2010 en 2011.

Tabel 2.5.5 NWW naar leeftijdsklasse

Item	Aantal x 1.000					Jaarlijkse groei				
	2007	2008	2009	2010	2011	2008	2009	2010	2011	
Aantal NWW totaal	458	417	508	573	603	-9%	22%	13%	5%	
per leeftijdsklasse:										
15-24 jaar	28	28	43	52	54	0%	54%	21%	4%	
25-34 jaar	71	68	98	118	125	-5%	44%	21%	6%	
35-44 jaar	119	106	130	143	146	-11%	23%	10%	2%	
45-54 jaar	122	110	130	145	154	-9%	17%	12%	7%	
55-64 jaar	118	105	107	115	123	-11%	3%	7%	8%	
als percentage van beroepsbevolking:										
totaal	6,0%	5,4%	6,6%	7,4%	7,8%					
15-24 jaar	3,2%	3,1%	4,9%	6,0%	6,3%					
25-34 jaar	4,1%	3,9%	5,7%	6,8%	7,2%					
35-44 jaar	5,5%	4,9%	6,1%	6,9%	7,2%					
45-54 jaar	6,5%	5,7%	6,6%	7,2%	7,6%					
55-64 jaar	12,8%	10,6%	10,3%	10,7%	11,3%					

Figuur 2.5.5 laat zien dat de dynamiek van het NWW-bestand sterk verschilt per leeftijdscategorie. Bijna de helft van de instroom bestaat uit jongeren tot 35 jaar, terwijl slechts 27 procent van het werkzoekendenbestand in die leeftijdsklasse valt. Onder ouderen is de situatie precies andersom.

Figuur 2.5.5 NWW naar leeftijd in 2009: instroom (links) en bestand ultimo (rechts)

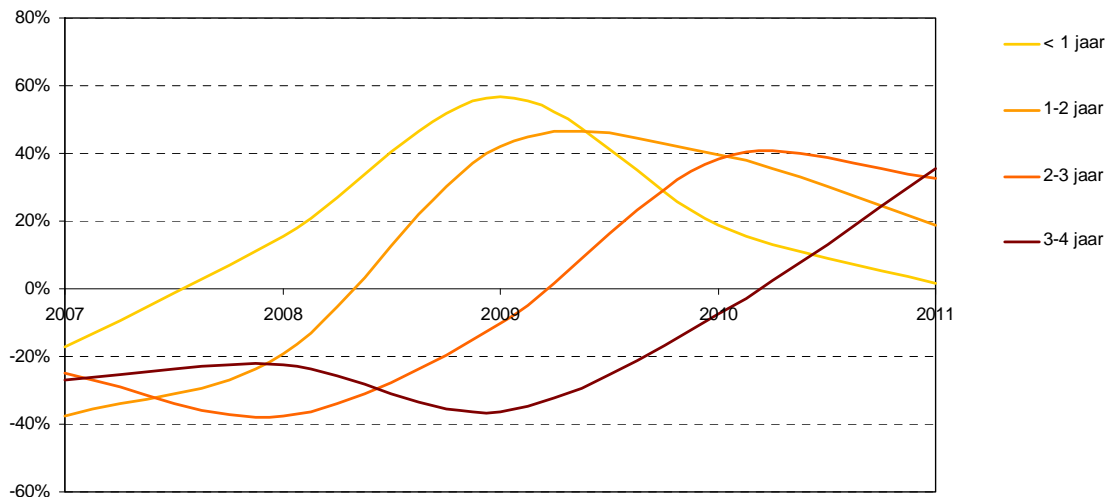

Uit het voorgaande kunnen we concluderen dat de gemiddelde leeftijd van de werkzoekenden daalt vanwege de grote instroom van jongeren.

Aantal langdurig werkzoekenden gaat oplopen vanaf 2010

Op dit moment (voorjaar 2010) is het aantal zeer langdurig werklozen (langer dan 3 jaar werkloos) 30.000 lager dan een jaar geleden. De toename van de instroom tijdens de recessie zorgt ervoor dat de gemiddelde werkloosheidsduur afneemt. Dit lijkt relatief gunstig. Echter de kans op werkhervatting is in een laagconjunctuur ongunstig en neemt bovendien sterk af naarmate men langer werkloos is. De hoge instroom tijdens de recessie leidt met vertraging tot een groter aantal langdurig werklozen. Die komen ook bij een economisch herstel moeilijk aan de slag vanwege het ontbreken van recent arbeidsverleden. Op de middellange termijn zal de werkloosheidsduur dus weer gaan oplopen (figuur 2.5.6).

Figuur 2.5.6 Ontwikkeling aantal niet-werkende werkzoekenden naar duur

Intermezzo Aansluiting arbeidsmarkt 2009 beter dan in 2002, maar minder goed dan in de jaren zeventig

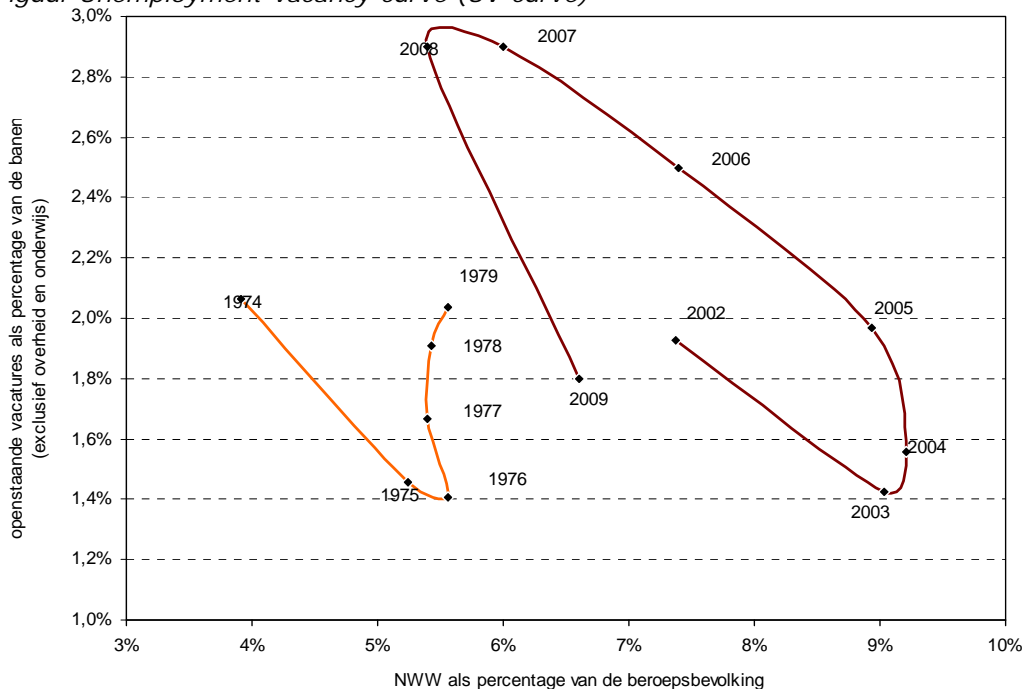
Idealiter sluiten vraag en aanbod precies en direct op elkaar aan. In die visie zou de onvervulde vraag naar arbeid (openstaande vacatures) nooit samen gaan met aanbod van arbeid dat geen werk heeft (niet-werkende werkzoekenden).

De werkelijkheid op de arbeidsmarkt is een stuk complexer en daarom komen werkloosheid en vacatures tegelijkertijd voor. Dit heeft onder meer te maken met onvoldoende transparantie (de werkloze is niet altijd bekend met de vacature), doordat het kwalitatieve aanbod niet aansluit bij de vraag (een betontimmerman is een ander beroep dan meubelmaker) of doordat de reistijd te groot is (regionale discrepantie). De mate waarin vacatures en werkloosheid naast elkaar voorkomen is een indicatie voor de werking van de arbeidsmarkt. Een hulpmiddel om dit te analyseren is de zogenoemde UV-curve: Unemployment-Vacancies-curve.

Onderstaande figuur toont deze UV-curve voor de niet-werkende werkzoekenden en het aantal openstaande vacatures zoals het CBS die meet (bedrijfsleven)^{a)}. Als de laagconjunctuur in 2002 intreedt, neemt het aantal openstaande vacatures af en stijgt de werkloosheid. Als de laagconjunctuur op zijn eind loopt in 2004 en het economisch herstel zich aandient, loopt het aantal vacatures op, terwijl de werkloosheid aanvankelijk nog hoog blijft. Door het blijvend herstel loopt het aantal vacatures op en neemt de werkloosheid af. De figuur beschrijft deze cyclus als een 'lagedruk-gebied', dat wil zeggen een omloop tegen de klok in.

Als deze cyclus zich dichterbij de oorsprong verplaatst, duidt dat op een beter functionerende arbeidsmarkt. Zo geeft het recessiejaar 2009 een beter beeld dan bijvoorbeeld het laagconjunctuurjaar 2002. Dit betekent dat bij een bepaald niveau van openstaande vacatures, er een lagere werkloosheid is. Echter op de lange termijn – namelijk in vergelijking met de jaren zeventig – verplaatst de UV-curve zich meer naar buiten toe.

Figuur Unemployment-vacancy-curve (UV-curve)

a) Het gaat hier om jaargemiddelden.

2.6 Alternatieve scenario's

In de voorgaande paragrafen zijn de nationale verwachtingen gepresenteerd voor de arbeidsmarkt. Deze verwachtingen zijn gebaseerd op de economische ramingen van het CPB.

De recente historie heeft ons geleerd dat economische ontwikkelingen een grote dynamiek kunnen vertonen. Het CPB merkt daarover het volgende op: 'Het is dan ook goed te beseffen wat een dergelijke raming precies is: een economisch beeld voor de nabije toekomst, conditioneel op zo realistisch mogelijke aannames...'. Het CPB vervolgt met: 'De ramingen zijn niet meer en niet minder dan een best guess. Verkeerd getimed, onvoorziene, of niet te voorziene gebeurtenissen kunnen en zullen de ramingen doen afwijken van de werkelijkheid'⁷. Deze 'disclaimer' geldt in nog sterkere mate voor prognoses van saldogrootheden, zoals vacatures en het aantal niet-werkende werkzoekenden. Ondanks deze handicap blijft, voor het maken van plannen en beleid, een arbeidsmarktprognose relevant. Immers elk plan zal gebaseerd zijn op een impliciet dan wel expliciet beeld van de verwachte ontwikkelingen. Dan is een expliciet beeld, gebaseerd op een model, een beter hulpmiddel dan dat het op subjectieve verwachtingen is gebaseerd⁸. Daarom zijn hier ook in hoofdlijnen de arbeidsmarktgevolgen verkend van een meevallende en tegenvallende economische ontwikkeling.

In tabel 2.3.1 zijn de economische uitgangspunten van twee varianten weergegeven:

- Als de economische ontwikkelingen tegenvallen zou de economische groei uit kunnen komen op 0,5% in 2010 en 2011.
- In de meevallende variant is de economische groei in het lopende jaar 2,5% en in het komende jaar 3,5%.

Naast de gebruikelijke onzekerheden speelt een aantal nieuwe ontwikkelingen die de Nederlandse economie beïnvloeden, maar die op dit moment nauwelijks te kwantificeren zijn. We veronderstellen dat de economische dynamiek voldoende is om het personeel, dat tijdens de terugval in de vraag in 2009 toch is vastgehouden, ook in 2010 en 2011 in dienst wordt gehouden. Bovendien is uitgegaan van de huidige wettelijke context.

Tabel 2.6.1 en tabel 2.6.2 geeft een overzicht van de uitkomsten bij de alternatieve veronderstellingen.

⁷ CPB, 'Centraal Economisch Plan 2010', maart 2010, pagina 7.

⁸ Zie ook CPB, 'Economische ramingen kunnen nooit zekerheid bieden', persbericht 10 mei 2010.

Tabel 2.6.1 Uitkomsten bij alternatieve scenario's

Item		2009	2010			2011		
			Tegenvallende variant	Midden-variant	Meevallende variant	Tegenvallende variant	Midden-variant	Meevallende variant
Groeipercentage BBP (%)		-4,00%	0,50%	1,50%	2,50%	0,50%	2,00%	3,50%
Banen totaal	dzd	9.151	8.986	9.029	9.071	8.948	9.072	9.199
Waarvan zelfstandigen	dzd	1.263	1.253	1.259	1.264	1.254	1.270	1.286
Waarvan werknemers	dzd	7.889	7.733	7.770	7.807	7.695	7.803	7.913
Vacatures	dzd	725	816	845	874	868	987	1.105
Beroepsbevolking	dzd	7.753	7.723	7.739	7.754	7.725	7.769	7.815
Aantal NWW	dzd	508	606	573	541	697	603	520
<hr/>								
Groei aantal banen	dzd		-165	-123	-80	-38	44	128
Groei beroepsbevolking	dzd		-30	-14	1	1	31	61
Groei NWW	dzd		99	65	33	91	31	-21

In het meevallende scenario leiden meer economische activiteiten – vergeleken met het middenscenario – tot meer banen. Omdat bovendien de arbeidsproductiviteit groeit, wordt de extra creatie van banen enigszins gedrukt. Het aantal vacatures groeit navenant.

De hogere economische groei beïnvloedt ook het aanbod van arbeid. Mensen schatten hun kans op werk hoger in en treden eerder toe tot de arbeidsmarkt.

Meer banen en een hogere beroepsbevolking in het meevallend scenario betekenen per saldo een lager aantal werkzoekenden in 2010 en 2011. Het meevallende scenario resulteert dan eind 2011 in 520.000 werkzoekenden: een daling met 4% ten opzichte van 2010. In het middenscenario wordt gerekend op ruim 600.000 werkzoekenden in 2011.

Als de economische ontwikkelingen tegenvallen zijn de effecten op de arbeidsvraag, arbeidsaanbod en het aantal werkzoekenden tegengesteld.

Tabel 2.6.2 Relatief verschil alternatieve scenario's ten opzichte van het middenscenario

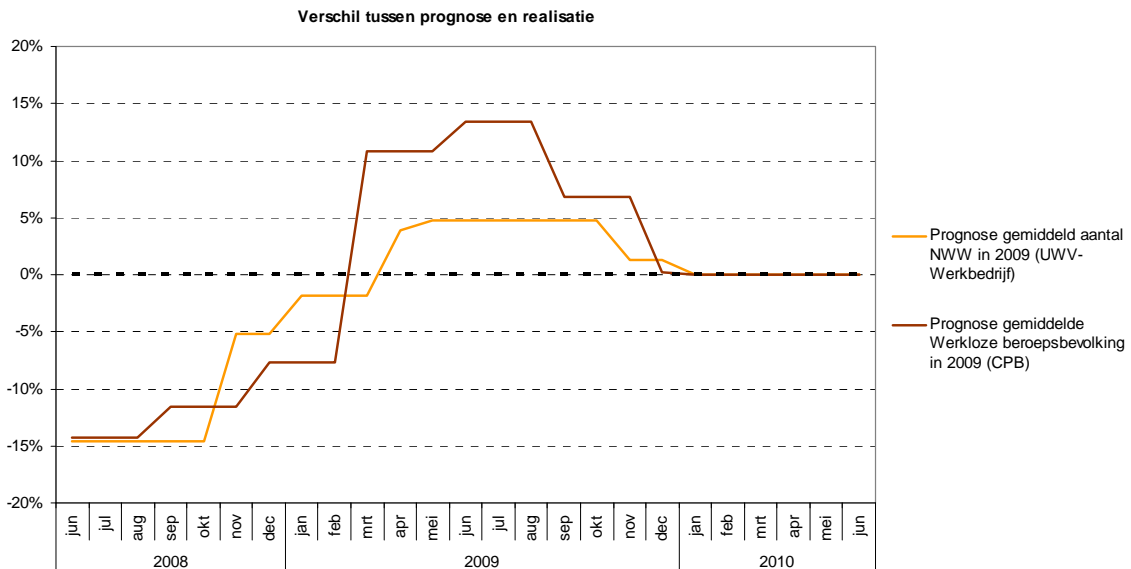
Item	2010		2011	
	Tegenvallende variant	Meevallende variant	Tegenvallende variant	Meevallende variant
BBP	-1,0%	1,0%	-2,5%	2,5%
Banen totaal	-0,5%	0,5%	-1,4%	1,4%
Waarvan zelfstandigen	-0,4%	0,4%	-1,3%	1,3%
Waarvan werknemers	-0,5%	0,5%	-1,4%	1,4%
Vacatures	-3,5%	3,4%	-12,0%	12,0%
Beroepsbevolking	-0,2%	0,2%	-0,6%	0,6%
Aantal NWW	5,9%	-5,6%	15,5%	-13,8%

Intermezzo Opeenvolgende schattingen van werkloosheid in crisisjaar 2009

Economische voorspellingen over 2009 werden keer op keer aangepast. De krimp van economische activiteiten werd aanvankelijk onderschat, maar later juist overschat. Voor de arbeidsmarkt is het beeld niet anders. Het gemiddeld aantal niet-werkende werkzoekenden (NWW) in het crisisjaar 2009 werd twee jaar geleden geschat op 390.000. In 2010 kunnen we de balans opmaken. In werkelijkheid is het gemiddeld aantal NWW in 2009 uitgekomen op bijna 460.000. Kortom aanvankelijk werd de gemiddelde werkloosheid – gemeten in NWW – met 15% onderschat.

Na het uitbreken van de economische crisis - in het najaar van 2008 – werd in november het gemiddeld aantal NWW verhoogd. In het jaar daarna werd regelmatig een update gemaakt van het gemiddeld aantal NWW. In de voorgaande prognose gingen we uit van een gemiddeld aantal NWW van 480.000; dit blijkt 5% hoger dan de uiteindelijke uitkomst van 460.000.

Kortom de werkloosheidsprognose beweegt zich – behoudens de overschatting in de vorige zomer – naar de werkelijke uitkomst. De oranje lijn in de figuur geeft een overzicht van de afwijking van de opeenvolgende prognoses van het aantal niet-werkende werkzoekenden (ten opzichte van de realisatie). Ter vergelijking zijn met de bruine lijn ook de verschillende prognoses van de werkloze beroepsbevolking van het CPB weergegeven. De CPB-lijn laat iets grotere uitschieters zien.

a) C. van Ewijk en C.N. Teulings, 2009, 'De grote recessie – het CPB over de kredietcrisis', Balans.

3 Sectorale arbeidsmarktontwikkelingen 2010–2011

In de voorgaande hoofdstukken stonden de landelijke ontwikkelingen centraal. We zoomen nu in op de sectorale ontwikkelingen.

Het voorspellen van de economische groei per sector gebeurt met een model waarbij de productie in een sector afhangt van de macroproductie en de wereldhandel. Bovendien geldt dat elke sector anders reageert op de landelijke economische ontwikkeling. Sommige sectoren, zoals de landbouw, maken producten waarvan de binnenlandse vraag relatief stabiel blijft. Die sectoren reageren minder sterk op de landelijke economische ontwikkeling. De vraag in andere sectoren, zoals de zakelijke diensten, neemt juist meer dan evenredig toe bij een algemene welvaartsstijging.

De prognose van het arbeidsvolume is afhankelijk van de omvang van de productie, de productiviteitsontwikkeling en de loonvoet. De loonvoet wordt weer bepaald door de arbeidsproductiviteitsontwikkeling in de sector en de krapte op de arbeidsmarkt (arbeidsvraag ten opzichte van arbeidsaanbod).

Vacatures worden geprognoseerd als percentage van het aantal banen van werknemers in de betreffende sector. De conjunctuur speelt op verschillende manieren in op het aantal vacatures. Enerzijds zijn er nog relatief weinig vacatures door uitbreiding van de werkgelegenheid. Anderzijds herstelt de baanmobiliteit zich aanmerkelijk door de economische groei.

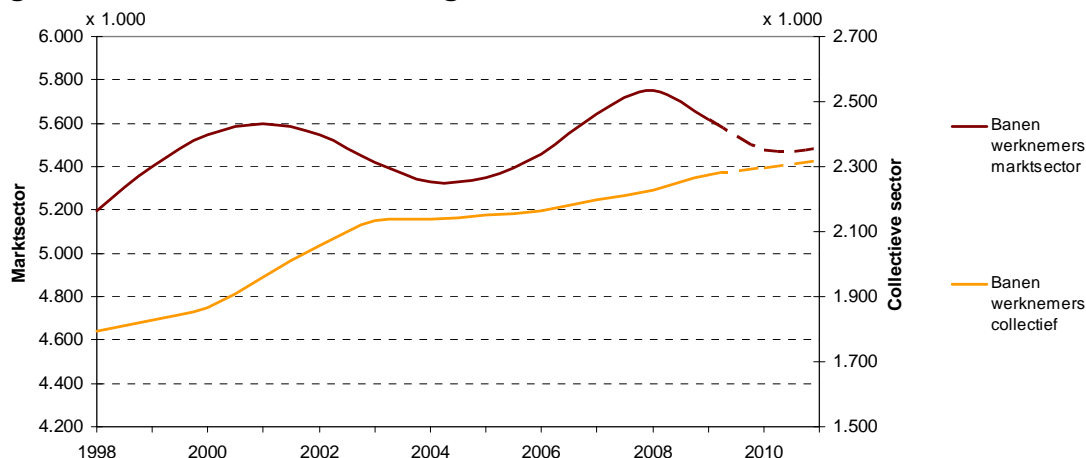
3.1 Banen naar sector

We kunnen de economie indelen in twee groepen sectoren: marktsectoren en collectieve sectoren. Elke groep reageert verschillend op de conjunctuur. Zo worden de marktsectoren sterk beïnvloed door de internationale handel en de conjunctuur.

De collectieve sector ontwikkelt zich minder turbulent: de vraag is meer afhankelijk van autonome factoren zoals zorgvraag en onderwijsvraag die beide afhankelijk zijn van de leeftijdsopbouw van de samenleving. Bovendien is de omvang van de collectieve sector onderwerp van overheidsbeleid. Daarom gaan we voor de collectieve sector uit van de beleidsvoornemens die zijn vastgelegd in bijvoorbeeld de miljoenennota. Collectieve sectoren bieden, in een periode van economische krimp, enig tegenwicht voor de productiedaling in de marktsector.

Figuur 3.1.1 geeft een beeld van het verschil in banenontwikkeling van de markt- en collectieve sector.

Figuur 3.1.1 Banenontwikkeling in de marktsector en collectieve sector

Banenontwikkeling per economische sector

De banenontwikkeling in de vijf grootste sectoren is te zien in figuur 3.1.2. In 2009 is de zorg een van de weinige sectoren met een groei van het aantal banen. De vraag naar zorgdiensten zal verder groeien. Het is in de zorg moeilijk om met evenveel personeel meer zorgproductie te leveren. Dit betekent dat extra productie zich al snel vertaalt in extra banen. Toch zal ook de sector zorg niet kunnen ontkomen aan toekomstige bezuinigingen. De effecten hiervan zijn op dit moment niet aan te geven.

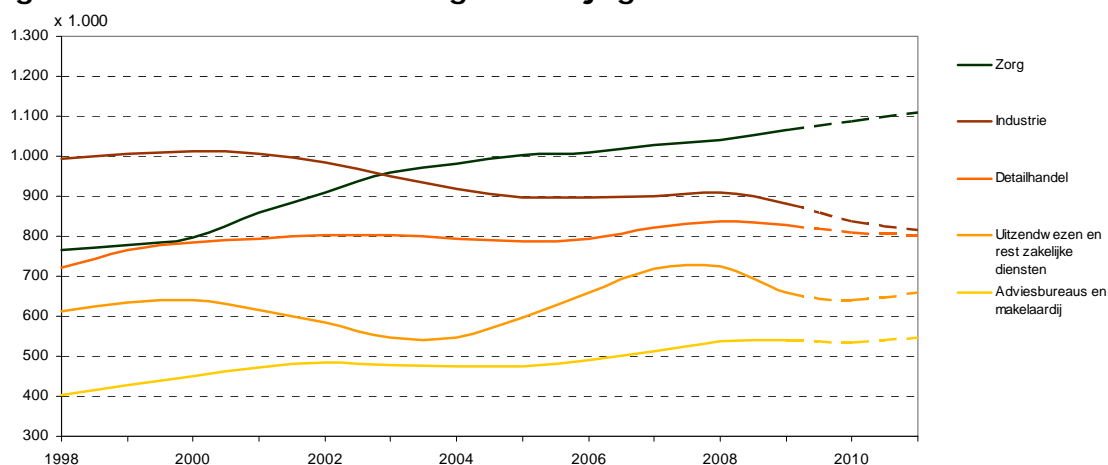
De werkgelegenheid in de industrie loopt al jaren terug. Bovenop deze structurele krimp is door de economische crisis de werkgelegenheid in 2009 extra snel teruggelopen. Onder invloed van het herstel van de internationale handel zijn de verwachtingen voor de industriële productie in 2010 en 2011 gunstiger. De extreem lage bezettingsgraad binnen de industrie loopt begin 2010 dan ook weer op. Door het verwachte herstel van de arbeidsproductiviteit, kan de industriële productie verder groeien bij een dalende werkgelegenheid.

Het aantal banen in de detailhandel vertoont een vrij stabiel beeld, maar is wel afhankelijk van de conjunctuur. Consumenten zijn nog steeds behoedzaam bij het doen van aankopen. De omzet van de detailhandel was in 2009 zo'n 5% lager dan het jaar daarvoor. Ook begin 2010 ligt de omzet van de detailhandel lager dan een jaar geleden. Het gevolg is dat de werkgelegenheid in de detailhandel onder druk staat.

De werkgelegenheid in het uitzendwezen en rest zakelijke diensten fluctueert aanzienlijk met de stand van de conjunctuur. Bedrijven proberen namelijk kosten te besparen en doen dit veelal als eerste door externe inhuur van arbeidskrachten te beperken.

De adviesbureaus en makelaardij laten in 2010 nog een krimp zien, waarna de sector enigszins herstel vertoont.

Figuur 3.1.2 Banenontwikkeling in de vijf grootste sectoren

De trendmatige ontwikkeling van de werkgelegenheid bij het openbaar bestuur is licht neerwaarts. Voor 2010 en 2011 wordt een krimpend personeelsbestand voorzien. Hier bovenop komen nog plannen van het nieuwe kabinet die waarschijnlijk voorzien in een verdere reductie van het aantal ambtenaren.

Het aantal banen in het onderwijs blijft de komende jaren groeien onder invloed van de demografische factoren en overheidsbeleid. De conjuncturele tegenwind leidt bovendien tot een verhoogde deelname aan het onderwijs, waardoor de werkgelegenheid gunstig wordt beïnvloed.

De groothandel groeit, na jaren van uitbundige groei, in 2009 nauwelijks meer. In 2010 wordt een kleine krimp van de werkgelegenheid voorzien.

De deelsector vervoer (binnen de sector vervoer en telecom) wordt in 2009 meer dan gemiddeld getroffen door de krimp van de wereldhandel. In 2010 wordt het banenverlies enigszins tegengegaan door het aantrekken van de internationale handel. De deelsector post heeft het door de voortgaande digitalisering al jaren moeilijk: fysieke post wordt steeds meer vervangen door digitale berichten. De telecom daarentegen is zeer conjunctureel afhankelijk. Het voorzichtig economisch herstel is zeer gunstig voor de deelsector telecom.

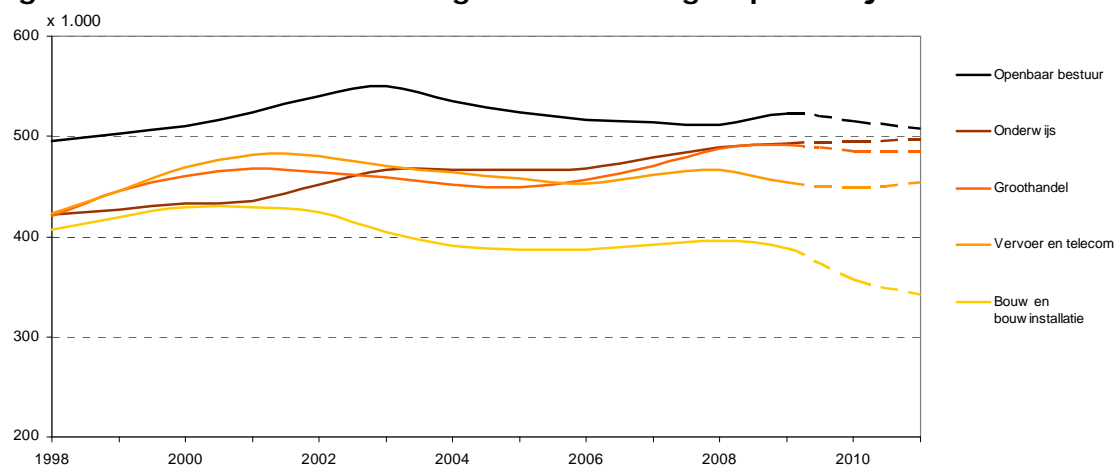
Voor de bouw is nog geen zicht op betere tijden. Sterker nog, het jaar 2010 zal lastiger zijn dan 2009. In 2009 waren immers nog veel projecten in de pijplijn, maar langzamerhand wordt de teruggang in orders en vergunningen duidelijk in de bouwactiviteiten in 2010. Zo werd in 2009 nog een recordaantal woningen opgeleverd, maar tegelijkertijd is het aantal bouwvergunningen teruggelopen met 19%. Bovendien daalt het aantal nog af te bouwen woningen voor het eerst in vijf jaar (-7%)⁹. Dit is niet zonder gevolgen voor de orderportefeuille: deze is volgens het EIB (conjunctuurmeting februari 2010) drie maanden korter dan twee jaar geleden¹⁰. Voor dit jaar wordt dan ook een forse krimp van de werkgelegenheid in de bouw verwacht. In 2011 is vermoedelijk nog geen herstel zichtbaar. De bouwsector is een van de bedrijfstakken die met vertraging door de economische crisis wordt getroffen.

Overigens is de trendmatige daling van het aantal banen in de bouwnijverheid mede het gevolg van het groeiende aantal zelfstandigen (wat ten koste gaat van het aantal banen voor werknemers).

⁹ CBS, 'Recordaantal woningen opgeleverd in 2009', 23 maart 2010.

¹⁰ EIB, 'Conjunctuurmeting bouwnijverheid februari 2010', maart 2010.

Figuur 3.1.3 Banenontwikkeling in de tweede groep van vijf sectoren

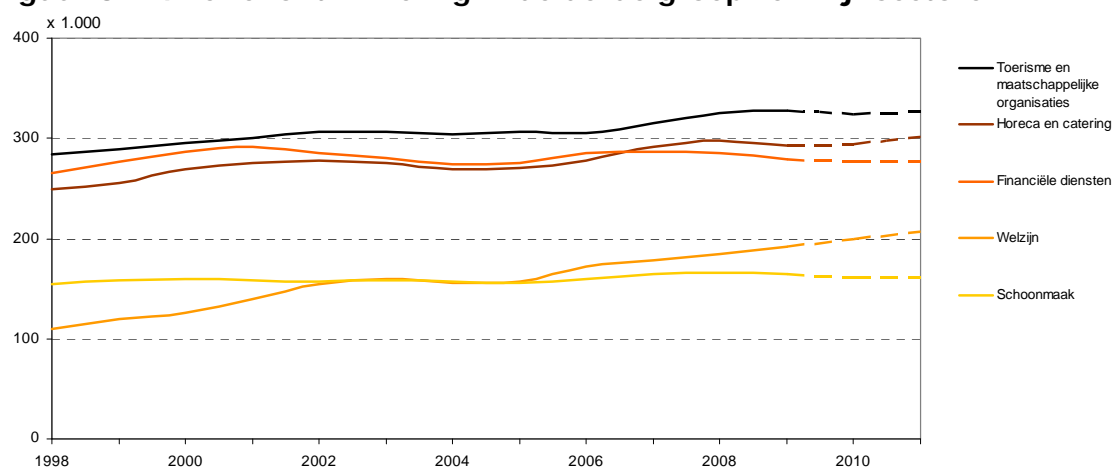
De werkgelegenheid in de horeca, toerisme en maatschappelijke organisaties groeit trendmatig, maar wordt ongunstig beïnvloed door de laagconjunctuur.

De werkgelegenheid binnen de financiële diensten blijft ondanks de crisis op peil. Daarbij moeten we wel bedenken dat deze sector naast de banken, waar saneringen plaatsvinden door fusieactiviteiten, ook bestaat uit het verzekeringswezen. Bovendien profiteerden deze bedrijfstakken in het verleden als een van de eersten van een economisch herstel¹¹.

De werkgelegenheid van de sector welzijn laat – crisis of niet – gewoon een verdere groei zien: de vraag naar dit soort diensten is niet conjunctuurgevoelig.

Werkgelegenheid in de sector schoonmaak staat vermoedelijk dit en volgend jaar onder druk: de werkgelegenheid krimpt iets.

Figuur 3.1.4 Banenontwikkeling in de derde groep van vijf sectoren

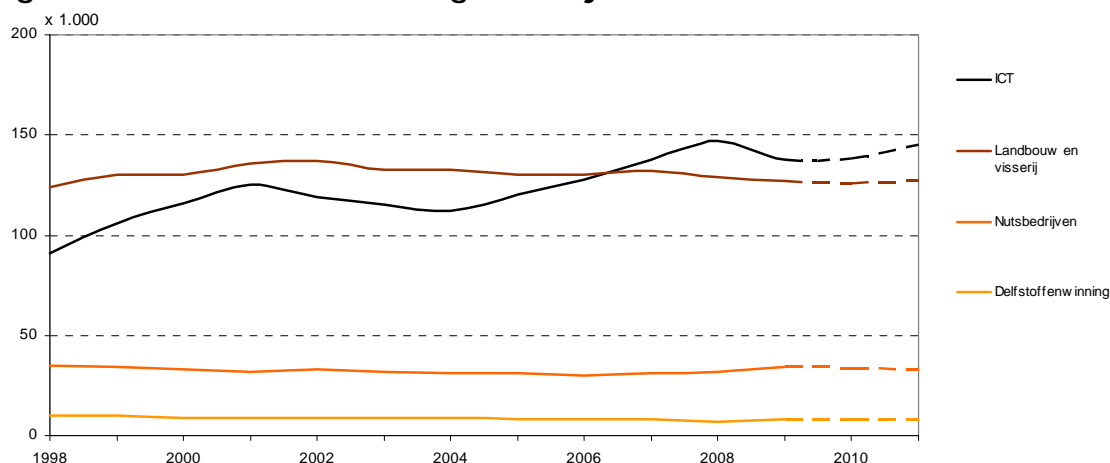

De ICT-sector heeft een zeer moeilijk jaar achter de rug. Bedrijven stelden door de economische crisis hun investeringen (software) uit. Ook aan inhuur van ICT-arbeidskracht van buiten is minder behoefte geweest. Deze sector is behoorlijk conjunctuurgevoelig, waar ook weer snel een fors herstel mogelijk is. Voor 2010 en 2011 wordt dan ook een hernieuwde groei van de werkgelegenheid verwacht.

¹¹ www.intermediair.nl 'Trends en ontwikkelingen in de financiële sector', 8 september 2009.

De werkgelegenheid in de landbouw en visserij krimpt in 2010 minder dan het landelijk gemiddelde. Daarbij speelt het verdwijnen van kleine bedrijven (zelfstandigen) een rol en zijn er relatief meer mensen in loondienst (schaalvergroting). Het aantal banen bij de nutsbedrijven en de delfstoffenwinning is relatief gering.

Figuur 3.1.5 Banenontwikkeling in de vijf kleinste sectoren

In tabel 3.1.1 wordt per economische sector de krimp en groei van de werkgelegenheid gegeven. We zien dat de landelijke werkgelegenheid in 2009 en 2010 krimpt. Vooral de sectoren industrie en de bouw hebben het moeilijk. In deze sectoren halveert in 2011 het werkgelegenheidsverlies. Voor gunstige werkgelegenheidsperspectieven moeten we naar de sectoren zorg, uitzendwezen en rest zakelijke diensten¹².

Tabel 3.1.1 Ontwikkeling aantal banen naar sector

Sector	(Gemiddelde) groei aantal banen per jaar (x 1.000)		
	2009	2010	2011
Zorg	26	21	21
Uitzendwezen en rest zakelijke diensten	-67	-20	19
Adviesbureaus en makelaardij	2	-5	10
Welzijn	8	7	7
Horeca en catering	-5	1	7
ICT	-9	1	7
Vervoer en telecom	-13	-5	5
Toerisme en maatschappelijke organisaties	3	-3	3
Onderwijs	4	2	2
Landbouw en visserij	-2	-1	1
Groothandel	3	-6	0
Financiële diensten	-6	-3	0
Delfstoffenwinning	1	0	0
Nutsbedrijven	2	-1	0
Schoonmaak	-1	-4	-1
Detailhandel	-9	-19	-6
Openbaar bestuur	11	-8	-7
Bouw en bouwinstallatie	-8	-31	-14
Industrie	-27	-44	-22
Totaal	-87	-118	33

¹² De rest zakelijke diensten omvat onder meer reclamebureaus, beveiliging en callcenters.

Aantal zelfstandigen krimpt sterk in 2009

In 2009 krimpt de werkgelegenheid bij werknemers met 1%. Bij zelfstandigen is de krimp – in arbeidsjaren gemeten – vier keer zo hoog, namelijk 4%. Zelfstandigen hebben in 2009 te maken met minder omzet en minder gefactureerde uren. Een deel van de zelfstandigen functioneert als een soort flexibele schil om bedrijven heen. Bedrijven kunnen immers relatief snel besparen op de uitgaven van externe inhuur van zelfstandigen.

Relatief de hoogste krimp vond plaats bij uitzendwezen en rest zakelijke diensten, ICT, industrie en vervoer en telecom. Dit zijn alle conjunctuurgevoelige sectoren. Daar staat tegenover dat in deze sectoren het aantal zelfstandigen in 2010-2011 – door het economisch herstel – ook weer snel aantrekt.

In 2010 wordt de grootste reductie verwacht van zelfstandigen in de bouwsectoren. Deze sector voelt met vertraging de klap van de economische crisis.

Het aantal zelfstandigen in de landbouw neemt al jaren door schaalvergroting af. De economische crisis versterkt dit effect.

Tabel 3.1.2 De 10 sectoren met de relatief grootste krimp in 2009 van zelfstandigen (arbeidsjaren)

Sector	Aantal x 1.000				Jaarlijkse groei		
	2008	2009	2010	2011	2009	2010	2011
Uitzendwezen en rest zakelijke diensten	41	35	36	37	-13%	1%	4%
ICT	17	15	16	16	-11%	4%	4%
Industrie	38	36	37	38	-6%	3%	2%
Vervoer en telecom	29	28	28	29	-6%	3%	2%
Financiële diensten	5	5	5	5	-5%	6%	1%
Horeca en catering	42	40	40	41	-5%	1%	2%
Landbouw en visserij	114	109	106	104	-5%	-3%	-2%
Bouw en bouwinstallatie	96	92	88	90	-5%	-4%	2%
Detailhandel	101	97	95	94	-4%	-2%	-1%
Toerisme en maatschappelijke organisaties	150	145	145	146	-3%	0%	1%
Sectoren met grootste afname zelfstandigen	633	601	596	600	-5%	-1%	1%
Overige sectoren	186	185	188	191	-1%	2%	2%
Totaal	819	786	784	791	-4%	0%	1%

Herstel aantal vacatures in 2010

Ondanks dat de werkgelegenheid op landelijk niveau krimpt, verwachten we toch een groei van het aantal vacatures in 2010. De vacatures in een sector ontstaan door uitbreiding van de werkgelegenheid en door vervanging van vertrekkend personeel. Omdat de economie herstelt en de baanmobiliteit toeneemt, verwachten we een groei van het aantal vervangingsvacatures. We blijven echter wel ver verwijderd van de vacatureomvang van voor de economische crisis.

Toch neemt in 2010 niet in alle sectoren het aantal vacatures toe. In de industrie, nutsbedrijven en de schoonmaak neemt het aantal vacatures af. In 2011 neemt het aantal vacatures in geen enkele sector meer af.

De meeste vacatures ontstaan in de sectoren detailhandel, adviesbureaus en make-laardij, zorg en horeca. Wat betreft de detailhandel en de horeca hangt dit samen met de behoorlijk grote arbeidsmarktdynamiek: veel vacatures in verhouding tot het aantal banen.

In de zorg is de structurele groei zichtbaar, mede als gevolg van de groeiende vraag naar zorgdiensten. Het aantal vacatures bij adviesbureaus heeft in 2009 een gevoelige tik gekregen. De groei in 2010 en 2011 moet gezien worden als een terugkeer naar 'normale' niveaus in de jaren voor de economische crisis.

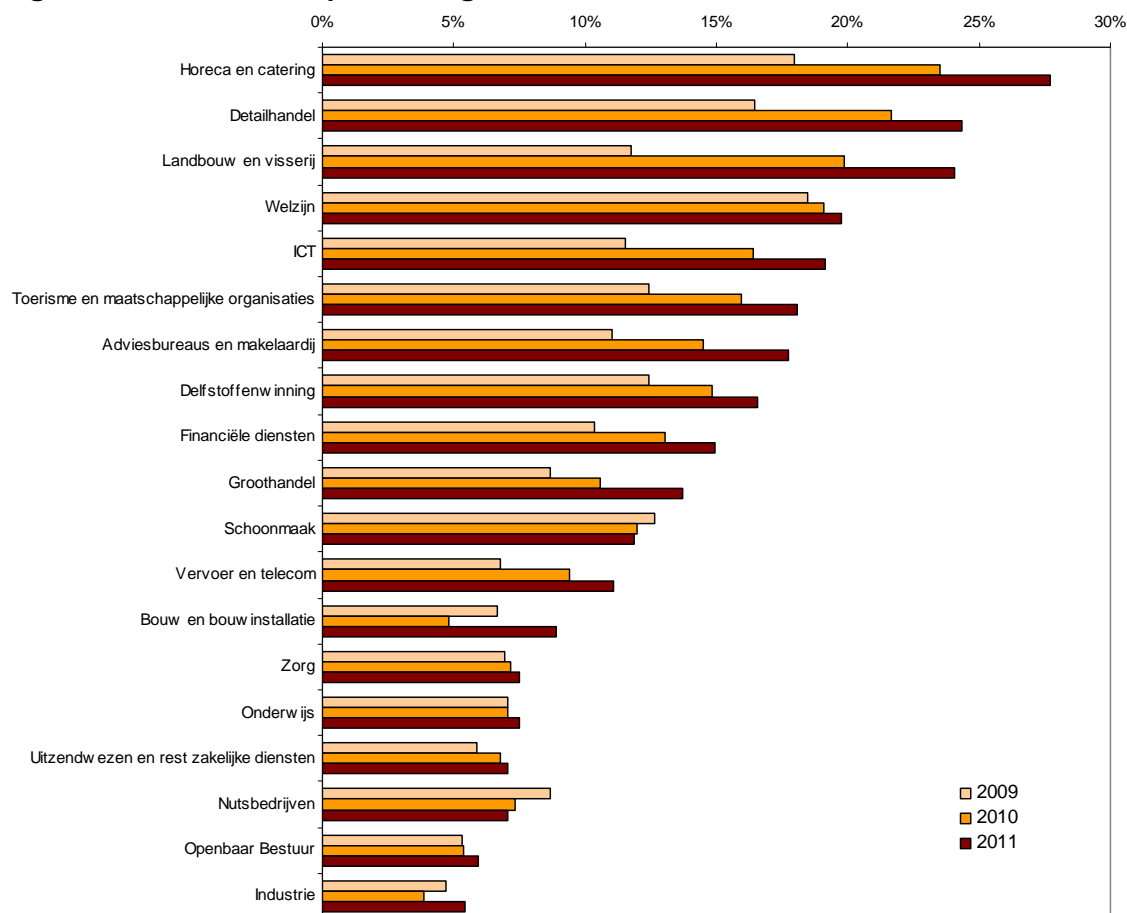
Tabel 3.1.3 Ontwikkeling aantal vacatures naar sector

Sector	(Gemiddeld) aantal vacatures per jaar (x 1.000)		
	2009	2010	2011
Detailhandel	136	175	195
Adviesbureaus en makelaardij	60	78	97
Horeca en catering	53	69	83
Zorg	74	78	83
Groothandel	43	51	67
Toerisme en maatschappelijke organisaties	41	52	59
Vervoer en telecom	31	42	50
Uitzendwezen en rest zakelijke diensten	39	43	46
Industrie	42	32	44
Financiële diensten	29	36	41
Welzijn	35	38	41
Onderwijs	35	35	37
Landbouw en visserij	15	25	31
Bouw en bouwinstallatie	26	17	31
Openbaar Bestuur	28	28	30
ICT	16	23	28
Schoonmaak	21	19	19
Nutsbedrijven	3	2	2
Delfstoffenwinning	1	1	1
Totaal	725	845	987

Het vacaturepercentage (aantal vacatures dat ontstaat als percentage van de banen) blijft fors onder de recordniveaus in de afgelopen jaren (zie ook figuur 2.3.2). In figuur 3.1.6 is het vacaturepercentage per sector in 2009-2011 weergegeven.

De dynamiek op de arbeidsmarkt – gemeten met het vacaturepercentage – is het grootst in de horeca, detailhandel en de landbouw. Deze sectoren kennen traditioneel veel kortdurende dienstverbanden waardoor het aantal vacatures in verhouding tot het aantal banen hoog is. De dynamiek is het geringst in de industriële sector. Omdat de sector relatief groot is, is het aantal vacatures toch nog vrij fors (tabel 3.1.3).

Figuur 3.1.6 Vacaturepercentage naar sector in 2009-2011

De sector uitzendwezen en rest zakelijke diensten kennen relatief weinig vacatures. Op het eerste gezicht lijkt dit vreemd: weinig dynamiek in het uitzendwezen. De oorzaken zijn:

- Binnen de deelgroep uitzendwezen gaat het om werknemers in dienst van de uitzendorganisaties zelf, zoals intercedenten en detacheringmedewerkers en niet de uitzendkrachten. De uitzendkrachten worden geteld bij de inlenende sector.
- De deelgroep uitzendwezen is veel kleiner dan de rest zakelijke diensten. De rest zakelijke diensten omvat onder meer de reclamebureaus, beveiliging en callcenters.

3.2 Banen naar beroepsgroep en opleidingsniveau

In deze paragraaf gaan we in op de banenontwikkelingen naar beroepsgroep en opleidingsniveau. De Standaard Beroepenclassificatie (SBC) van het CBS onderscheidt circa 1.200 beroepen. Voor de overzichtelijkheid zijn de beroepen hier ingedeeld in acht hoofdgroepen. De opleidingsniveaus zijn gerangschikt in drie groepen, namelijk laag (basisonderwijs en vmbo), middelbaar (mbo, havo en vwo) en hoog (hbo en wo). Als we beroepsgroep en opleidingsniveau met elkaar kruisen, dan leidt dat tot een fijnmazige indeling van 24 combinaties.

De banenontwikkeling naar beroep en opleiding wordt in belangrijke mate bepaald door de ontwikkeling in de verschillende sectoren. Sommige beroepen zijn namelijk sterk verbonden aan enkele sectoren. Denk bijvoorbeeld aan beveiliging, politie en militair personeel, dat vooral werkt in de sectoren openbaar bestuur en overige zakelijke diensten (waaronder beveiligingsbedrijven). Voor andere beroepsgroepen is de relatie met bepaalde sectoren minder sterk. Zo werken de meeste administratieve en beleidsadviserende werknemers in de zakelijke dienstensector, maar ook binnen het openbaar bestuur, de industrie, de zorg en welzijn en de groothandel komen dit type werknemers veel voor.

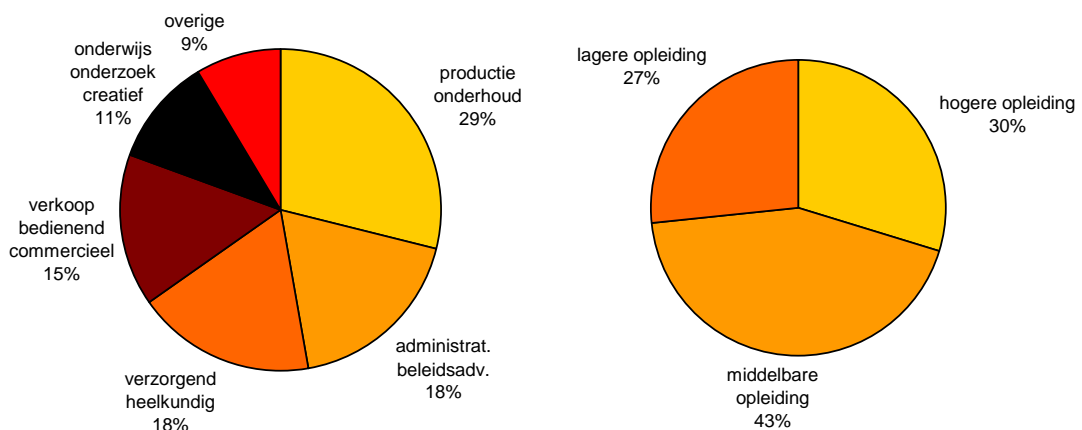
Naast de sectorale ontwikkelingen spelen ook veranderingen in de beroepen- en opleidingsstructuur binnen sectoren een belangrijke rol. Zo neemt het gemiddelde opleidingsniveau in elke sector toe. Daarnaast neemt het aantal dienstverlenende beroepen steeds verder toe ten koste van productieberoepen.

Verzorgende en heelkundige beroepen bieden meeste perspectief

Figuur 3.2.1 toont de samenstelling van de banen naar beroepsgroep (links) en opleidingsniveau (rechts). De grootste beroepsgroep is productie en onderhoud met een aandeel van 29% van het totaal aantal banen. De drie kleinste beroepsgroepen zijn transport- en opslagpersoneel (5%), leidinggevend en bestuurders (3%), en beveiliging, politie en militair personeel (2%). In de figuur zijn deze samengenomen in de categorie 'overige'.

De meeste banen worden bezet door personeel met een middelbare opleiding. De lager opgeleiden vormen de kleinste groep.

Figuur 3.2.1 Banen naar beroepsgroep en opleidingsniveau in 2009

In 2010 is er slechts één beroepsgroep met een positieve banenontwikkeling. Het aantal banen voor verzorgend en heelkundig personeel groeit met 14.000. Dit wordt geheel veroorzaakt door de groei van de sector zorg en welzijn.

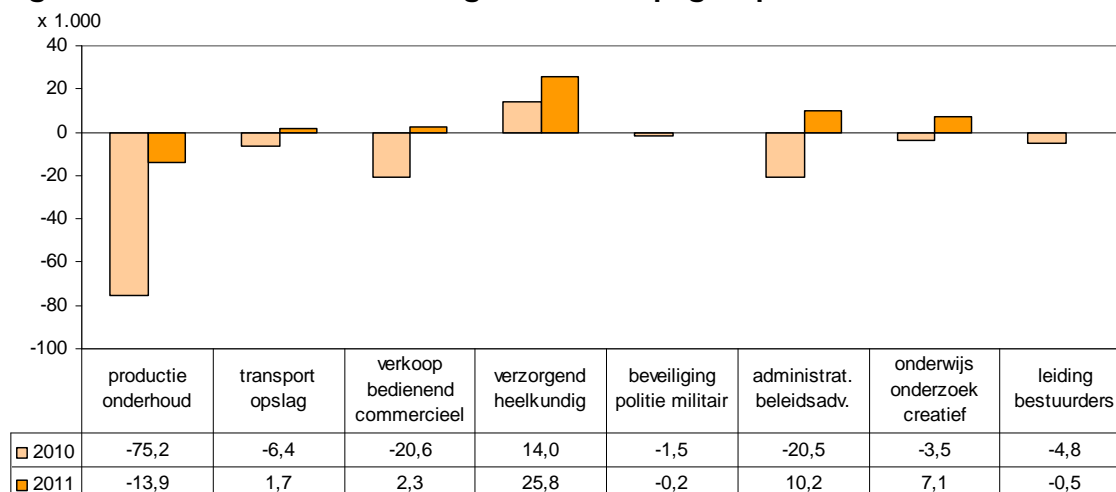
Een sterke achteruitgang is vooral te zien in de productie en onderhoud met een verlies van 75.000 banen. Ook voor verkoop-, bedienend en commerciële beroepen en administratieve en beleidsadviserende beroepen zijn de vooruitzichten in 2010 matig. In alle drie beroepsgroepen speelt de afname van de werkgelegenheid in de industrie een belangrijke rol. Daarnaast heeft productie- en onderhoudspersoneel last van de malaise in de bouw. De vraag naar verkoop-, bedienend en commercieel personeel neemt af vanwege de daling van de werkgelegenheid in de detailhandel. Tot slot heeft de dalende bedrijvigheid in de overige zakelijke diensten¹³ negatieve gevolgen voor administratief en beleidsadviserend personeel.

De daling van het aantal banen voor transportpersoneel valt in absolute zin nog mee. In 2009 daalt het aantal banen met 11.000. Het gaat echter om een relatief kleine beroepsgroep. De daling van 11.000 banen komt overeen met een krimp van 3,3%. Dit is een bijna even grote daling als van het aantal productie- en onderhoudspersoneel (-3,7%).

De beroepsgroep onderwijs-, onderzoeks- en creatief personeel laat in 2010, afgezien van de beroepsgroep verzorgend en heelkundig personeel, de meest gunstige ontwikkeling zien. Toch daalt het aantal banen licht. De groei van het aantal banen in het onderwijs wordt geneutraliseerd door banenkrimp in de sectoren, overige zakelijke dienstverlening, openbaar bestuur en industrie waar deze beroepsgroep ook veel voorkomt.

De negatieve ontwikkeling in 2010 slaat voor transport- en opslagpersoneel, verkoop-, bedienend en commercieel personeel, en onderwijs, onderzoek en creatief personeel om in een lichte groei. De stuwende krachten zijn de toenemende bedrijvigheid in de transportsector (transport- en opslagpersoneel), overige zakelijke diensten (verkoop-, bedienend en commercieel personeel, en onderwijs, onderzoek en creatief personeel) en het onderwijs (onderwijs, onderzoek en creatief personeel).

Figuur 3.2.2 Banenontwikkeling naar beroepsgroep

¹³ De groep overige zakelijke diensten omvat in deze paragraaf de sectoren adviesbureaus, uitzendwezen, schoonmaak en ICT.

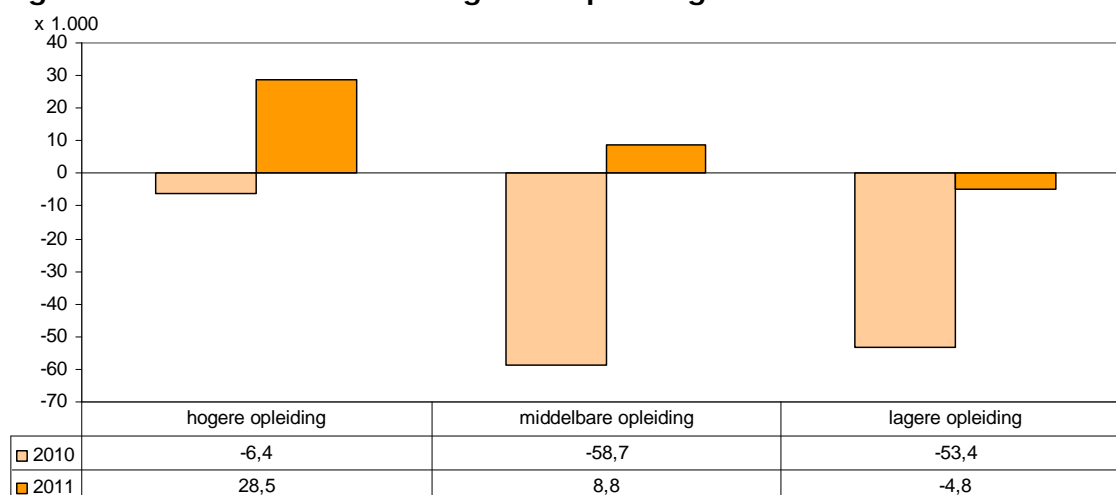
Werknemers steeds hoger opgeleid

Het aantal banen neemt in 2010 voor elk opleidingsniveau af. Vooral lager en middelbaar opgeleiden worden getroffen. Het aantal banen neemt voor beide groepen met meer dan 50.000 af. De neergang in de industrie en de bouw zijn hiervan de grootste oorzaak. De ontwikkeling in de industrie en de bouw heeft een veel kleiner effect op hoogopgeleiden, omdat er relatief weinig hoogopgeleiden in deze sectoren werken (9% van alle hoogopgeleiden). Ter vergelijking: 17% van alle middelbaar opgeleiden en 21% van alle laagopgeleiden werken in de industrie en de bouw in het jaar 2010.

Het aantal banen voor hoogopgeleiden wordt in hoge mate beïnvloed door de collectieve sector, waar zo'n 45% van deze groep werkzaam is. Door de relatief gunstige ontwikkeling in de collectieve sector, blijft de werkgelegenheid voor hoogopgeleiden in 2010 vrijwel op peil.

Voor het jaar 2011 wordt een werkgelegenheidsgroei verwacht voor zowel middelbaar als hoger opgeleiden. Het aantal banen voor lager opgeleiden blijft dalen, zij het veel beperkter dan in het jaar ervoor. Middelbaar opgeleiden hebben nog altijd last van de banenkrimp in de industrie en de bouw, maar daar tegenover staat een banengroei in de zorg en welzijn en de overige zakelijke diensten. Per saldo blijft er een groei van 9.000 banen over. Voor laagopgeleiden wordt de banenkrimp in de industrie en de bouw veel minder gecompenseerd door andere sectoren. Per saldo blijft er een werkgelegenheidskrimp over.

Figuur 3.2.3 Banenontwikkeling naar opleidingsniveau

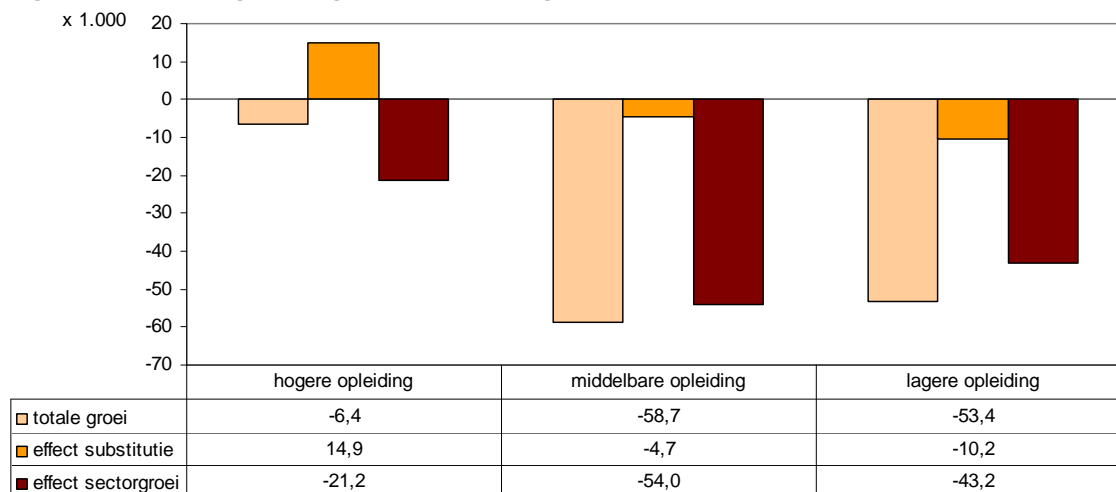
Hoogopgeleiden profiteren niet alleen het meest van de relatief gunstige ontwikkeling in de collectieve sector, maar ook van het feit dat werkgevers de opleidingseisen steeds verder opschroeven. De complexiteit van het werk in de meeste sectoren wordt immers steeds groter. Routinewerkzaamheden worden steeds meer geautomatiseerd, waardoor de vraag naar lager en middelbaar opgeleiden afneemt.

Het effect van deze upgradering van het opleidingsniveau is te zien in figuur 3.2.4. De totale werkgelegenheidsgroei is per opleidingsniveau opgesplitst in een banengroei vanwege de sectorale banengroei en een banengroei vanwege het substitutie-effect.

Het sectorale effect is als volgt bepaald: stel dat in elke sector het aandeel laag-, middelbaar en hoogopgeleiden in 2010 gelijk blijft aan de aandelen in 2009. Het aantal banen voor hoogopgeleiden zou dan niet met 6.000 afnemen, maar met 21.000. Hoogopgeleiden profiteren echter van de toenemende vraag van werkgevers met 15.000 banen.

Middelbaar en laagopgeleiden kennen een negatief substitutie-effect. Voor laagopgeleiden betekent het substitutie-effect een verlies van 10.000 extra banen, bovenop de krimp van 43.000 vanwege de daling van de werkgelegenheid in de sectoren waar laagopgeleiden werken.

Figuur 3.2.4 Upgrading van opleidingsniveau in 2010

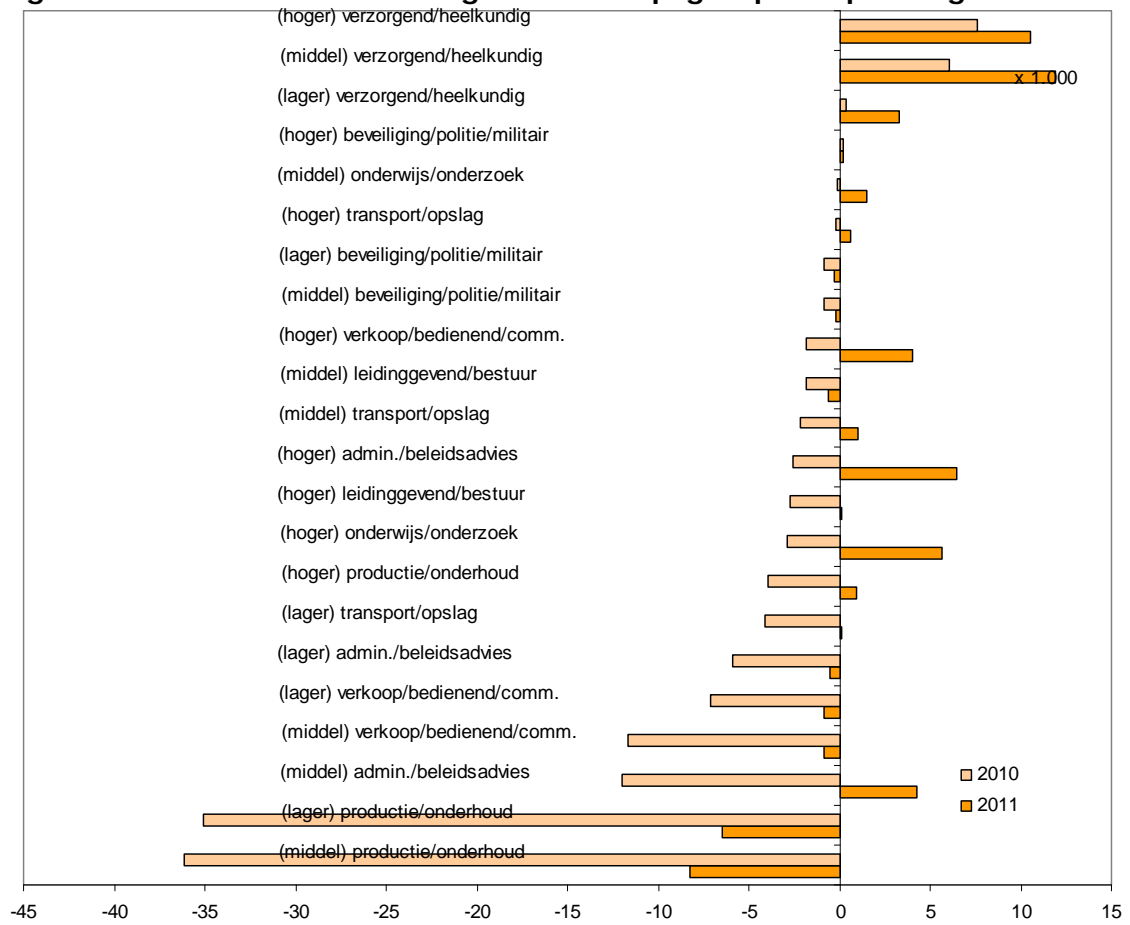
Beroepen en opleidingen gecombineerd

Slechts vier combinaties van beroep en opleidingsniveau kennen in 2010 en 2011 een groei van het aantal banen. De arbeidsmarkt voor middelbaar en hoger verzorgend en heelkundig personeel is het meest gunstig met jaarlijks gemiddeld 9.000 extra banen in de komende twee jaren. Voor de lager opgeleiden in deze beroepsgroep blijft de werkgelegenheid stabiel.

De werkgelegenheid voor beveiliging, politie en militair personeel blijft eveneens stabiel voor alle opleidingsniveaus, net als voor hoger transportpersoneel.

In een groot aantal beroepen neemt het aantal banen af. De sterkste krimp is te verwachten voor lager en middelbaar productie en onderhoudspersoneel. Daarnaast neemt de vraag naar middelbaar verkoop-, bedienend en commercieel personeel, en administratief en beleidsadviserend personeel af. Voor de laatste groep geldt dit alleen voor het jaar 2010. In 2011 wordt de arbeidsmarkt gunstiger door het aantrekken van de vraag in de overige zakelijke dienstensector.

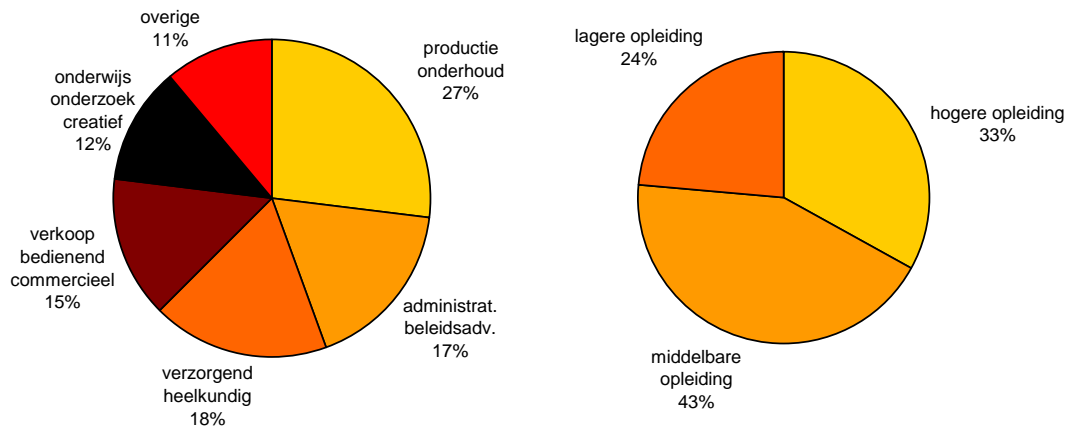
Figuur 3.2.5 Banenontwikkeling naar beroepsgroep en opleidingsniveau

3.3 Beroepsbevolking naar beroepsgroep en opleidingsniveau

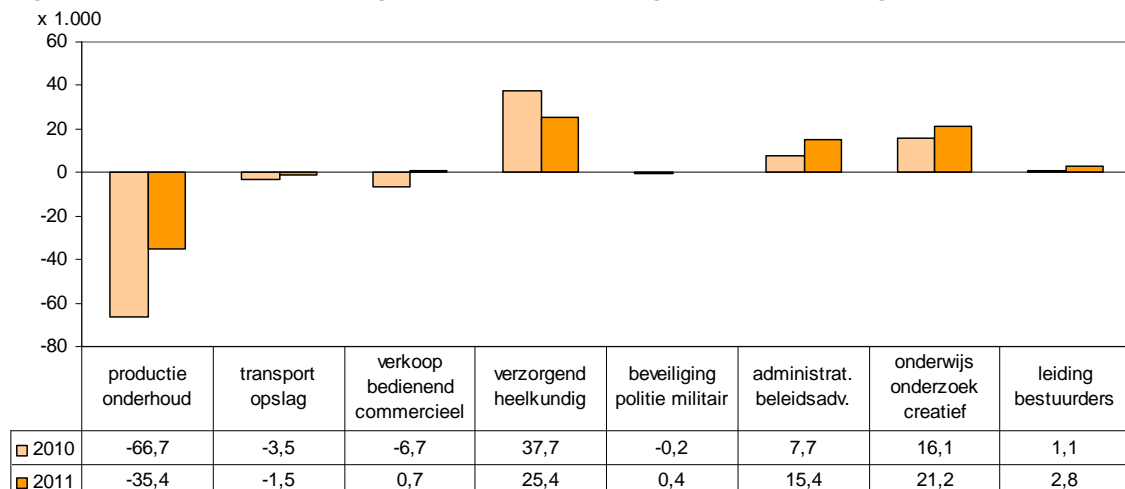
Naast de arbeidsvraag kunnen we ook de beroepsbevolking onderscheiden in beroep en opleiding. Deze kenmerken zijn opgenomen in de Enquête Beroepsbevolking (EBB) van het CBS. De meeste mensen geven een beroep op in de beroepsgroepen productie en onderhoud, administratie en beleidsadvisering en de verzorging (figuur 3.3.1).

Figuur 3.3.1 Beroepsbevolking naar beroepsgroep en opleiding in 2009

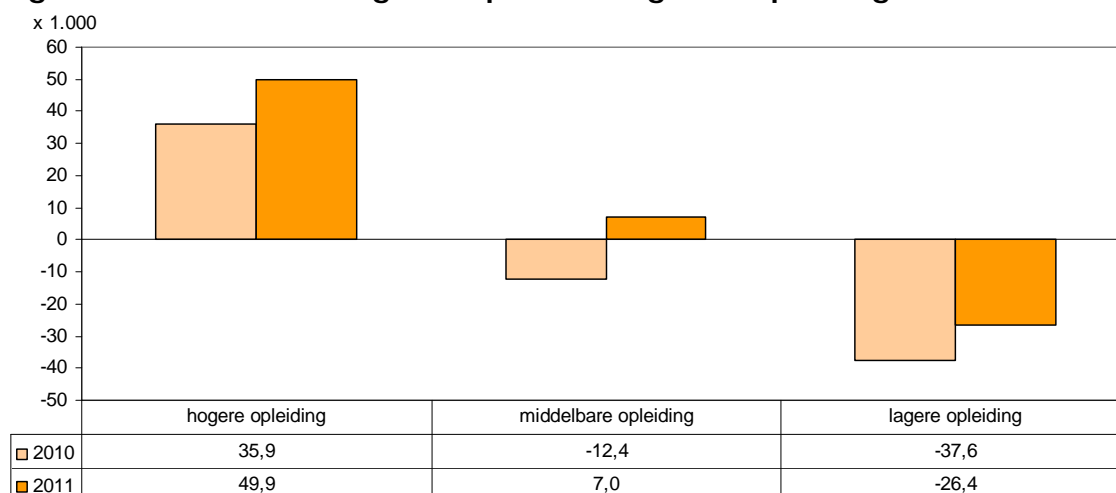
In 2010 en 2011 blijft de beroepsbevolking van productie en onderhoudsberoepen afnemen. Een ontwikkeling die logisch in verband staat met de afname van het aantal banen in de industriële sectoren. Immers vraag en aanbod reageren op elkaar. Fors groeiende beroepsbevolking is te zien in verzorgende en heelkundige beroepen, dit is niet vreemd gezien de groeiende zorgvraag. Ook bij de beroepsbevolking voor onderwijzend, onderzoekend en creatief personeel zien we een behoorlijke groei. Het aandeel van deze beroepsgroep vertoont een licht groeiende tendens. Omdat bovendien de beroepsbevolking in 2011 licht toeneemt, neemt de omvang van deze beroepsgroep verder toe.

Figuur 3.3.2 Ontwikkeling beroepsbevolking naar beroepsgroep

Naar opleidingsniveau bezien, groeit in 2010 en 2011 het aantal mensen met een hogere opleiding. De langere onderwijsdeelname is al een jarenlange trend. Dit wordt in 2009-2011 nog eens extra ondersteund doordat jongeren – gezien de crisis – hun arbeidsparticipatie uitstellen en langer onderwijs genieten. Aan de andere kant zien we dat het aantal laagopgeleiden de komende jaren verder afneemt (figuur 3.3.3).

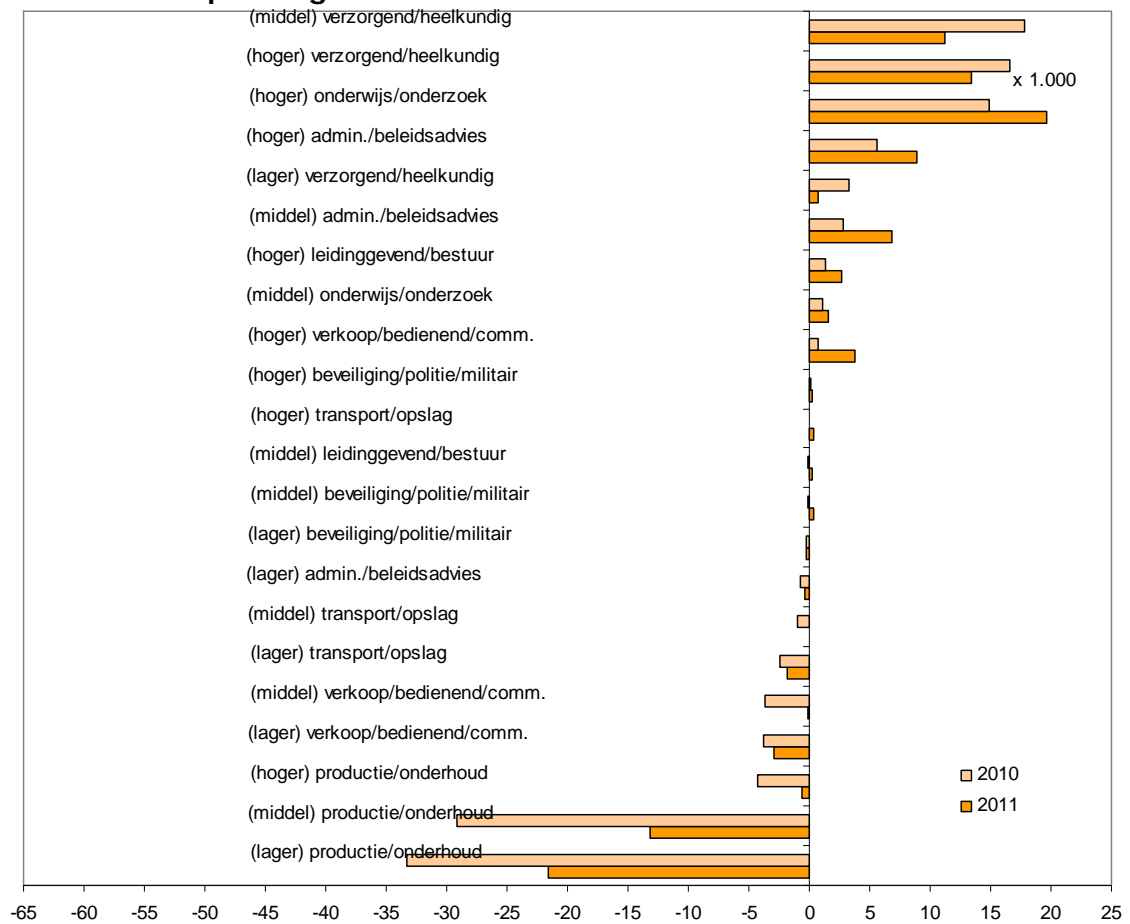
Figuur 3.3.3 Ontwikkeling beroepsbevolking naar opleidingsniveau

De ontwikkelingen naar beroepsgroep en opleidingsniveau zijn gecombineerd in figuur 3.3.4. Het gaat hier om globale inzichten. De prognose is namelijk mede gebaseerd op statistieken van het CBS over het opleidingsniveau van de beroepsbevolking. Deze statistiek heeft van jaar op jaar een grillig verloop, waardoor men alleen langere termijntrends kan beschouwen.

De beroepsbevolking met een middelbaar of hoger verzorgend en heelkundig beroep laat in 2010 de hoogste groei zien. De beroepsbevolking met een productie en onderhoudsberoep neemt het sterkste af. Dit geldt voor alle opleidingsniveaus.

Figuur 3.3.4 Ontwikkeling beroepsbevolking naar beroepsgroep en opleidingsniveau

3.4 Groepen werkzoekenden

De hiervoor geschetste ontwikkelingen van de werkgelegenheid en beroepsbevolking zullen hun weerslag hebben in de ontwikkeling van het aantal niet-werkende werkzoekenden. De afname van het aantal banen dat groter is dan de daling van de beroepsbevolkingsomvang zal ertoe leiden dat het aantal werkzoekenden verder toeneemt. De krapte op de arbeidsmarkt van twee jaar geleden zal dan ook voorlopig niet terugkeren. Begin 2010 kon de arbeidsmarkt als ruim tot zeer ruim worden getypeerd en dat zal naar verwachting in de rest van het jaar weinig veranderen (zie figuur 3.4.1). Pas in 2011, als het aantal vacatures weer toeneemt, kan de arbeidsmarkt iets minder ruim worden.

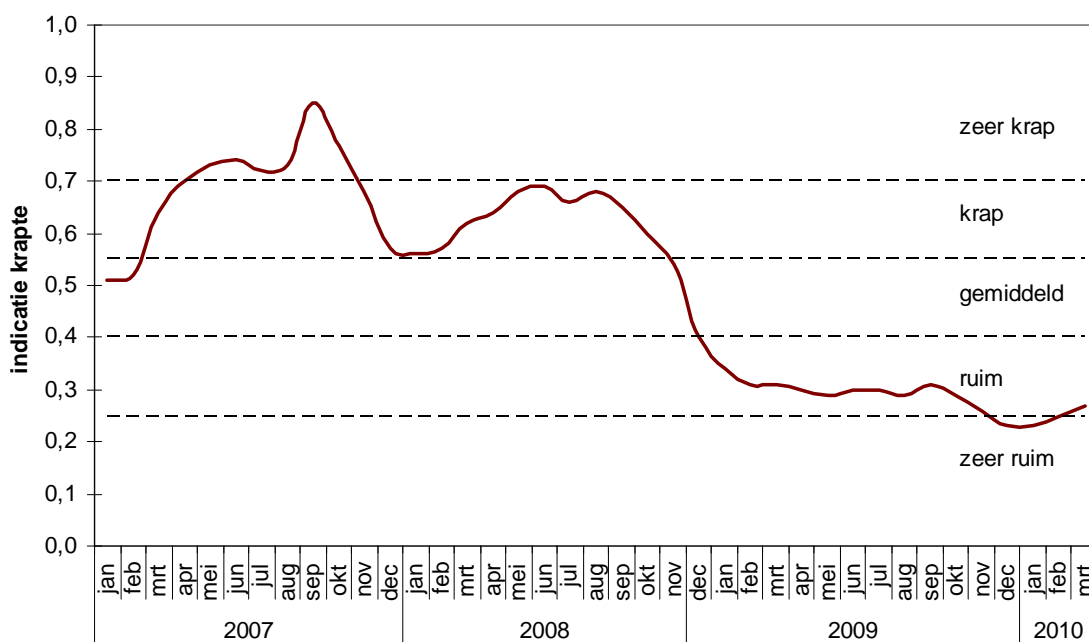
Intermezzo Meting van krapte op de arbeidsmarkt

UWV WERKbedrijf geeft inzicht in de arbeidsmarktsituatie met de krapte-indicator. Met de indicator typeren we de huidige arbeidsmarkt als ruim. De typering is gebaseerd op de kansen en knelpunten op de arbeidsmarkt en wordt berekend met de verhouding van het aantal openstaande vacatures bij UWV WERKbedrijf en het aantal werkzoekenden dat korter dan een half jaar werkloos is (tot en met mbo-niveau):

- Aangenomen is dat werkzoekenden die korter dan een halfjaar werkloos zijn direct beschikbaar zijn voor het aanvaarden van arbeid. Werkzoekenden die langer dan een halfjaar werkloos zijn, hebben een grotere afstand tot de arbeidsmarkt vanwege het ontbreken van recent arbeidsverleden.
- Vacatures van het hoger onderwijs worden onvoldoende gemeld om betrouwbare uitspraken te doen over werkkansen. Bovendien hebben verreweg de meest niet-werkende werkzoekenden een lager of middelbaar opleidingsniveau.

Op beroepsniveau kan de krapte anders uitpakken. Het is lastig om dit aan te geven voor de acht onderscheiden beroepsgroepen, aangezien breed gedefinieerde beroepsgroepen per definitie weinig discrepanties vertonen. Voor specifieke beroepen kan er krapte bestaan in een tijd van laagconjunctuur, terwijl voor andere beroepen de arbeidsmarkt juist ruim is in tijden van hoogconjunctuur.

Figuur 3.4.1 Krapte op de arbeidsmarkt

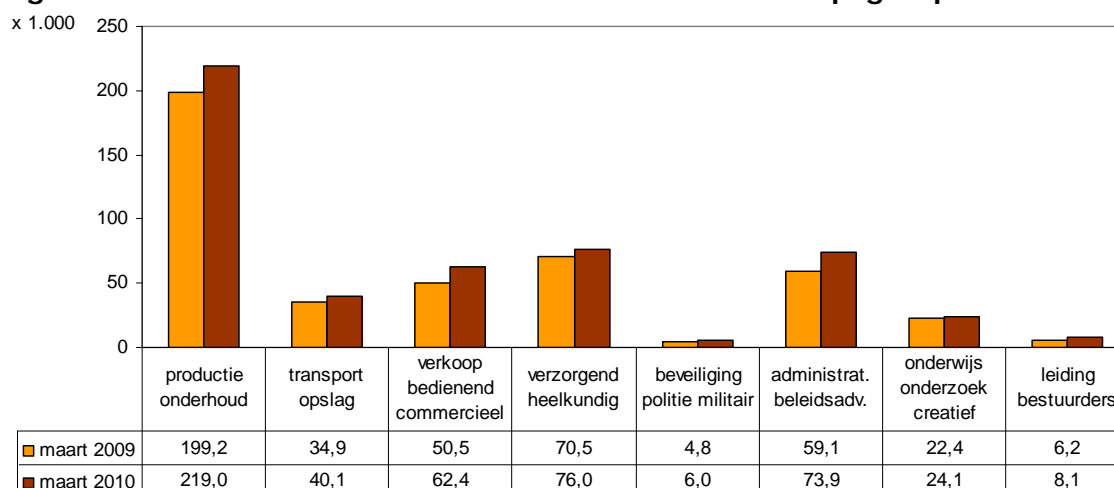

Voor laagopgeleiden zal het perspectief slecht blijven. Deze groep kent al een hoog nww-percentage. Vanwege de economische crisis en de afnemende vraag van werkgevers naar laagopgeleid personeel zal de situatie niet beter worden. Hoogopgeleiden ondervinden de minste last van de recessie aangezien de vraag naar personeel in de collectieve sector op peil blijft.

Als we kijken naar de samenstelling van het niet-werkende werkzoekendenbestand naar beroep, dan valt op dat productie- en onderhoudspersoneel ver in de meerderheid is: 43% van alle werkzoekenden heeft een dergelijk beroep. Vergeleken met een jaar eerder nam hun aantal met 20.000 toe. Het aantal werkzoekenden met een administratief en beleidsadviserend beroep en een verkoop-, bedienend en commercieel beroep nam ook sterk toe met respectievelijk 15.000 en 12.000 personen. Alleen voor een deel van de werkzoekenden met een verzorgend of heelkundig beroep zal de arbeidsmarkt redelijke kansen bieden in 2010. Dit geldt vooral voor de werkzoekenden met een zorgberoep, die goede kwalificaties hebben. Voor horecapersoneel, die ook onder deze beroepsgroep valt, blijft de toestand in 2010 matig.

In de praktijk ontbreekt vaak de aansluiting van vraag en aanbod. Het aanbod, de werkzoekenden, zijn over het algemeen laag of middelbaar (niveau 1 en 2) opgeleid, terwijl werkgevers vooral middelbaar (niveau 3 en 4) of hoger opgeleid personeel zoeken.

Figuur 3.4.2 Niet-werkende werkzoekenden naar beroepsgroep

Pas in 2011 zullen er voor bepaalde groepen werkzoekenden meer kansen ontstaan. De aantrekkelijke bedrijvigheid in de zakelijke diensten biedt voor verkoop-, bedienend en commercieel personeel en administratief en beleidsadviserend personeel meer kansen. In hun kielzog kan ook de markt voor beveiligers en leidinggevers verbeteren.

Gedetailleerde voorspellingen van discrepanties zijn moeilijk te geven, omdat vraag en aanbod zich aan elkaar aanpassen:

- Als werkzoekenden geen werk kunnen vinden, kunnen zij zich laten omscholen, zich oriënteren op een verwant beroep waar wel vraag naar is of in een andere regio gaan zoeken. Voorbeelden zijn de zij-instroom van mensen uit het bedrijfsleven naar het onderwijs of het accepteren van meer reistijd.
- Het aanbod van sommige beroepen vermindert omdat werknemers uit andere landen weer naar eigen land zijn teruggekeerd.

- Overheidsbeleid kan worden aangepast om discrepanties te verminderen. Als het aanbod van leraren kleiner is dan de vraag, dan kan dit aanleiding zijn om de norm voor de grootte van de klassen in het onderwijs te wijzigen (minder vraag) of de bevoegdheidseisen (meer aanbod) te versoepelen.

Voor een actueel inzicht in de arbeidsmarkt biedt werk.nl verschillende mogelijkheden. Zo kan de kans op werk voor een specifiek beroep en een specifieke regio worden bekeken of het aantal beschikbare vacatures.

Kansrijke sectoren

Bij het zoeken naar werk is het belangrijk dat werkzoekenden zich oriënteren op kansrijke sectoren. Zo kunnen uitzendbureaus als opstap dienen naar regulier werk. Om daar meer zicht op te krijgen is UWV WERKbedrijf bezig met een onderzoek naar de sectorale mobiliteit. Daarbij worden gegevens van werkzoekenden gekoppeld aan de baangegevens (polisadministratie). Dit geeft een beeld van de sectorale dynamiek van werkzoekenden. Resultaten komen rond de zomer 2010 beschikbaar.

Intermezzo Ondanks laagconjunctuur blijven er beroepen met goede perspectieven

De economie kwam in 2009 in een recessie terecht en kromp ongekend hard. In 2010 treedt een voorzichtig herstel op. Het herstel is voorlopig niet krachtig genoeg om de economische krimp te compenseren. De spanning op de arbeidsmarkt is dan ook praktisch verdwenen.

Voor schoolverlaters en werkzoekenden, is het belangrijk te weten welke beroepen en opleidingen in deze tijd een goed perspectief bieden. Om daar ondersteuning voor te leveren maakt het ROA elke twee jaar een prognose van de arbeidsmarkt naar beroep en opleiding. Dit project wordt financieel mogelijk gemaakt door het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, het ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit, COLO, Randstad Nederland, RWI en UWV.

In de meest recente uitgave benadrukt het ROA dat de werkgelegenheidsontwikkeling – door de economische crisis – met meer dan de gebruikelijke onzekerheid is omgeven. Het ROA tekent daarbij aan dat de mobiliteit op de arbeidsmarkt ernstig wordt beperkt door de economische crisis. Er zijn minder vacatures waardoor jongeren, werklozen en herintreders minder snel een baan vinden.

Op de middellange termijn (tot 2014) is het aantal nieuwe banen door uitbreidingsvacatures en vervangingsvacatures (door uittreding, pensioen etc.) ongeveer 3,5% van werkgelegenheid. Tegenover dit aantal baanopeningen staat nieuwe instroom op de arbeidsmarkt door schoolverlaters van 3,3%. Het positieve verschil tussen baanopeningen en instroom, betekent dat op de middellange termijn enige schaarste ontstaat.

De vooruitzichten zijn ongunstig voor ongeschoolden en soms minder goed voor academici. Dit laatste wordt ook veroorzaakt door de grote populariteit van sommige universitaire opleidingsrichtingen. Immers het perspectief op de arbeidsmarkt voor schoolverlaters wordt bepaald door de vraag naar arbeidskrachten:

- 1. Uitbreidingsvraag: hoeveel mensen met een bepaalde opleiding zijn nodig in verband met uitbreiding van het personeelsbestand van bedrijven?*
- 2. Vervangingsvraag: hoeveel mensen met een bepaalde opleiding moeten vervangen worden (omdat mensen uittreden door arbeidsongeschiktheid, pensionering, terugtrekken van de arbeidsmarkt in verband met zorg etcetera).*

De som van de uitbreidingsvraag en de vervangingsvraag is het totaal aan (nieuwe) baanopeningen. Het gaat hier om de structurele ontwikkeling. Er kan dan worden afgezien van de baanmogelijkheden die zich voordoen, doordat mensen wisselen van baan. Dit soort baanwisselingen leiden (macro gezien) niet tot meer kansen voor toetreders op de arbeidsmarkt. Het aantal banen blijft gelijk en een baanwisseling zet vooral een soort stoelendans in gang: iemand die van baan wisselt, laat een vacature achter die veelal weer wordt opgevuld door iemand met een baan.

Om de baanopeningen op te vangen moet er voldoende nieuwe uitstroom van de opleidingen zijn. Als er relatief veel baanopeningen zijn ten opzichte van de uitstroom vanuit de opleidingen, dan is het perspectief voor de schoolverlater op de arbeidsmarkt goed en zijn er voor de werkgever knelpunten.

Het ROA heeft de analyse uitgevoerd op beroepsniveau. Zo hebben we een beeld van het toekomstperspectief van een concreet beroep. De volgende tabel geeft een overzicht van het arbeidsmarktperspectief tot 2014 voor alle 127 onderscheiden beroepsgroepen. Daaruit blijkt dat de perspectieven tot 2014 van de zorgberoepen veelal goed zijn. Logisch, want deze sector wordt minder beïnvloed door de conjunctuur. De vraag naar zorgdiensten wordt namelijk voor een belangrijk deel bepaald door demografische processen (zoals meer ouderen).

In dit rapport wordt gewerkt met een achttal beroepsgroepen (banen, beroepsbevolking en NWW). Dit omvat relatief grote groepen. Om voor een zeker beroep een concreet perspectief te schetsen geven we hier ook gedetailleerde informatie over de vooruitzichten in de komende jaren van de 127 door ROA onderscheiden beroepen.

4 Regionale arbeidsmarktontwikkelingen 2010–2011

In de voorgaande hoofdstukken zijn de landelijke ontwikkelingen beschreven. In dit hoofdstuk ligt de nadruk op regionale ontwikkelingen. Het specifieke karakter van de regio komt naar voren in de afwijking ten opzichte van de landelijke ontwikkeling. Achtereenvolgens worden de regionale ontwikkelingen van de banen, de beroepsbevolking en de niet-werkende werkzoekenden beschreven. Een beschrijving van de vacaturemarkt naar regio laten we achterwege omdat hiervoor de statistische bronnen ontbreken.

Voor het eerst schetsen we een beeld van de verwachte regionale ontwikkelingen in de nieuw gevormde dertig arbeidsmarktregio's van UWV WERKbedrijf¹⁴. In bijlage 3 is een kaart van Nederland opgenomen met de gebiedsaanduiding van alle dertig arbeidsmarktregio's. Omdat het nieuw geconstrueerde gegevens betreft, is een vergelijking met de historische ontwikkeling van deze regio's, zoals in voorgaande jaren is gebeurd, niet mogelijk. Wel behouden we dezelfde typologie als voorheen:

- Sterk verstedelijkte regio's, bijvoorbeeld Groot Amsterdam.
- Regio's nabij de grote steden, bijvoorbeeld Oost-Utrecht.
- Regio's rond de Randstad, bijvoorbeeld Zuidoost-Brabant.
- Decentraal gelegen regio's, bijvoorbeeld Zuid-Limburg.

In dit hoofdstuk lichten we in een aantal intermezzo's vijf sectoren uit die gezichtsbepalend zijn voor een regio. Vaak zijn het sectoren die een regio overstijgende of zelfs landelijk overstijgende functie hebben. Tabel 4.1 geeft een opsomming van deze sectoren met de daarbij behorende regio's.

Tabel 4.1 Gezichtsbepalende sectoren, werkgelegenheidsaandelen en groei werkgelegenheid (2010)

Sector	Arbeidsmarktregio	Aantal x 1.000		Aandeel sector	Jaarlijkse groei
		2009	2010	2010	2010
Industrie	Zuidoost-Brabant	64	61	17%	-4,8%
	Nederland	925	879	11%	-4,9%
Toerisme, horeca en overige diensten	Zeeland	14	13	9%	-1,2%
	Nederland	623	620	8%	-0,3%
Vervoer en telecom	Groot Amsterdam (Schiphol)	84	83	11%	-1,1%
	Rijnmond (Mainport Rotterdam)	56	56	9%	-1,6%
	Nederland	455	450	6%	-1,0%
ICT en overige zakelijke diensten	Midden-Utrecht	113	110	24%	-2,1%
	Nederland	1.503	1.475	19%	-1,8%
waarvan IT	Utrecht (provincie) ^{a)}	43		6%	
	Nederland	138	138	2%	0,6%
Gezondheidszorg	Groningen	42	42	18%	2,2%
	Nederland	1.066	1.087	14%	1,9%

a) uit *Werkgelegenheid in de provincie Utrecht 2009*, Provincie Utrecht, januari 2010

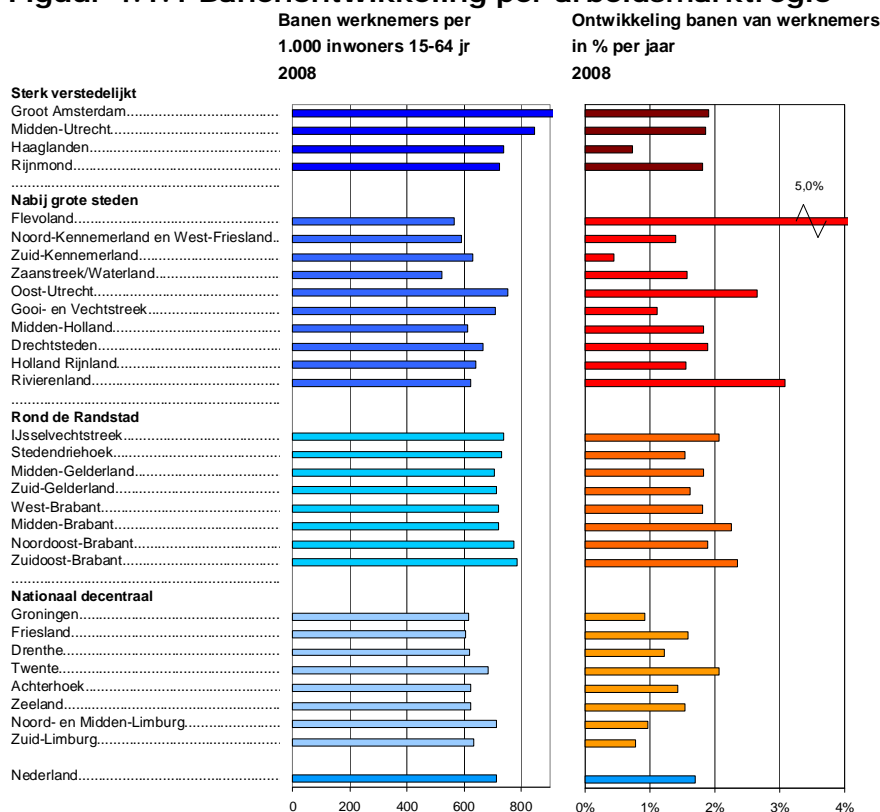
¹⁴ Regionale prognoses van de arbeidsmarkt zijn met meer onzekerheden omgeven naarmate de schaal-grootte van het gebied kleiner is. De overgang van 24 RPA's naar 30 arbeidsmarktregio's verkleint de betrouwbaarheid van uitspraken over de toekomstige ontwikkeling van de verschillende variabelen. Bovendien zijn over de nieuw gevormde regio's nog onvoldoende statistische gegevens over een langere periode beschikbaar. Ondanks deze handicap heeft Bureau Louter de prognosemethodiek van de bestaande regionale indeling (RPA) getransponeerd op de nieuwe indeling en deze gecombineerd met een gemeentelijk model teneinde uitkomsten te genereren voor 30 arbeidsmarktregio's.

4.1 Regionale werkgelegenheidsontwikkelingen

De ontwikkeling van de werkgelegenheid in een specifieke regio wordt enerzijds bepaald door haar sectorstructuur en anderzijds door de vestigingsplaatsfactoren. Regio's met sectoren die een relatief groot werkgelegenheidsaandeel hebben, ondervinden meer dan gemiddeld de invloed van de landelijke ontwikkeling van de betreffende sector op de regionale werkgelegenheidsgroei. Deze invloed kan zowel positief als negatief uitpakken. In een periode waarin sectoren een sterk uiteenlopende ontwikkeling in de werkgelegenheid doormaken zullen de regionale verschillen des te pregnanter optreden. Lokale productieomstandigheden kunnen de regionale ontwikkeling versterken dan wel afzwakken.

Voor de prognoses is de uitgangspositie van belang: het aantal banen van werknemers per duizend inwoners tussen 15 en 65 jaar (verder aangeduid als de 'werkgelegenheidsfunctie'). Tussen de arbeidsmarktregio's bestaan grote verschillen in werkgelegenheidsfunctie. De sterk verstedelijkte arbeidsmarktregio's Groot Amsterdam en Midden-Utrecht blijken de hoogste werkgelegenheidsfunctie van alle arbeidsmarktregio's te kennen. Zij worden gevolgd door Noordoost-Brabant en Zuidoost-Brabant. De arbeidsmarktregio's in het gebied rond de Randstad scoren rond het landelijk gemiddelde (zie figuur 4.1.1).

Figuur 4.1.1 Banenontwikkeling per arbeidsmarktregio

Ook Rijnmond en Haaglanden kennen een bovengemiddelde werkgelegenheidsfunctie, hoewel die wel aanzienlijk lager is dan in Groot Amsterdam en Midden-Utrecht. In de regio's die liggen in het gebied 'nabij grote steden' resulteert veelal een lager dan gemiddelde werkgelegenheidsfunctie. Dit betreft voornamelijk 'suburbane regio's', waarvan veel inwoners in de sterk verstedelijkte arbeidsmarktregio's werken. Uit de hiervoor genoemde kengetallen komt een ruimtelijk patroon naar voren met een bovengemiddelde werkgelegenheidsfunctie voor de noordvleugel van de Randstad (Groot Amsterdam, Midden-Utrecht en Oost-Utrecht).

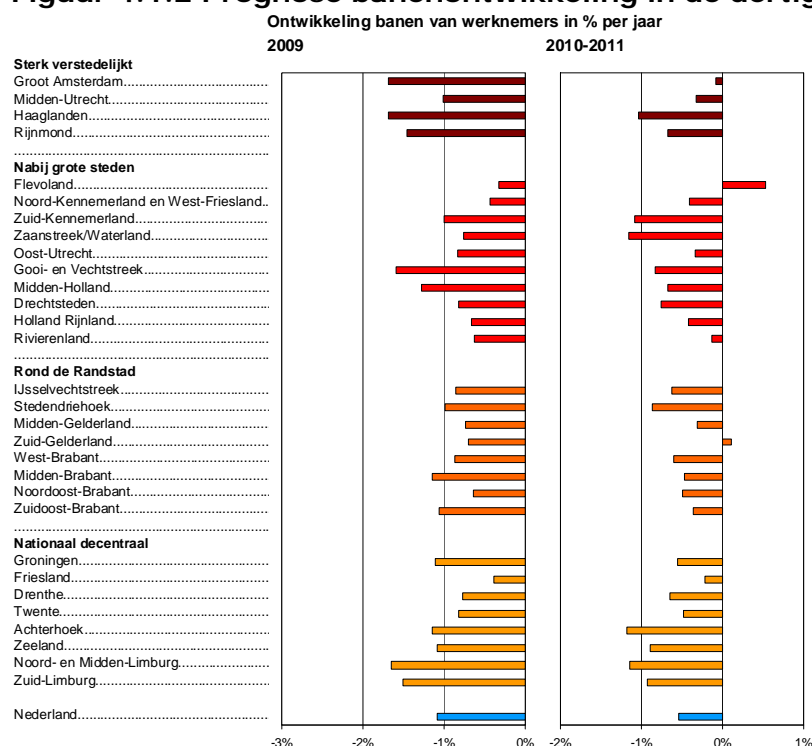
Voor de meeste decentraal gelegen arbeidsmarktregio's is sprake van een score beneden het landelijk gemiddelde. De positie van die arbeidsmarktregio's verschilt van de positie van de arbeidsmarktregio's nabij sterk verstedelijkte gebieden. Voor de inwoners van decentraal gelegen gebieden zijn geen nabijgelegen arbeidsmarktregio's met veel werkgelegenheid beschikbaar.

Verwachte ontwikkelingen

Dit jaar zullen alle regio's nog een negatieve werkgelegenheidsontwikkeling laten zien en in 2011 zal dit voor de meeste regio's omslaan naar een licht positieve ontwikkeling. Per saldo zal in de periode 2010-2011 in 28 van de 30 arbeidsmarktregio's de werkgelegenheid krimpen. Gunstige uitzondering zijn Flevoland en Zuid-Gelderland:

- De bevolking is in Flevoland in opbouw. Weliswaar is verwachte groei van de bevolking minder groot dan in het verleden, maar blijft toch fors. In het kielzog neemt het aantal banen relatief sterk toe.
- We zien dat in Zuid-Gelderland het aantal banen als fractie van de bevolking, in het verleden sneller groeit dan landelijk. Dit heeft te maken met het type werkgelegenheid. In Zuid-Gelderland neemt onderwijs en zorg namelijk een relatief groot deel van de economische bedrijvigheid in. Daar bovenop komt de vrij forse groei van het aantal inwoners.

Figuur 4.1.2 Prognose banenontwikkeling in de dertig arbeidsmarktregio's

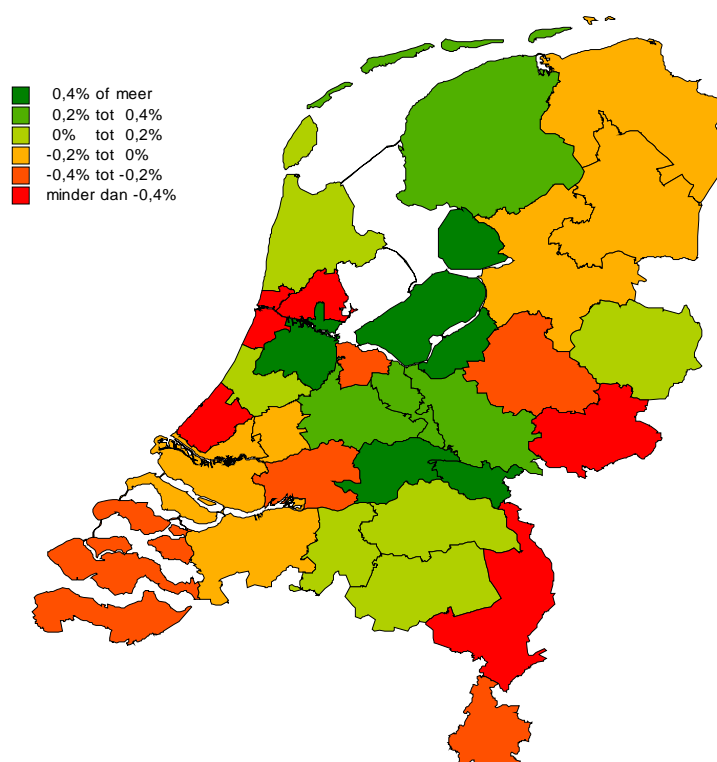

Naar verwachting zal het aantal banen zich in de nabije toekomst gunstiger ontwikkelen in Groot Amsterdam en Midden-Utrecht dan in Haaglanden en Rijnmond. De noordvleugel van de Randstad scoort dus beter dan de zuidvleugel. Factoren die daarbij een rol spelen zijn de sterkere bevolkingsgroei, specifieke vestigingsplaatsfactoren (zoals de centrale ligging van Utrecht en het gemiddeld hogere opleidingsniveau van de beroepsbevolking). Vooral in Rijnmond vormt het lage opleidingsniveau mogelijk een rem op de economische ontwikkeling.

In de arbeidsmarktregio's die nabij de grote steden liggen, zal de ontwikkeling van het aantal banen (van werknemers) naar verwachting voor een deel boven het landelijk gemiddelde liggen en voor een deel onder het landelijk gemiddelde. Flevoland, Oost-Utrecht en Rivierenland scoren beter dan het landelijk gemiddelde.

Van de arbeidsmarktregio's rond de Randstad kennen alleen de Gelderse regio's (Midden-Gelderland en Zuid-Gelderland) gemiddeld genomen een werkgelegenheidsontwikkeling die gunstiger is dan het landelijk gemiddelde.

Figuur 4.1.3 Ontwikkeling banen van werknemers 2010-2011 per arbeidsmarktregio in afwijking van het landelijk gemiddelde (% per jaar)

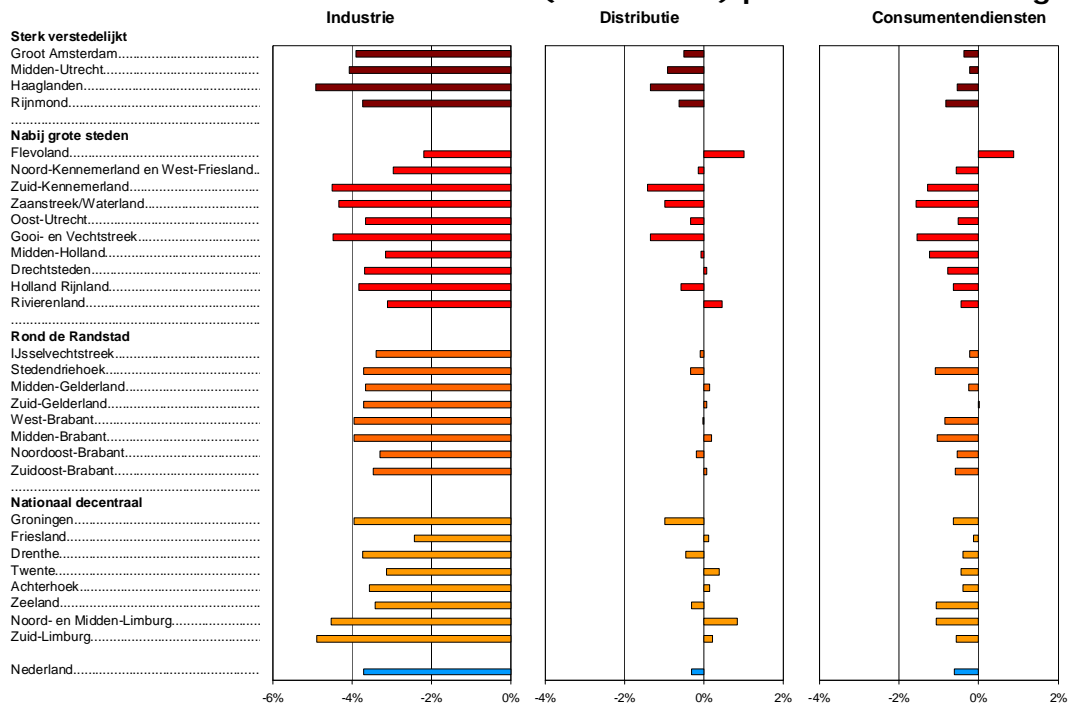
In de meeste decentraal gelegen arbeidsmarktregio's blijft de ontwikkeling van het aantal banen achter bij het landelijk gemiddelde. Echter een relatief gunstige banenontwikkeling wordt voorzien voor Friesland en Twente. De decentraal gelegen arbeidsmarktregio's met een relatief ongunstige ontwikkeling van het aantal banen kennen ook de minst gunstige ontwikkeling van het aantal inwoners binnen Nederland. Dat geldt voor de Achterhoek, Zeeland en de twee Limburgse regio's.

4.2 Regionale werkgelegenheidsontwikkelingen per sector

Elke regio kent een andere samenstelling van bedrijfstakken. Verschillen in ontwikkeling tussen sectoren werken daarom door in regionale ontwikkelingen van de werkgelegenheid. Flevoland heeft bijvoorbeeld relatief weinig industrie. De industrie is een van de bedrijfstakken die momenteel zwaar wordt getroffen door de internationale crisis. Deze regio zal hierdoor minder worden beïnvloed dan andere regio's.

De regionale prognoses zijn per sector opgesteld. Sommige van deze sectoren zijn echter klein. Een aantal sectoren is daarom voor de overzichtelijkheid samengevoegd tot brede economische sectoren. In de tekst staat tussen haakjes vermeld hoe deze brede sectoren zijn samengesteld. In de figuren 4.2.1 tot en met 4.2.3 zijn de gemiddelde jaarlijkse groeicijfers (middenscenario) voor de periode 2010-2011 grafisch weergegeven.

Figuur 4.2.1 Jaarlijkse ontwikkeling banen (%) van eerste drie brede economische sectoren (2010-2011) per arbeidsmarktregio

Industrie (industrie, delfstoffenwinning en nutsbedrijven)

De ontwikkeling van het aantal banen in deze brede economische sector wordt in sterke mate bepaald door de beschikbaarheid van ruimte en het type industrie. De arbeidsmarktregio's in de meest verstedelijkte delen van de Randstad laten een bij het landelijk gemiddelde achterblijvende ontwikkeling zien. In de sterk verstedelijkte arbeidsmarktregio's is het aandeel van metaalindustrie binnen de industrie relatief laag. Anders zou de afname nog groter zijn geweest, want in de jaren 2010 en 2011 zal de afname van het aantal banen in de metaalindustrie naar verwachting nog groter zijn dan in de andere typen industrie. In de nationaal decentrale arbeidsmarktregio's neemt het aantal banen in de twee Limburgse arbeidsmarktregio's duidelijk sterker af dan landelijk gemiddeld. De sterke vertegenwoordiging van de metaalindustrie, met name in Noord- en Midden-Limburg is daar de oorzaak van. De minst ongunstige ontwikkeling resulteert voor enkele arbeidsmarktregio's nabij de grote steden, waar ruimte beschikbaar is voor industriële bedrijven die worden 'weggedrukt' uit de dichtst bevolkte gebieden in de Randstad. Ook Friesland en Twente laten een minder ongunstige ontwikkeling zien.

Intermezzo Industrie oververtegenwoordigd in Zuidoost-Brabant

De industrie in Zuidoost-Brabant is van oudsher geconcentreerd op de as Eindhoven-Helmond. Al jaren ziet de sector zijn aandeel in de totale regionale werkgelegenheid afbrokkelen. Een ontwikkeling die zich overigens niet specifiek in Zuidoost-Brabant voordoet. Vooral de metaalproducten, machine-industrie en automotieve (DAF) moet het in deze Brabantse regio ontgelden. Al in 2009 was in deze bedrijfstakken een verlies aan banen te constateren, nog iets meer dan in de industrie in zijn totaliteit in Zuidoost-Brabant. Vermoedelijk zal dit verlies zich in 2010 voortzetten, zij het in een iets trager tempo. Deze industriële subsector, sterk op export gericht, ondervindt veel internationale concurrentie ^{a)}. Vermoedelijk blijft het werkgelegenheidsaandeel van de industrie in Zuidoost-Brabant ook in 2010 teruglopen, omdat bij een economisch herstel de werkgelegenheidsontwikkeling in deze sector achterblijft bij de totale werkgelegenheidsgroei. Tussen 2007 en 2010 zal naar verwachting het werkgelegenheidsaandeel van de industrie met ruim 1 procentpunt afnemen.

^{a)} Zie ook SER Brabant, *Internationale kredietcrisis: doorwerking naar de regionale economie, 's-Hertogenbosch, december 2008.*

Distributie (groothandel, vervoer en telecom)

Evenals bij de industrie zijn het vooral de arbeidsmarktregio's met weinig ruimte die een achterblijvende ontwikkeling van het aantal banen voor distributie kennen. Dat geldt ook nu weer voor de sterk verstedelijkte arbeidsmarktregio's en voor Gooi- en Vechtstreek, Zuid-Kennemerland en Zaanstreek/Waterland.

In de verstedelijkte regio's is overigens al veel distributie geconcentreerd (in het bijzonder in Rijnmond en in Groot Amsterdam: de twee mainports). Ook sommige decentraal gelegen arbeidsmarktregio's scoren matig, namelijk Groningen en, in wat mindere mate, Drenthe en Zeeland. De sterkste groei zal naar verwachting plaatsvinden in Flevoland, waar ruimte beschikbaar is voor distributiebedrijven waarvoor in nabijgelegen gebieden geen ruimte is en in Noord- en Midden-Limburg, waar met name Venlo een belangrijke distributiefunctie vervult.

Intermezzo De twee mainports zorgen voor veel werkgelegenheid

Schiphol

De totale bedrijvigheid op de luchthaven Schiphol omvat in 2009 ruim 65.000 banen^{a)}. De afgelopen jaren heeft de werkgelegenheid op de luchthaven zich bijna steeds gunstiger ontwikkeld dan de landelijke werkgelegenheid, zelfs in 2009. Tot 2007 groeide eveneens het aantal bedrijven. In 2008 en 2009 valt een afname van het aantal bedrijven te constateren.

Niet alle functies zijn tot de vervoerssector te rekenen. Er is ook een aanzienlijke indirecte werkgelegenheid. Zo is vooral de beveiliging sterk gegroeid (in 2009 waren er circa 4.900 banen in deze bedrijfstak). Daarnaast zijn er de schoonmaakbedrijven, de horeca, de overheidsinstellingen (douane, marechaussee) en de banken (samen 9.400). Ruwweg is driekwart van de werkgelegenheid op Schiphol toe te rekenen aan de vervoerssector. Hiermee bedraagt de directe werkgelegenheid op Schiphol bijna 6,5% van de totale werkgelegenheid in Groot Amsterdam. De pendel op de luchthaven is aanzienlijk. Vier op de tien werknemers woont buiten de provincie Noord-Holland.

Rijnmond

De havengebonden activiteiten in Rijnmond maken een aanzienlijk deel uit van de totale werkgelegenheid in deze regio. In totaal zijn er in de sector vervoer en telecom in deze regio 69.000 banen (2009); dat is 15% van het landelijk totaal. In tabel 4.1 is de sector vervoer samengenomen met de sector telecom. We hebben ook gegevens van alleen de expediteurbedrijven, de cargadoors, stuwadoors en de op- en overslagbedrijven. Deze omvat in 2008 nog 20.000 banen en in 2009 circa 18.700 banen^{b)}. Een daling van ruim 6% dus in laatst genoemd jaar. Dat is fors meer dan de gezamenlijke sector vervoer en telecom in Rijnmond (-1,6%, zie tabel 4.1). Voor 2010 wordt enig herstel van de werkgelegenheid verwacht, maar vermoedelijk nog geen groei.

Ondanks deze krimp in de werkgelegenheid worden er nog steeds werknemers aangenomen bij de bedrijven. Ook de komende jaren verwacht meer dan de helft van de bedrijven vacatures te hebben. Vanwege de vergrijzing is er een omvangrijke vervangingsvraag. De vereiste kwalificaties van de vacatures liggen voor 70% op mbo-niveau en voor 30% op hbo-niveau.

a) Regioplan, Overzicht Werkgelegenheid Luchthaven Schiphol, 2010.

b) Ecorys, Arbeidsmarktverkenning Mainport Rotterdam 2009 – 2013, Rotterdam 2010.

Consumentendiensten (detailhandel, horeca en catering, toerisme en maatschappelijke organisaties)

Consumentendiensten zijn in sterke mate bevolkingsvolgend. In arbeidsmarktregio's waar de ontwikkeling van het aantal inwoners naar verwachting achterblijft bij het landelijk gemiddelde neemt het aantal banen sterker af dan landelijk gemiddeld. Daarnaast treedt in dit type economische activiteiten al jarenlang een trend op van verkleining van regionale verschillen. In arbeidsmarktregio's met weinig consumentendiensten tendeeft de procentuele groei dus hoog te zijn, in arbeidsmarktregio's met veel consumentendiensten juist laag. Ten slotte speelt ook de samenstelling van de consumentendiensten een rol.

De verwachte ontwikkeling van het aantal inwoners ligt voor de sterk verstedelijkte arbeidsmarktregio's boven het landelijk gemiddelde, vooral in Groot Amsterdam en Midden-Utrecht. In de arbeidsmarktregio's nabij grote steden is sprake van sterke onderlinge verschillen. Flevoland en Oost-Utrecht scoren duidelijk boven het landelijk gemiddelde, maar in verschillende andere regio's nabij grote steden ligt de verwachte ontwikkeling van het aantal inwoners ruim onder het landelijk gemiddelde. Voorbeelden zijn Noord-Kennemerland/West-Friesland, Rivierenland en Drechtsteden. In de arbeidsmarktregio's rond de Randstad ligt de verwachte ontwikkeling van het aantal inwoners veelal rond of iets boven het landelijk gemiddelde en in Zuid-Gelderland zelfs ruim erboven.

In de meeste decentraal gelegen arbeidsmarktregio's blijft de bevolkingsontwikkeling naar verwachting ruim achter bij het landelijk gemiddelde, vooral in Drenthe, de Achterhoek, Zeeland en de twee Limburgse regio's.

Hoewel ook andere aspecten een rol spelen, worden regionale verschillen in ontwikkeling van de werkgelegenheid voor een aanzienlijk deel verklaard door verschillen in bevolkingsontwikkeling. Als enige regio kent Flevoland een toename van het aantal banen in 2010 en 2011; in Zuid-Gelderland is de ontwikkeling min of meer stabiel.

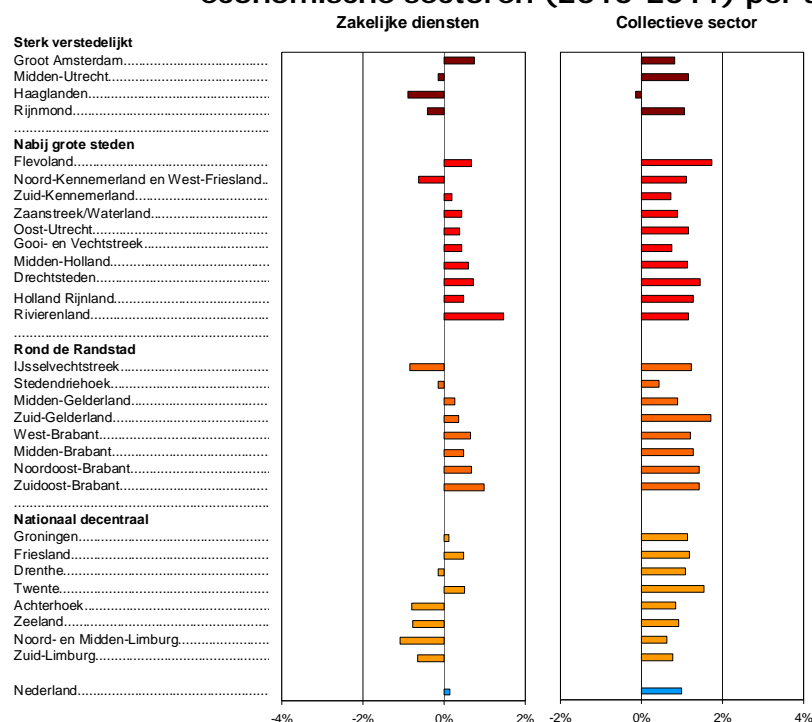
Intermezzo Horeca en toerisme hebben het moeilijk in Zeeland

Het werkgelegenheidsaandeel van horeca en toerisme in Zeeland is op één na de hoogste van Nederland, alleen Groot Amsterdam scoort hoger. De werkgelegenheidsontwikkeling in de horeca tot 2010 is in Zeeland ten opzichte van andere regio's matig te noemen^{a)}. Het toerisme kende in 2008 en 2009 al een dalende trend in Zeeland, zowel in het aantal buitenlandse gasten als in de vakantieovernachtingen^{b)}. Duitsland en België zijn verreweg de belangrijkste herkomstlanden voor buitenlandse gasten van Zeeland. De toerist die naar Zeeland komt is een weerspiegeling van de leeftijdsopbouw van de Nederlandse bevolking; 22% is ouder dan 55 jaar. Binnen Zeeland bezit Walcheren het grootste aantal banen in de toeristisch-recreatieve sector.

a) Bedrijfschap Horeca en catering, Sectorrapport Horeca arbeidsmarkt- en onderwijsinformatie 2009 – 2010.

b) Kenniscentrum Kusttoerisme 2010.

Figuur 4.2.2 Jaarlijkse ontwikkeling banen (%) van twee brede economische sectoren (2010-2011) per arbeidsmarktregio

Zakelijke diensten (financiële diensten, ICT en uitzendbedrijven en rest zakelijke diensten)

In tegenstelling tot het verleden neemt landelijk het aantal banen in de zakelijke diensten naar verwachting in 2010 en 2011 nauwelijks toe. Tussen deelsectoren bestaan wel verschillen. Zo wordt voor informatie- en communicatietechnologie bijvoorbeeld een groei voorzien van 2,6% per jaar. In gebieden waar de ICT een groot aandeel inneemt binnen de zakelijke diensten mag dus een wat hogere groei worden verwacht dan landelijk gemiddeld.

Binnen de sterk verstedelijkte arbeidsmarktregio's wordt voor de twee regio's in de noordvleugel een sterkere groei voorzien dan in de twee regio's in de zuidvleugel. Dit is onder andere een gevolg van verschillen in het gemiddeld opleidingsniveau (hoger in de noordvleugel) en de samenstelling van de bedrijvigheid binnen de zakelijke diensten (een wat hoger aandeel van 'groeisectoren' in de noordvleugel). In de meeste arbeidsmarktregio's nabij grote steden ligt de verwachte groei van de werkgelegenheid boven het landelijk gemiddelde. Dat betreft veelal wel groei vanuit een wat lager startniveau (inhaal-effecten). Daarnaast profiteren deze regio's (met name in de noordvleugel) van de marktgroei van de nabijgelegen sterk verstedelijkte gebieden en is het opleidingsniveau van de regionale beroepsbevolking voor diverse van deze regio's hoog. In de arbeidsmarktregio's rond de Randstad ligt de verwachte groei veelal boven het landelijk gemiddelde. In de decentraal gelegen arbeidsmarktregio's verschillen de groeicijfers. In de zuidelijke regio's (Zeeland en Limburg) ligt de verwachte ontwikkeling lager dan in de noordelijke regio's.

Intermezzo Utrecht ontwikkelt zich steeds meer als ICT-stad

Veel ICT-bedrijven hebben in Utrecht grote kantoren (Cap Gemini, Atos Origin, Ordina, Telfort, Getronics etcetera). De werkgelegenheid in de ICT-sector in deze regio bedraagt in 2009 bijna 30.000 banen, ofwel ruim 20% van het totaal aan banen in de ICT-sector^{a)}. Geen enkele regio heeft zoveel van dit type banen^{b)}. Ondanks de recessie is de werkgelegenheid in 2009 weinig gedaald en in 2010 zal zij naar verwachting weer toenemen^{c)}. In de ICT-sector bedroeg de werkgelegenheidsdaling in 2009 circa 1%, aanmerkelijk geringer dan de landelijke daling van 8%.

De daling die in tabel 4.1 staat vermeld voor ICT en overige zakelijke diensten voor de regio Midden-Utrecht (2010) komt dus nagenoeg geheel voor rekening van de overige zakelijke diensten, waaronder de uitzendbranche. Dat de werkgelegenheid in de ICT zich relatief gunstig ontwikkelt heeft onder meer te maken met gunstige lokale vestigingsfactoren (beschikbaarheid bedrijventerreinen, aanwezigheid van universiteit/HBO-instelling, knooppunt van snelwegen en openbaar vervoer en centrale ligging). Bij een herstel van de ICT-sector in 2010 heeft de regio Utrecht een sterke uitgangspositie.

^{a)} CBS, Statline.

^{b)} ICT Marktmonitor 2010, ICT-Office, maart 2010.

^{c)} Provincie Utrecht, Monitor ruimtelijke Economie, Werkgelegenheid in de provincie Utrecht, januari 2010.

Collectieve sector (openbaar bestuur, onderwijs, gezondheidszorg en welzijn)

De regionale verschillen in de ontwikkeling van het aantal banen zijn voor de zorg en het onderwijs vooral afhankelijk van de verwachte (leeftijdsspecifieke) ontwikkeling van het aantal inwoners. Daarnaast speelt ook hier de verdeling over de verschillende segmenten binnen de collectieve sector een rol. Immers het aantal banen in de welzijns- en gezondheidssector groeit harder dan in de onderwijssector. De verschillen in de landelijke groei tussen de sectoren worden ook duidelijk weerspiegeld in de achterblijvende ontwikkeling in Haaglanden waar het openbaar bestuur een groot aandeel inneemt binnen de collectieve sector. Relatief sterk zal de groei van de collectieve sector naar verwachting zijn in Flevoland, Zuid-Gelderland en Twente. Dat hangt samen met een combinatie van de leeftijdsspecifieke ontwikkeling van het aantal inwoners en de samenstelling van de collectieve sector.

Intermezzo Veel banen in de gezondheidszorg in Groningen

De regio Groningen kenmerkt zich door een buitenproportioneel aandeel van de zorg. De gezondheidszorg heeft er een regionaal stuwende functie. Men vindt er naast het academisch ziekenhuis (UMCG met circa 10.000 banen), de algemene ziekenhuizen en veel instellingen op het gebied van ouderenzorg, gehandicaptenzorg en thuiszorg. Veel van de voorzieningen als ouderenzorg en thuiszorg hangen samen met een vergrijsde bevolking (oververtegenwoordiging van 70+). Ook heeft de regio een relatief hoge zorgvraag die samenhangt met een relatief lage sociaal-economische status^{a)}. De regionale werkgelegenheidsgroei in zorg en welzijn ligt hoger dan de landelijke ontwikkeling.

Vanwege de conjuncturele neergang van de economie zijn de problemen op de arbeidsmarkt voor zorg en welzijn op dit moment minder groot. Dat biedt kansen om een stevig fundament te leggen voor de toekomst. Om in de toekomstige vraag naar zorg en welzijn te voorzien is een robuuste personeelsvoorziening noodzakelijk. De vraag naar zorg en welzijn groeit in Groningen terwijl de beroepsbevolking daarbij ver achterblijft en zelfs gaat krimpen^{b)}.

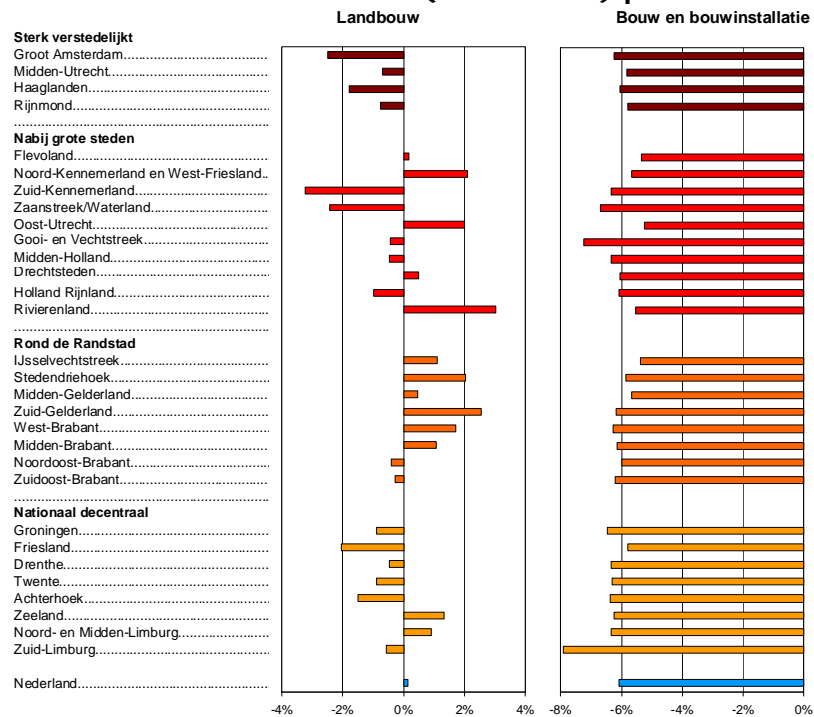
^{a)} Prismant, *Arbeid in Zorg en Welzijn 2009*.

^{b)} Prismant, *Regioportret Groningen, december 2009*.

Overig (landbouw en visserij & bouw en bouwinstallatie)

De groep 'overig' omvat twee sectoren die dit jaar een zeer verschillende ontwikkeling te zien geeft. Daarom is in figuur 4.2.3 een uitsplitsing gegeven van de landbouw en visserij en de bouwsectoren.

Figuur 4.2.3 Jaarlijkse ontwikkeling banen (%) van de landbouw en de bouwsectoren (2010-2011) per arbeidsmarktregio

De verwachte landelijke ontwikkeling van het aantal banen in de land- en tuinbouw is aanzienlijk gunstiger dan voor de bouwnijverheid, zo blijkt uit figuur 4.2.3. Arbeidsmarktregio's met een groot aandeel land- en tuinbouw zijn Flevoland, Noord-Kennemerland/West-Friesland, Zuid-Gelderland, Rivierenland en Noord- en Midden-Limburg. Ook in Haaglanden is het aandeel land- en tuinbouw hoog, maar daar blijft de banenontwikkeling in de sector bijna 2% per jaar achter bij het landelijk gemiddelde.

Voor de bouwnijverheid is een van de bepalende factoren ook de regionale markt-groei. Ontwikkelingen in de eigen regio en in de omliggende regio's worden hier in beschouwing genomen. De bouwnijverheid ondervindt de nadelige gevolgen van de lage markt-groei voor de werkgelegenheid. Als gevolg hiervan is de daling van het aantal banen in deze sector in Zuid-Limburg hoger dan het landelijk gemiddelde.

4.3 Regionale ontwikkelingen beroepsbevolking

Op landelijk niveau zien we dat de beroepsbevolking in 2010-2011 nauwelijks meer groeit. De bevolking van 15-64 jaar groeit niet meer en de landelijke participatiegraad is in 2011 ongeveer gelijk aan die in 2009.

In figuur 4.3.1 is een indicatie van de groei van de beroepsbevolking naar regio te zien. Hierin is de invloed van de bevolkingsgroei/krimp en de groei van de participatiegraad apart zichtbaar.

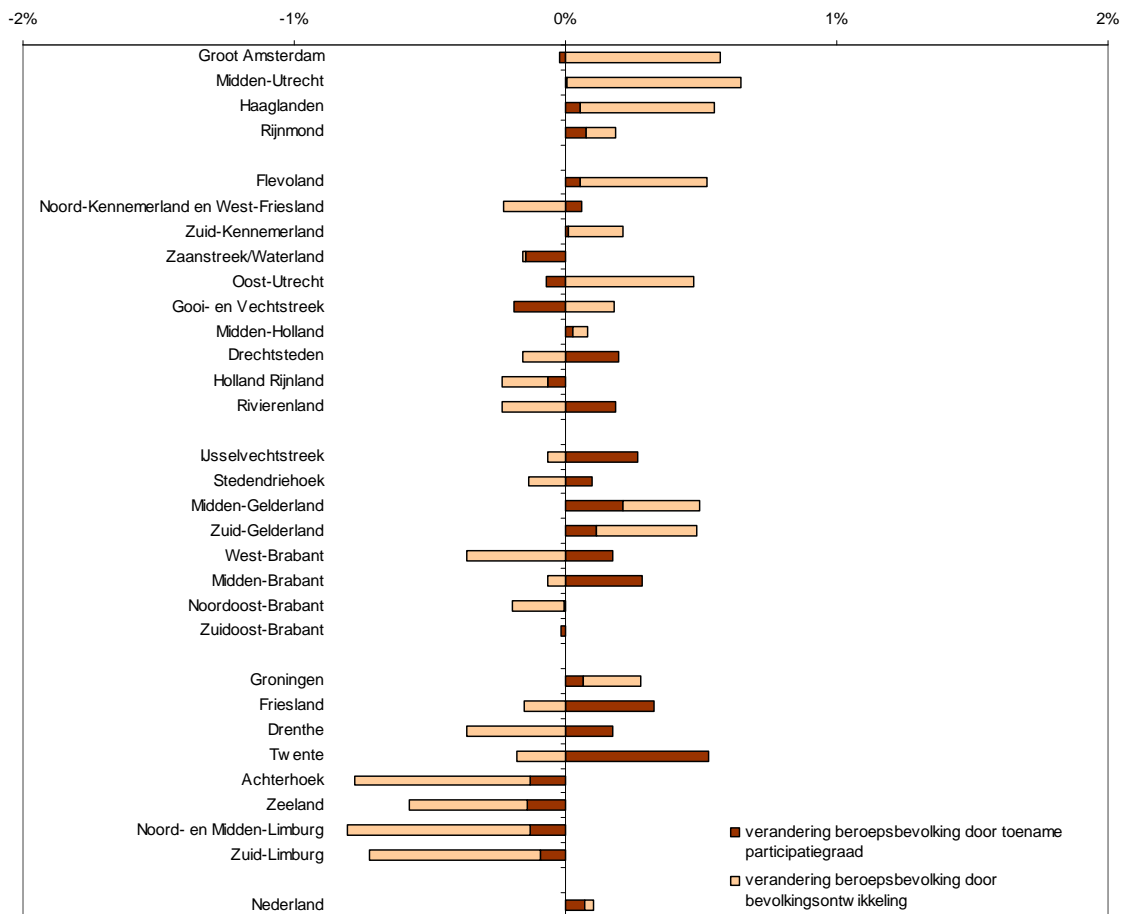
We zien dat er steeds meer arbeidsmarktregio's een bevolkingskrimp (15-64 jaar) te zien geven: in de helft van de arbeidsmarktregio's krimpt de bevolking (15-64 jaar). Vooral de bevolkingskrimp in het zuiden van het land (Limburg en Zeeland) is duidelijk zichtbaar. De bevolkingsgroei is, ondanks de krimp in Oost-Groningen, in geheel Groningen toch nog positief. Dit komt omdat de stad Groningen volgens de CBS-prognose een behoorlijke groei doormaakt (zie ook het Intermezzo *Bevolkingsgroei vooral in de Randstad, krimp in de periferie*).

De arbeidsmarktregio's Groot Amsterdam, Midden- en Oost-Utrecht en Haaglanden vertonen een relatief forse bevolkingsgroei. De groei van de bevolking in Flevoland is weliswaar vrij behoorlijk, maar ten opzichte van eerdere (CBS/PBL¹⁵-)prognoses minder omvangrijk.

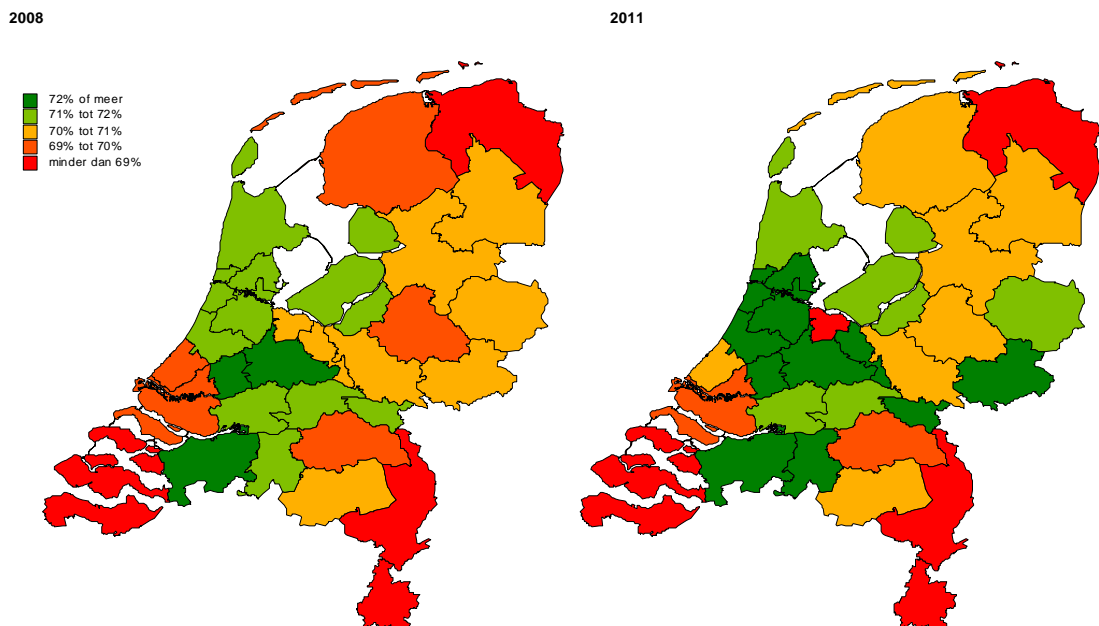
De participatiegraad is geschat aan de hand van de trendmatige ontwikkelingen. Daarbij blijkt dat de participatiegraad in Twente relatief fors groeit. Iets dergelijks geldt ook voor Friesland.

¹⁵ PBL: Planbureau voor de leefomgeving.

Figuur 4.3.1 Verwachte ontwikkeling beroepsbevolking per arbeidsmarktregio in 2010-2011

Figuur 4.3.2 Participatiegraad per arbeidsmarktregio

Intermezzo Bevolkingsgroei vooral in de Randstad, krimp in de periferie

De komende dertig jaar groeit de Nederlandse bevolking met bijna een miljoen mensen. Het Planbureau voor de Leefomgeving (PLB) en het CBS geven per leeftijdsgroep een ander beeld:

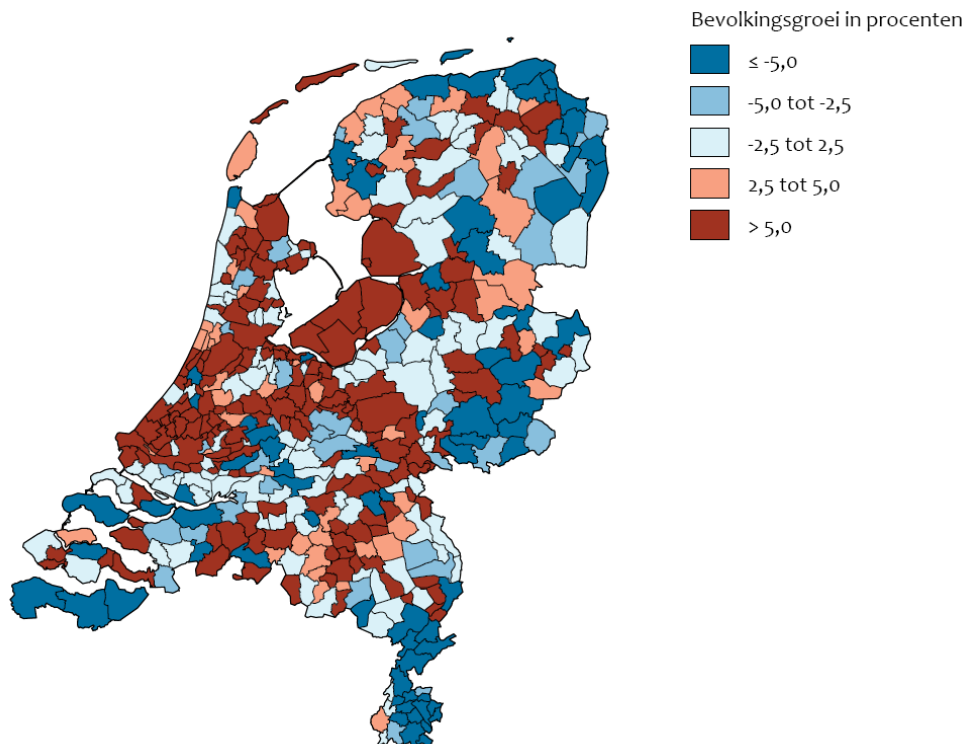
- Het aantal jongeren daalt de komende dertig jaar met 120.000 (-3% ten opzichte van 2010).
- De bevolking – met een leeftijd van 20-65 jaar – daalt tot 2040 met 880.000(-9%).
- De groep ouderen groeit met bijna 2 miljoen mensen (77%).

Alle ontwikkelingen gezamenlijk, resulteren in een groei van de totale bevolking tot 2040 met 940.000 (6%) tot aan 17,5 miljoen inwoners.

Per regio is het beeld verschillend. In ruim een kwart van de gemeenten daalt het aantal bewoners tot 2040 met meer dan 2½%. De bevolkingskrimp treedt vooral op in de randen van Nederland: in het noordoosten van Groningen, in het zuiden van Limburg en in Zeeuws-Vlaanderen is nu al krimp en deze zal de komende decennia voortzetten. Daarentegen groeit het aantal bewoners in de meer centraal gelegen delen van Nederland, vooral in de Randstad. In onderstaande figuur is de bevolkingsgroei 2008-2040 te zien.

De nationale bevolkingsgroei gaat gepaard met een forse veroudering. Procentueel groeit het aandeel 65-plussers in dertig jaar van ruim 15% naar ruim 26%. Dit gaat vooral ten koste van de middengroep (20-65 jaar). Het aandeel van deze groep daalt van 61% naar 53%. De krimp, samen met de vergrijzing van de bevolking, zal leiden tot een kleinere potentiële beroepsbevolking. Daarnaast treden verschuivingen in het consumptiepatroon op waardoor de economische sectorstructuur wijzigt. Bovendien zal de verschuiving naar meer zorgdiensten leiden tot veel meer werkgelegenheid in de sectoren zorg en welzijn.

Figuur Bevolkingsgroei in Nederland tussen 2008-2040

Bron: Planbureau voor de Leefomgeving, persbericht 6 oktober 2009, 'Nieuwe regionale bevolkingsprognoses tot 2040: Bevolking daalt in kwart Nederlandse gemeenten'; <http://www.regionalebevolkingsprognose.nl/>

4.4 Regionale ontwikkelingen werkzoekenden

De specifieke regionale ontwikkeling van de werkgelegenheid heeft zijn weerslag op de lokale werkloosheid. Zoals we hebben gezien zijn er verschillen in ontwikkeling van de werkgelegenheid tussen regio's en deze zijn van invloed op de regionale ontwikkelingen in het aantal NWW. Als de beroepsbevolking daalt, kan het verlies aan werkgelegenheid nog enigszins worden gecompenseerd. Dit doet zich bijvoorbeeld voor in Zeeland en de beide regio's in Limburg. Er zijn echter ook regio's met een dalende beroepsbevolking waar het aantal NWW toch sneller groeit dan landelijk. Voorbeelden zijn de Achterhoek, West-Brabant, en Noordoost-Brabant. Daarnaast verschilt de samenstelling van de NWW per regio, die eveneens zijn weerslag heeft op de ontwikkeling. Groningen en Groot Amsterdam hebben bijvoorbeeld een relatief hoog aandeel langdurig werklozen, waardoor het NWW-percentages relatief hoog blijft. Tot slot speelt het woon-werkverkeer (pendel) een rol. Veel werknemers wonen in een andere regio dan de regio waar ze werken. Regio's met een lage uitgaande pendel, zoals Twente, zullen weinig kunnen profiteren van de mogelijkheden in andere regio's. Dit beïnvloedt hun toch al ongunstige werkloosheidssituatie.

Ontwikkelingen van de werkgelegenheid in de werkregio zijn dus van gedeeltelijke invloed op de werkloosheid in de woonregio. Bovendien merken we op dat de meeste niet-werkende werkzoekenden een lagere of middelbare opleiding hebben genoten. Lager en middelbaar opgeleiden zijn minder geneigd om grote afstanden voor hun werk af te leggen. Zo heeft in Rijnmond bijna 60% van de niet werkende werkzoekenden een opleiding beneden het middelbaar niveau. Voor hoger opgeleiden ligt dit vaak anders. De rol van pendel voor de niet-werkende werkzoekenden moet dus niet overschat worden: de meerderheid zal een baan zoeken in de woonregio.

De NWW-ontwikkeling per arbeidsmarktregio in de komende jaren is weergegeven in tabel 4.4.1. De relatieve werkloosheid is weergegeven door het NWW-percentages: het aantal NWW als percentages van de beroepsbevolking.

Tabel 4.4.1 Niet-werkende werkzoekenden naar arbeidsmarktregio

Arbeidsmarktregio	Aantal NWW (x 1.000)			NWW-percentage		mutatie in %-punt	
	2009	2010	2011	2009	2010	2011	2009-2011
Sterk verstedelijkt	151	167	172	7,3%	8,1%	8,2%	1,0%
Groot Amsterdam	50	57	57	8,7%	9,9%	9,9%	1,2%
Midden-Utrecht	18	20	21	4,6%	5,0%	5,2%	0,6%
Haaglanden	32	35	37	6,6%	7,3%	7,7%	1,1%
Rijnmond	51	55	56	8,3%	9,0%	9,1%	0,8%
Nabij grote steden	81	92	98	4,8%	5,5%	5,8%	1,0%
Flevoland	13	14	15	7,1%	8,1%	8,5%	1,4%
Noord-Kennemerland en West-Friesland	12	13	14	4,1%	4,5%	4,7%	0,6%
Zuid-Kennemerland	8	9	10	4,6%	5,2%	5,4%	0,9%
Zaanstreek/Waterland	8	9	10	5,3%	6,4%	7,0%	1,7%
Oost-Utrecht	8	9	10	5,0%	5,5%	5,7%	0,7%
Gooi- en Vechtstreek	6	7	7	5,6%	6,3%	6,4%	0,8%
Midden-Holland	5	6	6	4,5%	5,0%	5,3%	0,8%
Drechtsteden	9	10	11	4,1%	4,8%	5,3%	1,2%
Holland Rijnland	11	13	14	4,5%	5,3%	5,7%	1,2%
Rivierenland	5	6	7	4,9%	5,8%	6,3%	1,4%
Rond de Randstad	128	145	156	6,2%	7,0%	7,5%	1,3%
IJsselvechtstreek	12	13	14	5,5%	6,0%	6,4%	1,0%
Stedendriehoek	16	17	18	5,6%	6,0%	6,3%	0,8%
Midden-Gelderland	19	21	22	6,4%	7,0%	7,3%	0,9%
Zuid-Gelderland	12	14	14	8,0%	8,8%	9,2%	1,2%
West-Brabant	18	21	22	6,1%	7,0%	7,6%	1,5%
Midden-Brabant	12	14	15	5,8%	6,7%	7,1%	1,4%
Noordoost-Brabant	15	18	20	5,7%	6,7%	7,2%	1,5%
Zuidoost-Brabant	24	28	31	7,1%	8,3%	9,2%	2,1%
Nationaal decentraal	142	162	171	7,7%	8,8%	9,3%	1,6%
Groningen	22	26	26	8,8%	10,1%	10,4%	1,6%
Friesland	22	25	27	7,6%	8,7%	9,2%	1,6%
Drenthe	16	19	21	7,9%	9,1%	9,9%	2,0%
Twente	24	29	31	8,4%	10,2%	11,0%	2,6%
Achterhoek	8	9	10	5,7%	6,6%	7,5%	1,8%
Zeeland	8	9	9	5,0%	5,5%	5,7%	0,7%
Noord- en Midden-Limburg	17	19	20	7,2%	8,1%	8,5%	1,4%
Zuid-Limburg	25	26	27	9,0%	9,7%	9,9%	0,9%
Nederland	508	573	603	6,5%	7,4%	7,8%	1,2%

NWW in decentrale regio's en Zuidoost-Brabant neemt sterk toe

De komende twee jaren zal het aantal NWW in elke regio nog toenemen. Ook het aantal NWW ten opzichte van de beroepsbevolking wordt ongunstiger. Landelijk gezien stijgt het NWW-percentage van 6,5% in 2009 naar 7,8% in 2011.

Vergeleken met de verstedelijkte regio's, stijgt het NWW-percentage nog steeds sterker in de nationaal decentrale regio's. In Drenthe, Twente en de Achterhoek stijgt het NWW-percentage twee procentpunten of meer. Daarnaast kent Zuidoost-Brabant vanwege haar specifieke sectorsamenstelling een stijging van ruim twee procentpunten. Royaal boven het landelijk gemiddelde dus. Van de decentrale regio's kent alleen Zeeland een werkloosheidsontwikkeling die ruim beneden de landelijke ontwikkeling ligt; zelfs maar iets hoger dan goed presterende regio's als Midden-Utrecht en Noord-Kennemerland. De ontwikkeling van de werkgelegenheid in Zeeland vertoont weliswaar een bovengemiddelde krimp, maar de beroepsbevolking daalt nog sneller dan landelijk. Bovendien heeft Zeeland van oudsher een relatief lage werkloosheid.

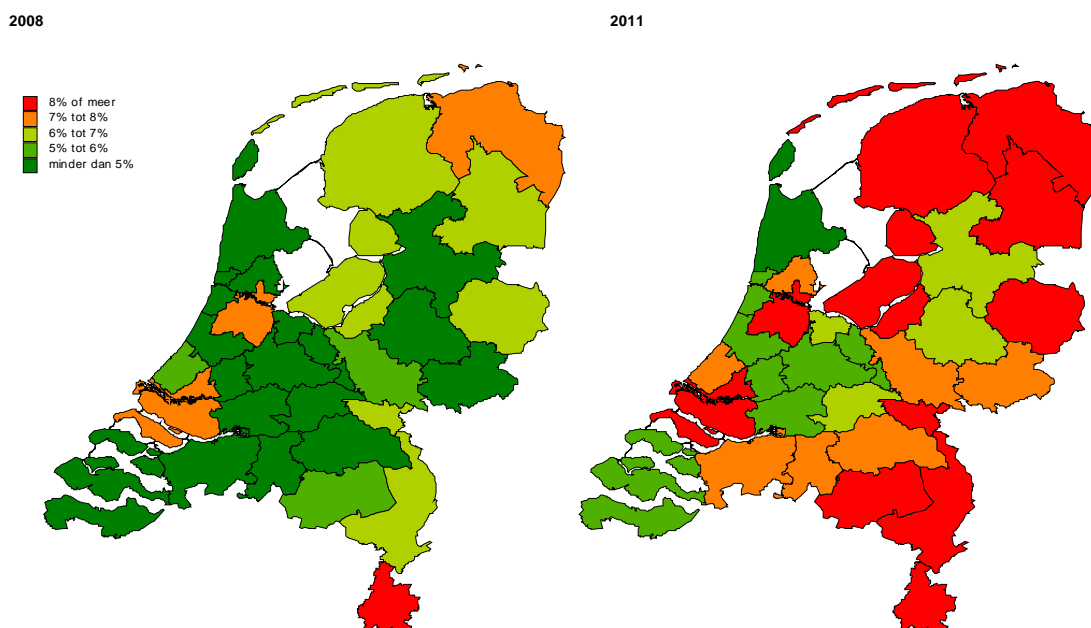
De werkloosheid is nog steeds voor een belangrijk deel geconcentreerd in de vier grote steden. In april 2010 woonde ruim 20% van alle werkzoekenden in Amsterdam, Rotterdam, Den Haag of Utrecht (een jaar geleden 22%). In de sterk verstedelijkte regio's, waar de vier grote steden onder vallen, zal het NWW-percentage nog toenemen, maar duidelijk minder dan het landelijk gemiddelde en ook minder dan tussen 2008 en 2009. In twee jaar tijd stijgt het NWW-percentage in deze regio's van 7,3% naar 8,2%. Deze stijging wordt voornamelijk veroorzaakt door Groot Amsterdam en door Haaglanden. Midden-Utrecht kent op dit moment een relatief laag NWW-percentage. De komende twee jaar zal dit zo blijven.

De verschillen in NWW-percentage tussen de sterk verstedelijkte regio's nemen toe. Aan het begin van 2009 was dit al zichtbaar. In 2011 zal naar verwachting het NWW-percentage in Groot Amsterdam bijna het dubbele bedragen van dat in Midden-Utrecht.

Eveneens lage NWW-percentages worden gemeten in Noord-Kennemerland en Drechtsteden. Beide regio's liggen nabij een grote stad. In 2009 hadden zowel Noord-Kennemerland en West-Friesland als Drechtsteden een relatief laag NWW-percentage. Welnu, in 2011 is dit naar verwachting voor Noord-Kennemerland nog steeds het geval (figuur 4.4.1).

Uit figuur 4.4.1 blijkt dat het NWW-percentage in twee jaar tijd verder groeit.

Figuur 4.4.1 NWW-percentage per arbeidsmarktregio

5 Doorkijk arbeidsmarktontwikkelingen 2012–2015

5.1 Indicatie landelijke ontwikkelingen

De landelijke ontwikkelingen op de middellange termijn staan in deze paragraaf. Economische en arbeidsmarktontwikkelingen inschatten op de korte termijn is al omgeven met de nodige onzekerheden, maar op de middellange termijn nemen de onzekerheden nog verder toe. Daarom gaan economische instituten zoals het CPB voor de middellange termijn uit van gemiddelde ontwikkelingen in plaats van exacte veronderstellingen per jaar. Deze aanpak wordt hier ook gevolgd.

Lagere economische groei op middellange termijn

Voor de komende kabinetsperiode verwacht het CPB een gemiddelde economische groei van 1¾%. Deze groei is iets lager dan voor eerdere kabinetsperiodes. Oorzaak is dat de beroepsbevolking door demografische processen minder snel groeit dan voorheen. Het niveau van economische activiteiten is bovendien blijvend beïnvloed door de economisch crisis. De ongekende krimp van economische activiteiten in 2009 wordt volgens het CPB niet goedgehaakt door extra economische groei in de nieuwe kabinetsperiode.

Vraag naar arbeid door werkgevers groeit voorzichtig

Na twee jaren van krimp groeit het aantal banen vanaf 2011 weer. Gemiddeld neemt het aantal banen in de periode 2012-2015 toe met 100.000 per jaar. Dit is verdeeld over zelfstandigen (10.000) en werknemers (90.000). Deze groei is minder dan wat we de afgelopen tien jaar gewend waren. Bovendien komt het aantal banen vanaf 2013 pas boven het niveau van 2008.

Het verschil tussen economische groei en de groei van de werkgelegenheid is mogelijk omdat de arbeidsproductiviteit groeit. Voor de middellange termijn wordt een verbetering van de arbeidsproductiviteit voorzien van 0,9% per jaar.

Bij een gemiddelde economische groei van 1¾% is er ruimte voor een toename van het aantal vacatures. Enerzijds omdat de werkgelegenheid verder groeit, anderzijds door meer baanwisselingen. Op de middellange termijn zou het aantal vacatures uit kunnen komen op de niveaus van vóór de economische crisis.

Omvang beroepsbevolking groeit langzamer

De groei van de beroepsbevolking staat onder druk. Immers de omvang van de bevolking in de leeftijdsklasse van 15-64 jaar krimpt op de middellange termijn. We gaan uit van een beperkte groei van de arbeidsparticipatie. Deze is niet vanzelfsprekend. Een verdere groei van de arbeidsparticipatie wordt gedragen door de groei van de arbeidsparticipatie van vrouwen en ouderen. Deze groepen hebben de afgelopen jaren al een forse inhaalslag gemaakt.

Aantal niet-werkende werkzoekenden daalt

Door de economische recessie loopt de werkloosheid in 2009-2011 op. Op de middellange termijn is een daling van het aantal niet-werkende werkzoekenden te verwachten: het aantal banen groeit weer sneller dan de beroepsbevolking.

Tabel 5.1.1 Indicatie arbeidsmarktontwikkelingen 2012-2015

Item		2009	2010	2011	2015	Gemiddelde 2012-2015
Groeipercentage BBP (%)		-4,00%	1,50%	2,00%	1,75%	1,8%
Banen totaal	dzd	9.151	9.029	9.072	9.478	1,1%
Waarvan zelfstandigen	dzd	1.263	1.259	1.270	1.319	1,0%
Waarvan werknemers	dzd	7.889	7.770	7.803	8.159	1,1%
Vacatures	dzd	725	845	987	1.139	3,7%
Beroepsbevolking	dzd	7.753	7.739	7.769	7.987	0,7%
Aantal NWW	dzd	508	573	603	566	-1,6%

Groei aantal banen	dzd		-123	44		101
Groei beroepsbevolking	dzd		-14	31		54
Groei NWW	dzd		65	31		-9

In de volgende paragrafen komen de sectorale ontwikkelingen op de middellange termijn aan de orde van vraag (5.2) en het aanbod (5.3).

5.2 Indicatie sectorale ontwikkelingen van de vraag

In de voorgaande paragraaf is de landelijke ontwikkeling van de vraag naar arbeid bekeken. Voor werkzoekenden is natuurlijk het beeld per economische sector belangrijk: welke sectoren laten naar verwachting de hoogste groei van het aantal banen zien? Mede op basis hiervan kunnen werkzoekenden gefundeerd kiezen voor een ander beroep. In tabel 5.2.1 is een beeld gegeven van de verwachtingen op de middellange termijn. Het meeste perspectief bieden de sectoren zorg, uitzendwezen en rest zakelijk diensten.

Tabel 5.2.1 Indicatie banenontwikkeling per sector 2012-2015
Sector (Gemiddelde) groei aantal banen per jaar (x 1.000)

	2009	2010	2011	2012-2015
Zorg	26	21	21	22
Uitzendwezen en rest zakelijke diensten	-67	-20	19	20
Adviesbureaus en makelaardij	2	-5	10	14
Horeca en catering	-5	1	7	9
Welzijn	8	7	7	8
Vervoer en telecom	-13	-5	5	7
Groothandel	3	-6	0	6
ICT	-9	1	7	5
Detailhandel	-9	-19	-6	3
Toerisme en maatschappelijke organisaties	3	-3	3	3
Financiële diensten	-6	-3	0	2
Onderwijs	4	2	2	2
Landbouw en visserij	-2	-1	1	2
Schoonmaak	-1	-4	-1	1
Delfstoffenwinning	1	0	0	0
Nutsbedrijven	2	-1	0	0
Bouw en bouwinstallatie	-8	-31	-14	-3
Openbaar bestuur	11	-8	-7	-5
Industrie	-27	-44	-22	-6
Totaal	-87	-118	33	89

De vacatureontwikkeling is hiervan een afgeleide. Daarbij speelt natuurlijk ook de dynamiek in specifieke sectoren een rol. Traditioneel gunstige sectoren zijn dan de detailhandel en de horeca. Daarnaast biedt de zorgsector veel mogelijkheden. Adviesbureaus laten een forse groei zien. In feite treedt er een herstel op naar niveaus uit de jaren 2006-2007.

Tabel 5.2.2 Indicatie vacature-ontwikkeling per sector 2012-2015

Sector	(Gemiddeld) aantal vacatures per jaar (x 1.000)			
	2009	2010	2011	2012-2015
Detailhandel	136	175	195	198
Adviesbureaus en makelaardij	60	78	97	114
Horeca en catering	53	69	83	96
Zorg	74	78	83	89
Groothandel	43	51	67	77
Toerisme en maatschappelijke organisaties	41	52	59	64
Industrie	42	32	44	54
Vervoer en telecom	31	42	50	54
Uitzendwezen en rest zakelijke diensten	39	43	46	53
Financiële diensten	29	36	41	49
Welzijn	35	38	41	45
Bouw en bouwinstallatie	26	17	31	41
Onderwijs	35	35	37	41
Landbouw en visserij	15	25	31	34
Openbaar Bestuur	28	28	30	34
ICT	16	23	28	29
Schoonmaak	21	19	19	20
Nutsbedrijven	3	2	2	2
Delfstoffenwinning	1	1	1	1
Totaal	725	845	987	1.094

5.3 Indicatie regionale ontwikkelingen van de vraag

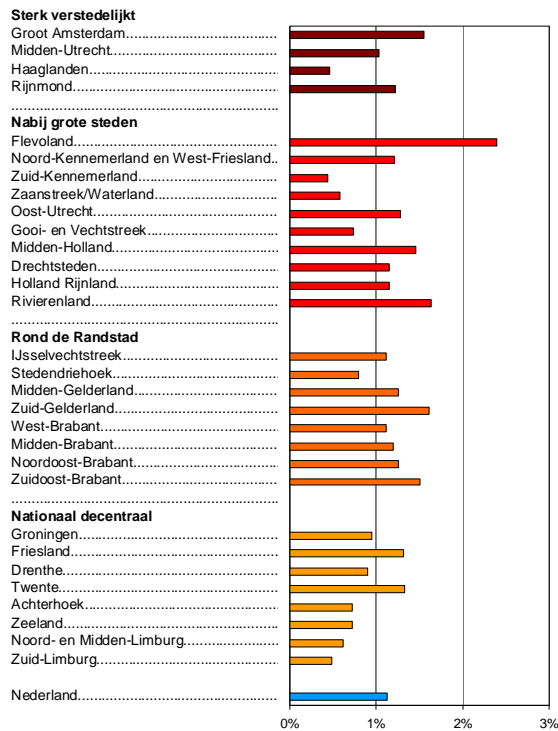
We voorzien voor de middellange termijn een herstel van de banengroei. Als we kijken naar de ontwikkelingen in de periode 2012-2015 dan vallen drie regio's op met een gunstige ontwikkeling van de werkgelegenheid in de komende jaren:

- Flevoland heeft veel ruimte voor bedrijven en een blijvende bevolkingstoe-namen.
- Zuid-Gelderland heeft een gunstige sectorsamenstelling (relatief veel zorg en welzijn, die voorsnog minder worden getroffen door de economische crisis).
- Rivierenland profiteert van de uitstralingseffecten van de Randstad, heeft minder last van verkeerscongestie en meer beschikbare ruimte.

Regio's die achterblijven bij een gemiddelde banengroei op middellange termijn zijn:

- Zuid-Limburg door een vergrijzende bevolking.
- Haaglanden gelet op de eenzijdige sectorsamenstelling (openbaar bestuur).
- Zuid-Kennemerland (en dan met name Velsen en Beverwijk) dat te kampen heeft met een nog ongunstigere industriële ontwikkeling dan landelijk terwijl het aandeel in de totale werkgelegenheid van deze bedrijfstak hoog is.

Figuur 5.3.1 Indicatie banenontwikkeling in arbeidsmarktregio 2012-2015

Bijlage 1 Verschillen met de voorgaande prognose

Jaarlijks maakt UWV WERKbedrijf een nieuwe arbeidsmarktprognose. Na afloop blijken gerealiseerde ontwikkelingen af te wijken van prognoses. Deze bijlage vergelijkt de nieuwe arbeidsmarktprognose met de voorgaande.

Onderstaande tabel geeft in de eerste cijferkolommen de voorgaande prognoses over 2009, 2010 en 2011-2014 weer. In de laatste drie kolommen is de voorlopige realisatie over 2009 en de actuele prognose weergegeven.

Prognose en gerealiseerde ontwikkelingen 2009

In de voorgaande prognose was het crisisjaar 2009 het eerste prognosejaar. Voorlopige realisaties geven een beeld hoe trefzeker de prognose vorig jaar was. De economische krimp is nog hoger uitgekomen dan vorig jaar werd verwacht. Een groter verschil is zichtbaar in de arbeidsproductiviteit en de banen. Er bleven namelijk – in verhouding tot de grote economische krimp – veel banen in stand: labour hoarding bleek omvangrijker dan in de voorgaande prognose werd voorzien. De krimp van het aantal vacatures met 30% kwam goed overeen met de voorgaande prognose (35%). De beroepsbevolking bleek in 2009 – ondanks de crisis – meer dan verwacht te groeien. Minder krimp van het aantal banen en een iets hogere beroepsbevolking leidt tot een minder sterke stijging van de het aantal niet-werkende werkzoekenden: 22% in plaats van de prognose van 32%.

Prognoses 2010 en daarna

Voor 2010 worden op dit moment gunstiger ontwikkelingen voorzien dan in de voorgaande prognose. Er wordt weer uitgegaan van economische groei. Het gevolg is dat de banenkrimp in de actuele prognose minder omvangrijk is, waardoor ook het aantal vacatures extra aantrekt. Bij nauwelijks gewijzigde inzichten over de beroepsbevolking, past dan een lagere werkloosheid. Het groeicijfer van het aantal niet-werkende werkzoekenden wordt nu geschat op 13%; in de voorgaande prognose werd nog een groeipercentage van 32% berekend.

Op de middellange termijn (2011-2014) zijn de verschillen met de voorgaande prognose beperkt.

Item	Voorgaande prognose (Gemiddelde) groei			Actuele prognose (Gemiddelde) groei		
	2009	2010	2011-2014	2009 realisatie	2010	2011-2014
Vraagkant						
BBP	-3,50%	-0,25%	2,00%	-4,00%	1,50%	1,81%
Arbeidsproductiviteit	-1,0%	2,1%	1,4%	-2,6%	3,3%	1,2%
Arbeidsjaren totaal	-2,5%	-2,3%	0,6%	-1,4%	-1,7%	0,6%
Banen totaal	-2,2%	-2,0%	0,9%	-1,5%	-1,3%	1,0%
Vacatures	-35,0%	11,5%	8,7%	-29,6%	16,6%	7,1%
Aanbodkant						
Bevolking 15-64 jaar	0,2%	0,1%	-0,3%	0,0%	0,2%	-0,3%
Beroepsbevolking	0,2%	-0,2%	0,7%	0,5%	-0,2%	0,6%
Discrepantie						
NWW	32,4%	31,5%	-2,0%	21,8%	12,8%	0,1%

Bijlage 2 Gebruikte begrippen

Arbeidsaanbod

Tot de aanbodzijde van de arbeidsmarkt worden alle personen gerekend (werkend of werkloos) die zich daadwerkelijk aanbieden op de arbeidsmarkt.

Arbeidsvolume/werkgelegenheid in arbeidsjaren

Arbeidsjaren zijn het aantal banen omgerekend in voltijdbanen.

Arbeidsjaar

Een arbeidsjaar komt overeen met de gemiddelde contractuele arbeidsduur van een voltijdwerknemer op jaarbasis. De omrekening per sector vindt plaats door het aantal banen te vermenigvuldigen met de verhouding van de gemiddelde arbeidsduur van alle banen (in diezelfde sector) en de gemiddelde arbeidsduur (in de betreffende sector) behorende bij voltijdbanen. Voor uitzendkrachten wordt bij dit laatste uitgegaan van de gemiddelde arbeidsduur van alle voltijdbanen in de economie. Bij zelfstandigen en meewerkende gezinsleden wordt voor de gemiddelde arbeidsduur van voltijdbanen door het CBS uitgegaan van de gemiddelde wekelijkse arbeidsduur van de zelfstandigen en meewerkende gezinsleden die 37 uur of meer per week werken.

Arbeidsmarktregio

De arbeidsmarktregio's (30) voor het arbeidsmarktbeleid die door UWV WERKbedrijf worden gehanteerd. Zie bijlage 3 voor de indeling.

Arbeidsproductiviteit

Het totale inkomen dat in het productieproces ontstaat (inclusief winst, belastingen en sociale verzekeringspremies) gedeeld door het totale arbeidsvolume (CBS).

Baanopeningen

De vraag naar nieuwkomers op de arbeidsmarkt, zoals deze is bepaald door werkgelegenheidsgroei en de vervangingsvraag (doordat mensen met pensioen gaan, arbeidsongeschikt worden of zich (tijdelijk) terugtrekken van de arbeidsmarkt). Er wordt dus afgezien van de baanmogelijkheden die zich voordoen doordat mensen wisselen van baan (ROA).

Baanmobiliteit

Wisseling van baan door werknemers.

Banen van werknemers (CBS)

Werknemers zijn mensen die arbeid verrichten tegen loon of salaris. De uitkomsten hebben betrekking op het totaal aantal banen van werknemers; mensen kunnen tegelijkertijd een baan hebben bij meerdere werkgevers. Alle banen tellen mee, ongeacht arbeidsduur.

In de prognose 2009-2014 kon voor het eerst uitgegaan worden van het aantal banen volgens de tellingen uit de Arbeidsrekeningen van het CBS. De Arbeidsrekeningen zijn ondermeer gebaseerd op gegevens uit de loonaangifte van werkgevers ten behoeve van de heffing van sociale premies en de Polisadministratie van UWV. Daardoor is de absolute hoogte van het begrip 'banen' niet vergelijkbaar met eerdere edities van de Arbeidsmarktprognose. Er worden nu meer banen geteld dan voorheen.

Banen van zelfstandigen (CBS, Nationale Rekeningen/Arbeidsrekeningen)

Onder zelfstandigen worden verstaan: 'personen die geen loon of salaris ontvangen, maar voor eigen rekening en/of risico een beroep of bedrijf uitoefenen'. De definitie behelst ook meewerkende gezinsleden. Meewerkende gezinsleden zijn 'personen die

geen loon of salaris ontvangen, maar meewerken bij het voor eigen rekening en/of risico uitoefenen van een beroep of bedrijf van één of meerdere leden van het gezin waartoe zij behoren'.

BBP (CBS, Nationale Rekeningen)

Het bruto binnenlands product is de toegevoegde waarde van alle goederen en diensten die in het binnenland zijn geproduceerd. De prognoses zijn gebaseerd op de cijfers van het CBS van het BBP tegen zogenaamde basisprijzen. Er zijn constante prijzen van 2000 gebruikt. Dat wil zeggen dat de prijsontwikkeling is gevolgd van de goederen en diensten in de samenstelling van 2000. De toegevoegde waarde die op deze wijze niet door prijsontwikkelingen is verklaard, wordt toegeschreven aan volumeontwikkelingen. Het gehanteerde BBP meet aldus de volumeontwikkelingen vanaf 2000.

Beroepsbevolking (CBS, Enquête Beroepsbevolking)

Volgens deze definitie worden tot de beroepsbevolking gerekend:

- personen die minstens twaalf uur per week werken, of
- personen die werk hebben aanvaard waardoor ze minstens twaalf uur per week gaan werken, of
- personen die verklaren minstens twaalf uur per week te willen werken, daarvoor beschikbaar zijn en activiteiten ontplooien om werk voor minimaal twaalf uur per week te vinden (het is daarbij niet relevant of men al dan niet bij UWV WERKbedrijf staat ingeschreven).

Personen die minstens twaalf uur per week werken, worden tot de werkzame beroepsbevolking gerekend. Personen die niet of minder dan twaalf uur per week werken tot de werkloze beroepsbevolking. Als leeftijdscriterium geldt 15-64 jaar.

Beroepsgroep

Clustering van beroepen uit de Standaard Beroepenclassificatie van het CBS.

Deeltijdarbeid/ deeltijdwerk

Werk dat geen volledige dag- of weektaak in beslag neemt, maar wel een vaste gebruikelijke arbeidsduur per week.

Deeltijdfactor

Quotiënt van arbeidsvolume van werknemers en banen van werknemers volgens de Arbeidsrekeningen van het CBS.

Deeltijd-WW

Deeltijd-WW heeft als doel om bij een verwachte niet-kortstondige en substantiële vermindering van bedrijfsactiviteiten ontslag te voorkomen van werknemers die weer nodig zijn op het moment dat het door de onderneming verwachte aantrekken van bedrijvigheid een aanvang neemt en inzet van die medewerkers nodig is om snel op te schakelen. Kortstondige verminderingen en fluctuaties in bedrijfsactiviteit zijn onderdeel van het normale ondernemersrisico (ook in deze tijden van financiële en economische crises) en deeltijd-WW beoogt niet deze te accommoderen.

www.minszw.nl

Discouraged-worker effect

Indien, als gevolg van een teruggang in economische activiteiten en oplopende werkloosheid, iemand besluit zich terug te trekken van de arbeidsmarkt en zich niet meer beschikbaar stelt voor arbeid.

Discrepanties

De verhouding tussen vraagzijde en aanbodzijde op de arbeidsmarkt. Bij een aanbodoverschot overtreft de aanbodzijde de vraagzijde. Bij een vraagoverschot overtreft de vraagzijde de aanbodzijde.

Duur niet-werkend van niet-werkende werkzoekenden

De duur niet-werkend is gerelateerd aan de datum niet-werkend: het aantal dagen dat is verstreken tussen datum niet-werkend en peildatum. Het begrip duur niet-werkend wijkt dus af van de inschrijfduur.

Flexibele arbeidsrelatie

Arbeidsrelatie op basis van een contract korter dan één jaar en/of een contract waarin geen vaste arbeidsduur is opgenomen (CBS). Flexibele werknemers zijn naast uitzendkrachten ook oproep-, afroep- en invalkrachten, en werknemers van wie de arbeidsduur gewoonlijk varieert tussen een overeengekomen minimum en maximum aantal uren per week.

Krapte op de arbeidsmarkt

De krapte op de arbeidsmarkt wordt inzichtelijk gemaakt met de krapte-indicator van UWV WERKbedrijf. De typering is gebaseerd op de kansen en knelpunten op de arbeidsmarkt en wordt berekend met de verhouding van het aantal openstaande vacatures bij UWV WERKbedrijf en het aantal werkzoekenden dat korter dan een half jaar werkloos is (tot en met mbo-niveau):

- Aangenomen is dat werkzoekenden die korter dan een halfjaar werkloos zijn direct beschikbaar zijn voor het aanvaarden van arbeid. Werkzoekenden die langer dan een halfjaar werkloos zijn, hebben een grotere afstand tot de arbeidsmarkt vanwege het ontbreken van recent arbeidsverleden.
- Vacatures van het hoger onderwijs worden onvoldoende gemeld om betrouwbare uitspraken te doen over werkkansen. Bovendien hebben verreweg de meest niet-werkende werkzoekenden een lager of middelbaar opleidingsniveau.

Labour hoarding

Indien een werkgever meer personeel in dienst heeft dan noodzakelijk is voor het huidige productieniveau. Dit kan gebaseerd zijn op de verwachting dat de productie zich zal herstellen zodat de aanwezige arbeidsreserve snel weer kan worden ingeschakeld.

Moeilijk vervulbare vacature

Een vacature die volgens werkgevers moeilijk te vervullen valt. De oorzaken kunnen liggen in de onvoldoende beschikbaarheid van (geschikte) werkzoekenden of hogere kwalificatie-eisen dan voor de uitoefening van de functie strikt noodzakelijk zijn.

Niet-werkende werkzoekenden (NWW)

De bij UWV WERKBEDRIJF actueel ingeschreven werkzoekenden zonder werk of die minder dan 12 uur per week werken met een inschrijfdatum, geen uitschrijfdatum én een 'datum niet-werkend' waarbij de reden van inschrijving gelijk is aan 'niet werkend' of 'geen beroep op dienstverlening'.

Niet-werkende werkzoekenden, duur niet-werkend

De duur niet-werkend is het aantal dagen dat is verstreken tussen datum niet-werkend en peildatum.

NWW-percentage

De omvang van het NWW-bestand uitgedrukt als percentage van de beroepsbevolking.

Participatiegraad

De bruto participatiegraad omvat de werkzame en werkloze beroepsbevolking (15-64 jaar) in procenten van de bevolking (15-64 jaar).

De netto participatiegraad omvat de werkzame beroepsbevolking (15-64 jaar) in procenten van de bevolking (15-64 jaar).

Pendel

Personen die werkzaam zijn in een andere regio dan die waar zij wonen.

Pendelsaldo

Het verschil tussen inkomende pendel en uitgaande pendel; bij een positief pendelsaldo is de inkomende pendel groter dan de uitgaande pendel.

Regionaal Platform Arbeidsmarkt (RPA)

Een RPA is een arbeidsmarktgebied dat is opgebouwd uit een aantal gemeenten (zie voor de indeling bijlage 3).

Startkwalificatie

Een startkwalificatie wordt behaald met het succesvol afronden van het Havo of het VWO, of met het behalen van een diploma van een Mbo-opleiding op niveau 2 van de kwalificatiestructuur van de Wet Educatie en Beroepsonderwijs (WEB), de basisberoepsopleiding.

Uitbreidingsvacatures

Het aantal uitbreidingsvacatures is het aantal nieuwe vacatures dat ontstaat dankzij de toename van het aantal banen van werknemers. Bij een krimp van het aantal banen is het aantal uitbreidingsvacatures negatief.

Uitzendarbeid

De arbeidsovereenkomst, waarbij de ene partij als werknemer door de andere partij als werkgever in het kader van de uitoefening van het beroep of bedrijf van die werkgever ter beschikking wordt gesteld van een derde om krachtens een door deze aan die werkgever verstrekte opdracht arbeid te verrichten onder toezicht en leiding van de derde (ABU).

Upgrading

Door een toenemende complexiteit van de te verrichten werkzaamheden kunnen er voor een bepaald beroep door werkgevers hogere opleidingseisen worden gesteld. In dat geval spreekt men van upgrading van de kwalificatie-eisen (ROA).

Vacatures (CBS, Vacature Enquête)

Een vacature is een arbeidsplaats waarvoor, binnen of buiten een onderneming of instelling, personeel wordt gezocht dat onmiddellijk of zo spoedig mogelijk geplaatst kan worden. De aantallen vacatures in de UWV WERKbedrijf Arbeidsmarktprognose zijn altijd de vacatures die in een kalenderjaar ontstaan. De gegevens uit de CBS vacature-enquête vormen de basis. In de CBS vacature-enquête worden bijvoorbeeld ook tot vacatures gerekend:

- Vacatures waarvoor de sollicitatieprocedure zoveel tijd zal kosten dat de feitelijke indiensttreding niet op korte termijn valt te verwachten.
- Vacatures waarvoor uitzendkrachten of ander tijdelijk personeel wordt gezocht.
- Open plaatsen voor leerlingen en personen in opleiding, mits het daarbij gaat om een arbeidsovereenkomst (dus geen onbetaalde stageplaatsen).

Tevens wordt op het enquêteformulier van het CBS benadrukt dat een open plaats alleen dan als vacature dient te worden gezien als normale of externe werving is toegestaan. Open plaatsen bij reorganisaties of afslankingen die alleen mogen worden bezet door medewerkers van wie een arbeidsplaats verdwijnt, mogen niet als vacature worden geteld.

Op het formulier van de vacature-enquête worden nog voor twee economische activiteiten een uitzondering gemaakt:

- Bij uitzendbureaus, WSW-instellingen en banenpools (werkgelegenheidsprojecten) moeten alleen de vacatures voor het vaste personeel worden opgegeven.
- In het onderwijs dient kortdurende ziektevervangings niet als vacature meegeteld te worden.

Omdat werk voor uitzendkrachten, WSW-ers en plaatsvervangende leerkrachten wel tot de werkgelegenheid worden gerekend, worden de vacatures in de overige zakelijke diensten (inclusief uitzendkrachten), het openbaar bestuur (waaronder WSW-ers) en het onderwijs iets onderschat ten opzichte van de werkgelegenheid.

Vacaturegraad

Het aantal openstaande vacatures per 1.000 banen van werknemers (indicator discrepantie CBS).

In dit rapport wordt een iets andere definitie gehanteerd: het aantal ontstane vacatures als percentage van het aantal banen werknemers (indicator van de dynamiek op de arbeidsmarkt).

Vervangingsvacatures

Het aantal vervangingsvacatures is hier gedefinieerd als het aantal vacatures dat vervuld moet worden om na vertrek van werknemers het aantal banen van werknemers op het oorspronkelijke peil te houden. Het aantal vervangingsvacatures is derhalve het verschil tussen het totaal aantal vacatures en het aantal uitbreidingsvacatures. Ook bij een krimp van het aantal banen blijft het aantal vervangingsvacatures het benodigde aantal om op het oorspronkelijke peil te blijven.

Vraagzijde arbeidsmarkt

Banen van werknemers (bezette arbeidsplaatsen) en vacatures (onbezette arbeidsplaatsen).

Werkgelegenheidsfunctie

Duiding van het relatief aantal banen in een regio. Dit is berekend als het quotiënt van het aantal banen van werknemers in een regio per duizend inwoners tussen 15 en 65 jaar in diezelfde regio.

Werkloosheid (CBS-definitie), werkloze beroepsbevolking

Alle mensen van 15-64 jaar zonder werk (of met werk van minder dan twaalf uur per week) die minstens twaalf uur per week willen werken, daarvoor direct beschikbaar zijn en bovendien actief zoeken naar werk (ongeacht of men bij een UWV WERKBEDRIJF staat ingeschreven).

Werkloosheidspercentage

Werkloze beroepsbevolking uitgedrukt als percentage van de beroepsbevolking.

Werkzame personen

Alle mensen die een baan hebben bij een in Nederland gevestigd bedrijf of bij een particulier huishouden in Nederland. Tot de werkzame personen behoren alle personen die: betaalde arbeid verrichten, ook al is het maar voor één of enkele uren per week, arbeid verrichten waarvan de beloning weliswaar aan de registratie door fiscaal en/of sociale zekerheidsautoriteiten wordt onttrokken, maar die op zichzelf genomen legaal is ('zwarte arbeid'), tijdelijk geen arbeid verrichten, maar wel doorbetaald krijgen (bijvoorbeeld bij ziekte of vorstverlet), tijdelijk onbetaald verlof hebben opgenomen. Omdat iemand meerdere banen kan hebben, is het aantal banen groter dan het aantal werkzame personen.

Werkzame personen kunnen worden onderscheiden in werknemers en zelfstandigen.

Werknemers

Werknemers zijn personen die arbeid verrichten in loondienst.

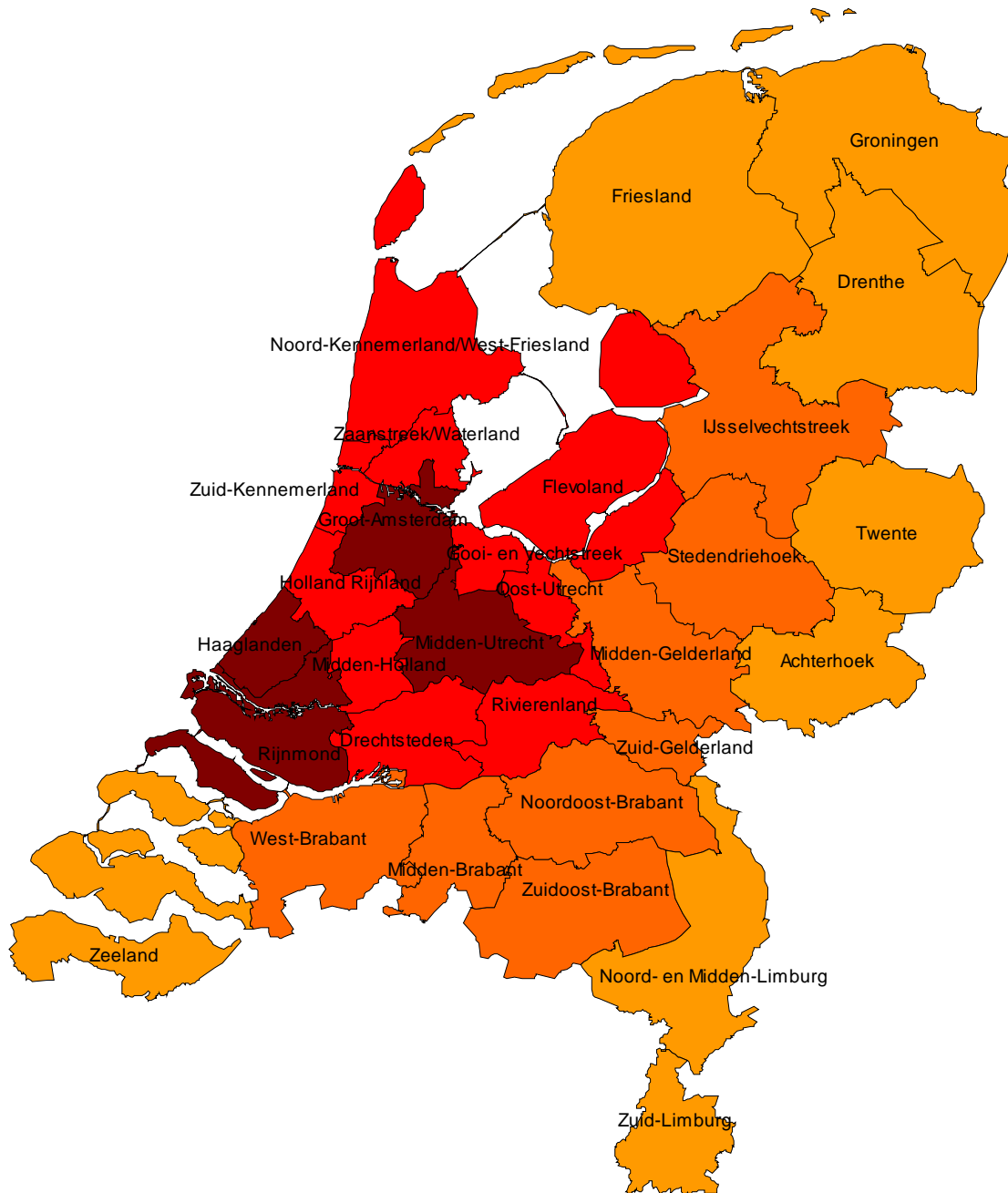
Zelfstandigen

Zelfstandigen zijn personen die een inkomen verdienen door arbeid te verrichten in het bedrijf of het beroep dat zij zelfstandig uitoefenen. Hiertoe worden ook de meewerkende gezinsleden van zelfstandigen gerekend tenzij zij uitdrukkelijk een arbeidsovereenkomst zijn aangegaan (CBS).

Zelfstandige Zonder Personeel (ZZP)

Zelfstandige zonder personeel. De Belastingdienst heeft daarvoor een verklaring arbeidsrelatie (VAR) opgesteld.

Bijlage 3 Regionale indeling 30 UWV WERKbedrijf arbeidsmarktregio's

Bijlage 4 SBI -Codes gehanteerde sectoren

SBI codes gehanteerde nationale sectoren (hoofdstuk 3)

1 Landbouw en visserij	01, 02, 05
2 Delfstoffenwinning	10, 11, 14
3 Industrie	15 - 37
4 Nutsbedrijven	40, 41
5 Bouw en bouwinstallatie	45
6 Detailhandel	50, 52
7 Groothandel	51
8 Horeca en catering	55
9 Vervoer en telecom	60 - 64, excl. 633
10 Financiële diensten	65 - 67
11 Adviesbureaus en makelaardij	70, 71, 73, 741, 742
12 ICT	72
13 Uitzendwezen en rest zakelijke diensten	743, 744, 745, 746, 748
14 Schoonmaak	747
15 Openbaar bestuur	75
16 Onderwijs	80
17 Zorg	851, 852, 85311, 85312, 85313, 85321, 85324, 85334
18 Welzijn	85314, 85315, 85316, 85322, 85323, 85331, 85332, 85333 85335, 85336, 85337, 85338, 8534
19 Toerisme en maatschappelijke organisaties	90 - 95, 633

SBI codes gehanteerde regionale sectoren (hoofdstuk 4)

1 Landbouw en visserij	01, 02, 05
2 Industrie, Nutsbedrijven en Delfstoffenwinning	10, 11, 14, 15 - 37, 40, 41
3 Bouw en bouwinstallatie	45
4 Detailhandel	50, 52
5 Groothandel	51
6 Horeca en catering	55
7 Vervoer en telecom	60 - 64, excl. 633
8 Financiële diensten	65 - 67
9 Overige zakelijke diensten en IT	70 - 74
10 Openbaar bestuur	75
11 Onderwijs	80
12 Zorg en welzijn	85
13 Toerisme en maatschappelijke organisaties	90 - 95, 633

Uitgave:

UWV WERKbedrijf

Contactpersonen: Anske Bouman, Arie Vreeburg en Menno de Vries

Email: anske.bouman@uwv.nl, arie.vreeburg@uwv.nl en menno.devries@uwv.nl

Alles uit deze uitgave mag worden overgenomen, echter uitsluitend met bronvermelding.

Medewerkers aan dit onderzoek:

Jaap de Koning, Marcel Spijkerman en Tim Beretty (SEOR, Rotterdam)

Peter Louter en Pim van Eikeren (Bureau Louter, Delft)

Anske Bouman, Arie Vreeburg en Menno de Vries (UWV WERKbedrijf)

Meer informatie, aanmelden voor de nieuwsbrief en downloaden rapport:

www.werk.nl/arbeidsmarktinformatie

juni 2010